

Epitelová tkáň

Petr Vaňhara, PhD

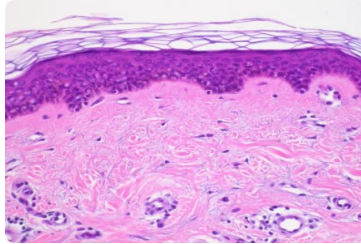
Dept. Histology & Embryology,
Faculty of Medicine MU

pvanhara@med.muni.cz

SOUČASNÁ KLASIFIKACE TKÁNÍ

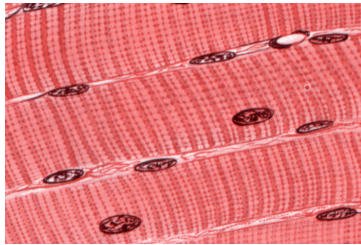
Na základě morfoložických a funkčních znaků

Epitelová

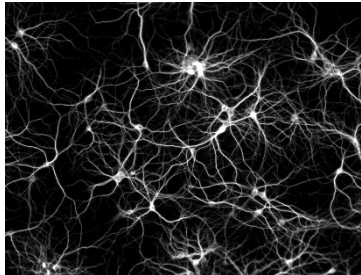
Kontinuální, avaskulární vrstvy buněk s různou funkcí, orientovaných do volného prostoru, se specifickými mezibuněčnými spoji a minimem mezibuněčného prostoru a ECM
Deriváty všech tří zárodečných listů

Svalová

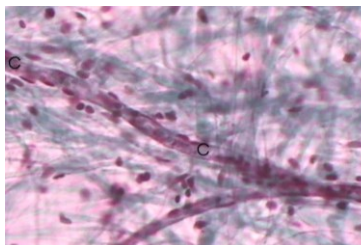
Obsahují myofibrily → schopnost kontrakce
Derivát mezodermu - KS, myokard, mezenchymu - HS
Výjimečně ektoderm (např. m. sphincter a m. dilatator pupillae)

Nervová

Neurony a neuroglie
Příjem a přenos elektrického vzruchu
Derivát ektodermu, výjimečně mezenchymu (mikroglie)

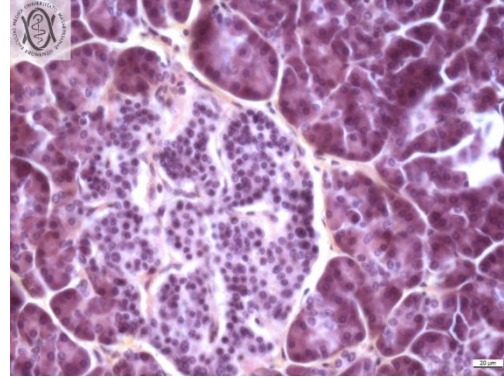
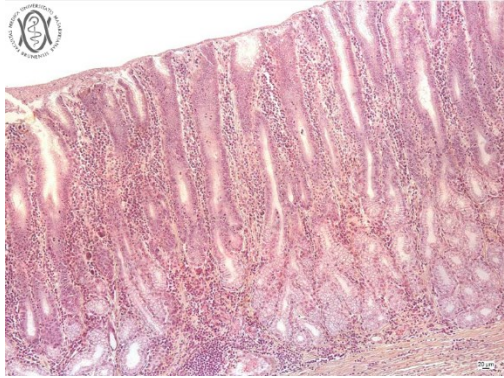
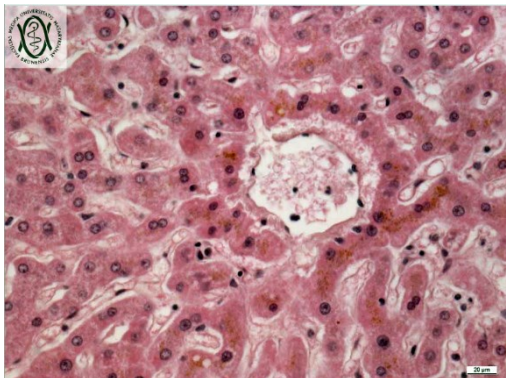
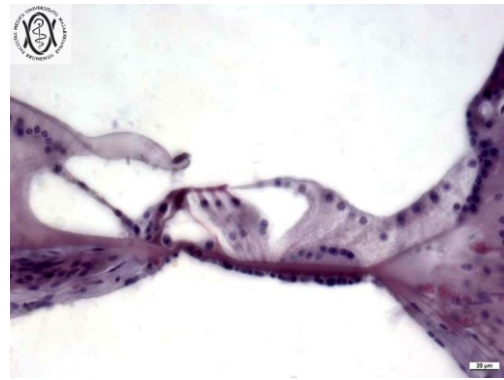
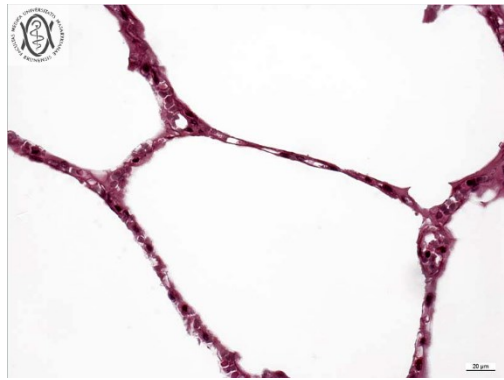
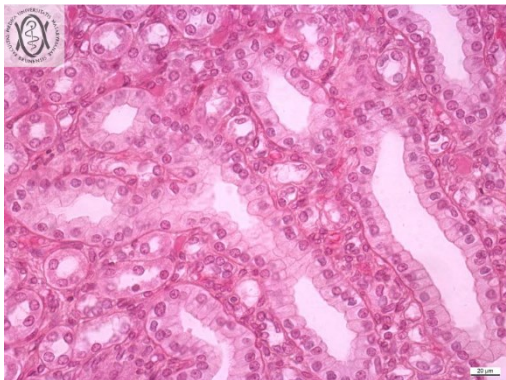
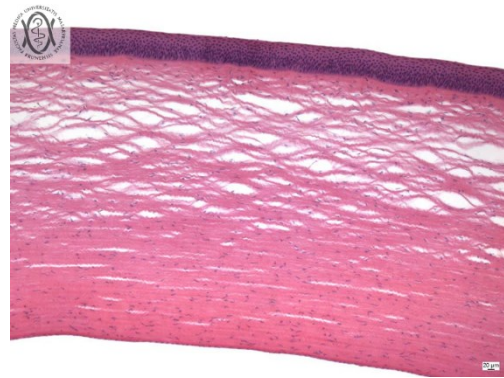
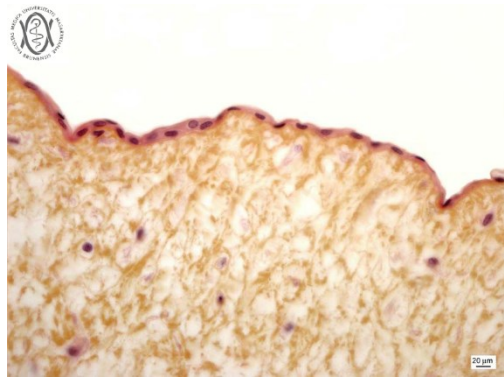
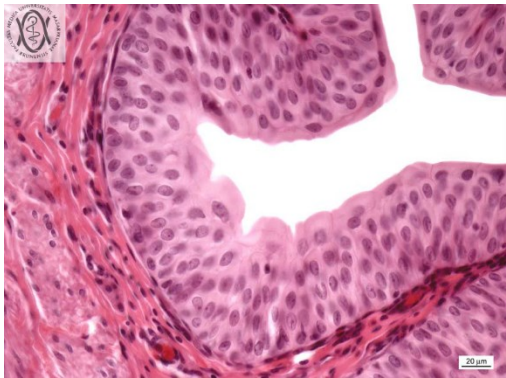
Pojivová

Dominantní přítomnost extracelulární matrix
Vazivo, chrupavka, kost, tuková tkáň
Derivát zejména mezenchymu

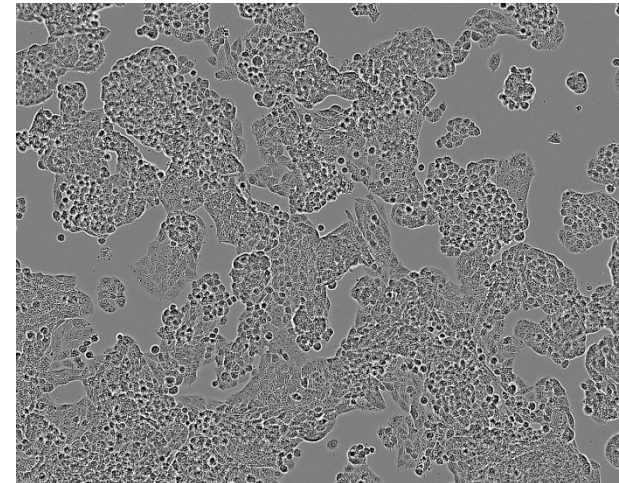
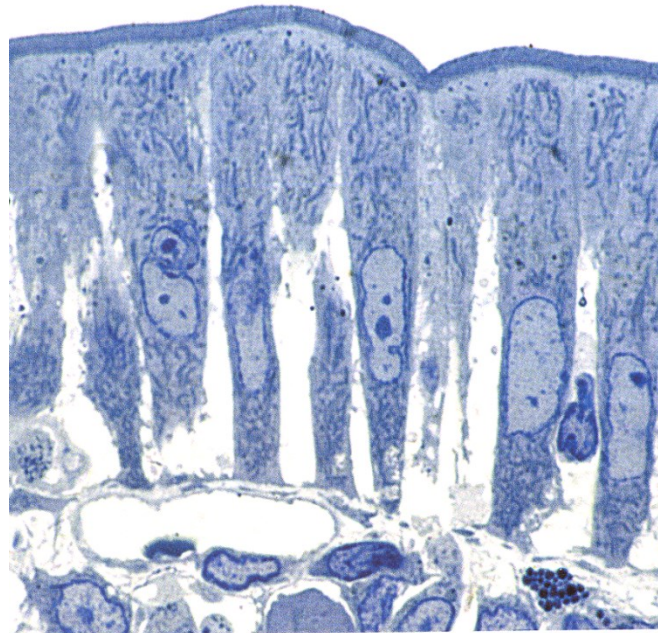
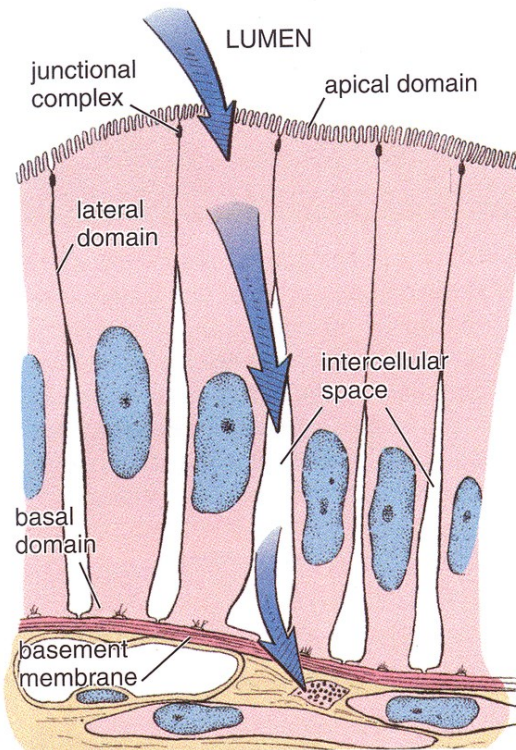
OBECNÁ CHARAKTERISTIKA

VARIABILITA EPITELOVÉ TKÁŇĚ

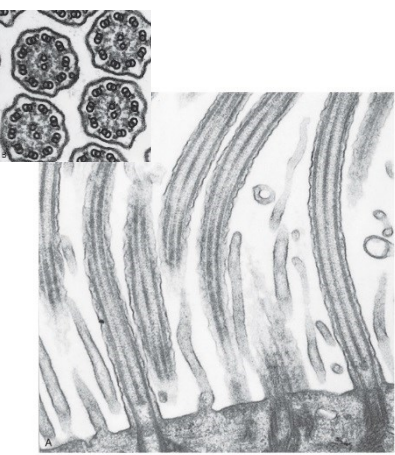

OBEČNÁ CHARAKTERISTIKA EPITELOVÉ TKÁNĚ

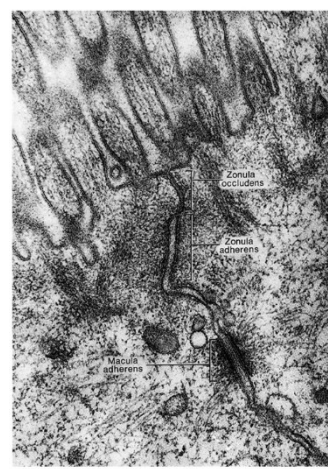
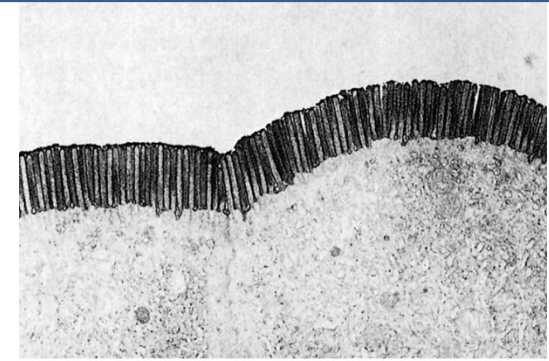
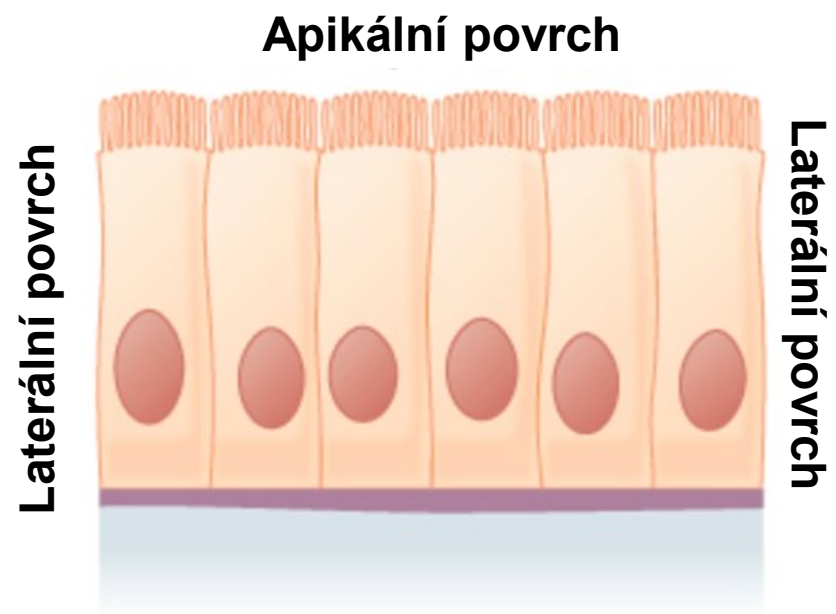
- Avaskulární (bez přímého cévního zásobení) – výživa z pojivové tkáně (*lamina propria*)
- Apikobazální polarizace
- Minimum mezibuněčné hmoty
- Ukotvení do bazální membrány
- Typická morfologie a mezibuněčné spoje (těsné, adhezní, komunikační)

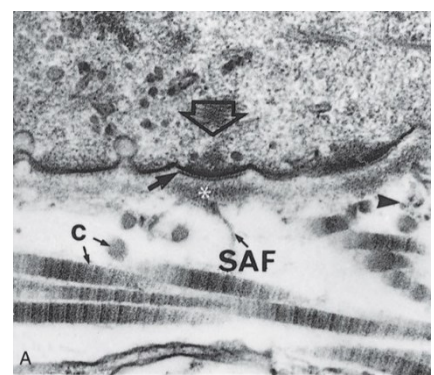
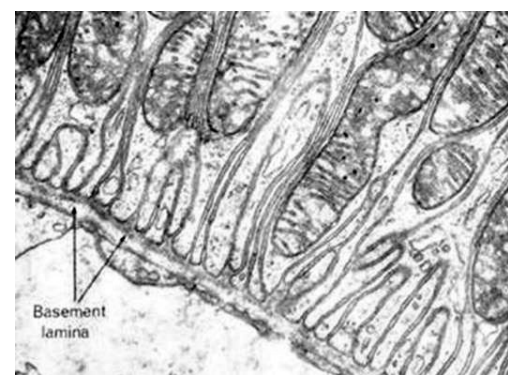
STAVBA TYPICKÉ EPITELOVÉ BUŇKY

From Lesson 15, Lesson 01, Papanicolaou, Atlas of Histology, Philadelphia, WB Saunders, 1981.

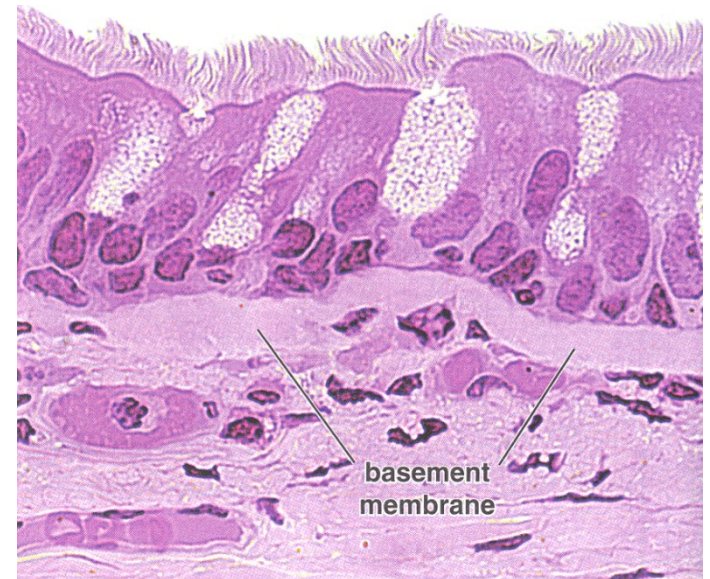
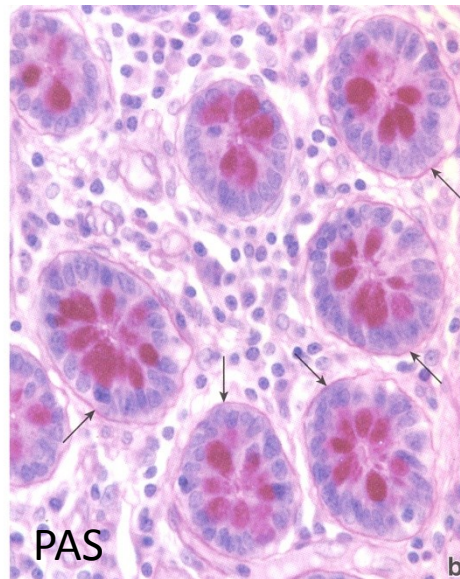
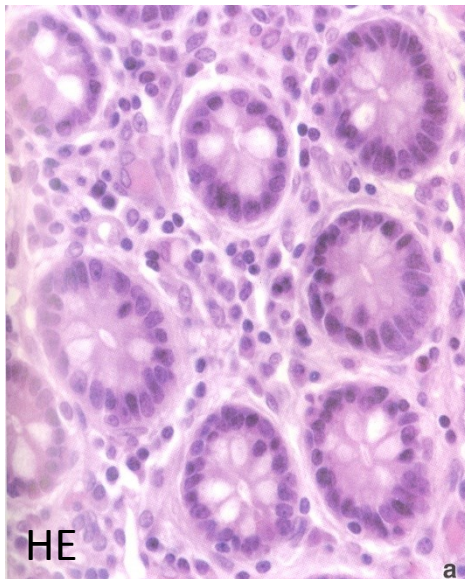
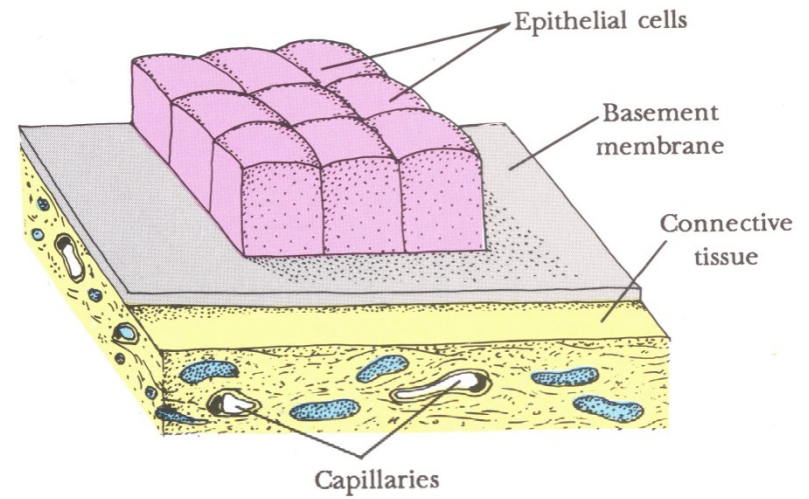

Bazální povrch

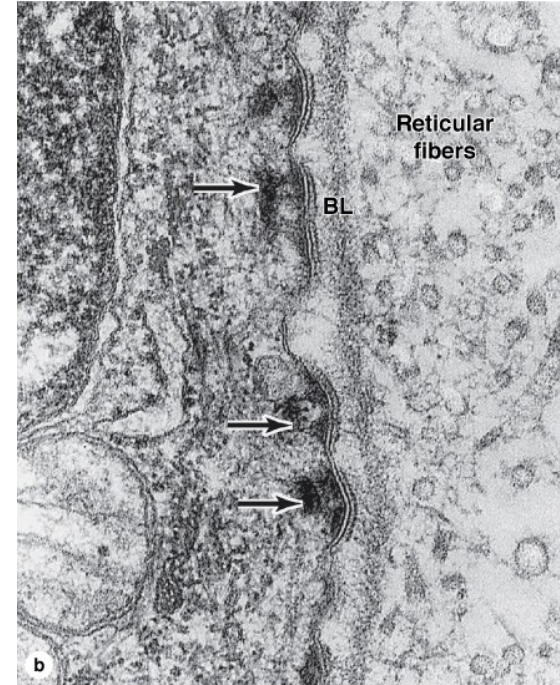
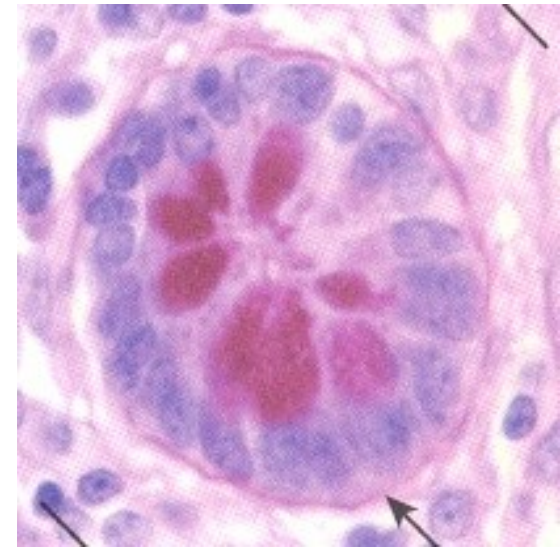
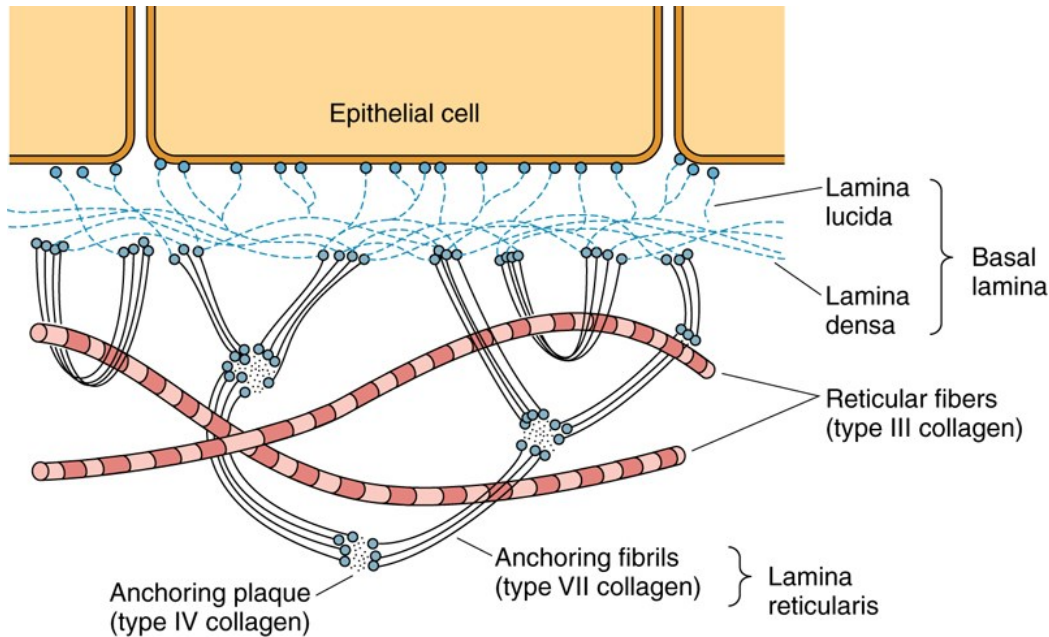
BAZÁLNÍ MEMBRÁNA

- Připojení epitelových (endotelových) buněk k tkáním
- Selektivní bariéra
- Tkáňová integrita
- Diferenciace
- Komunikace
- Difúze živin

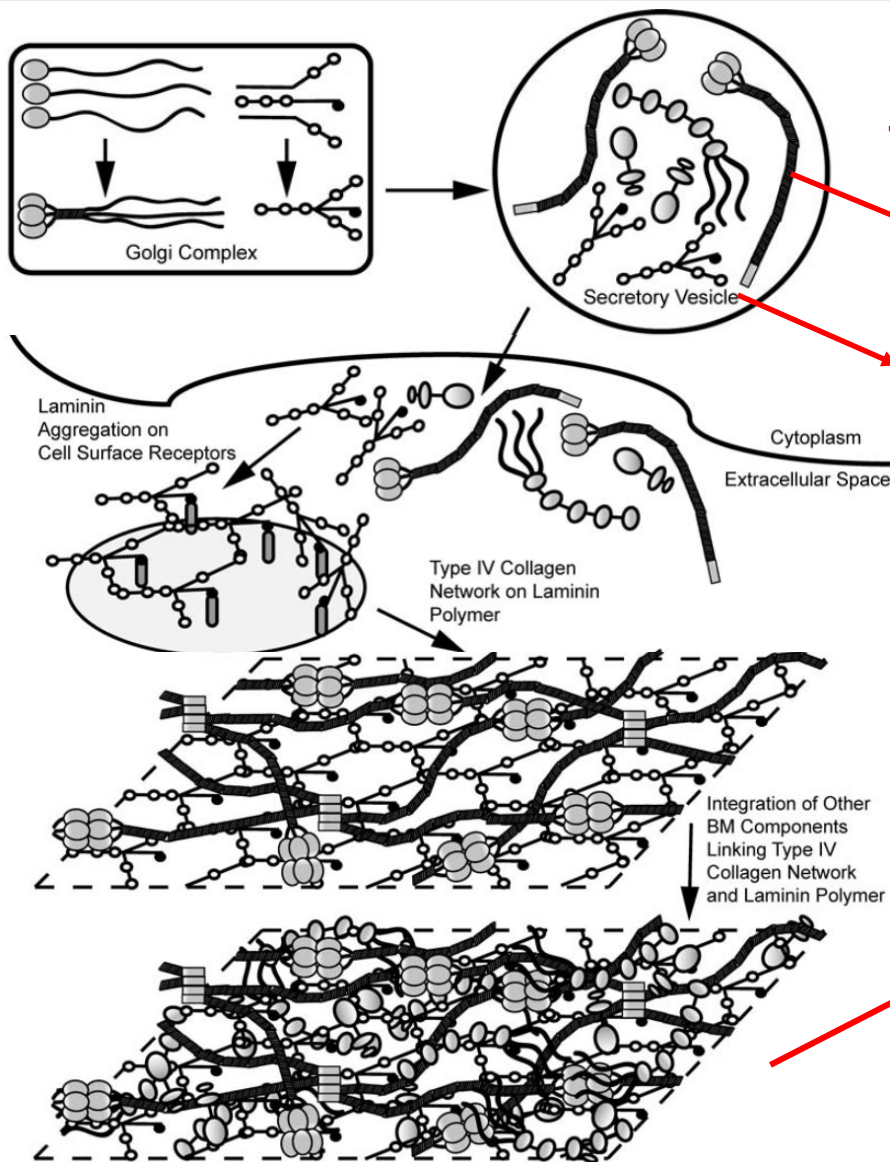

BAZÁLNÍ MEMBRÁNA vs. BAZÁLNÍ LAMINA

- 50-100nm
- Glycosaminoglykany – heparansulfát
- Laminin, kolagen III, IV, VI,
- Nidogen/entactin
- Perlecan
- Proteoglykany

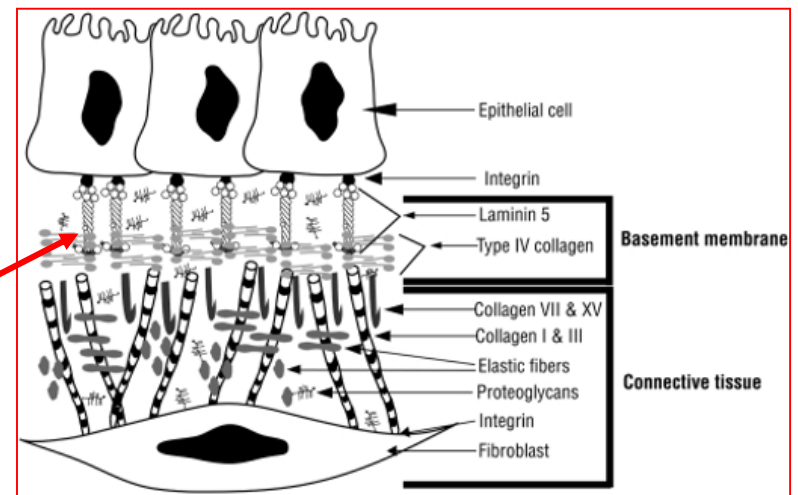
BAZÁLNÍ MEMBRÁNA

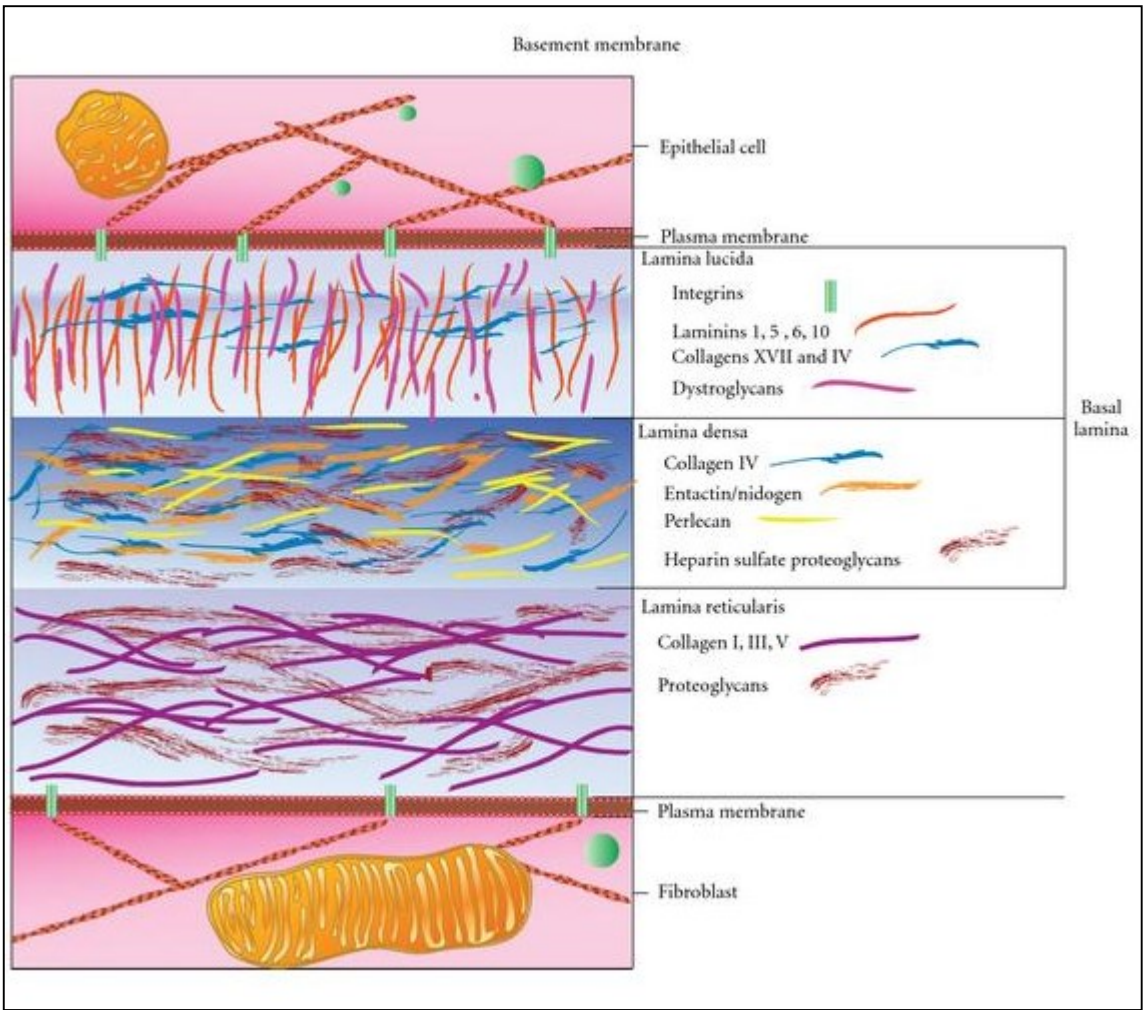
→ Kolagen IV

→ Perlecan,
Nidogen/Entactin

→ Laminin

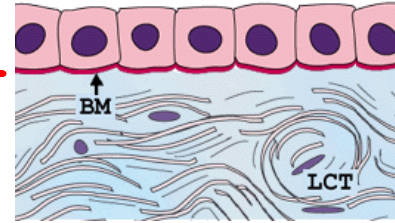

Epitel

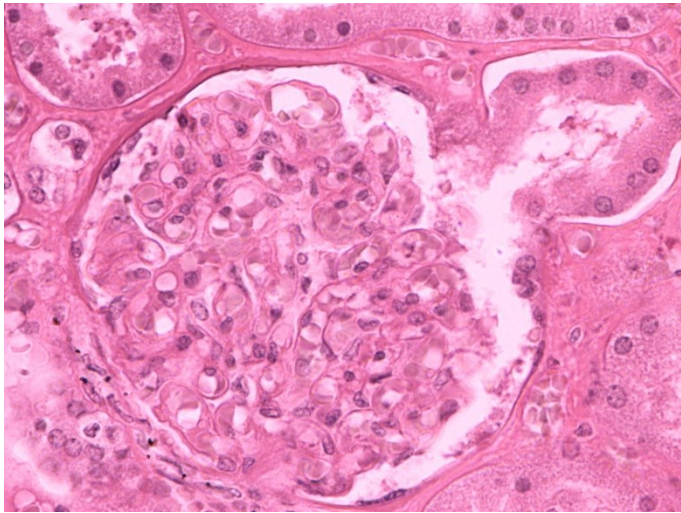
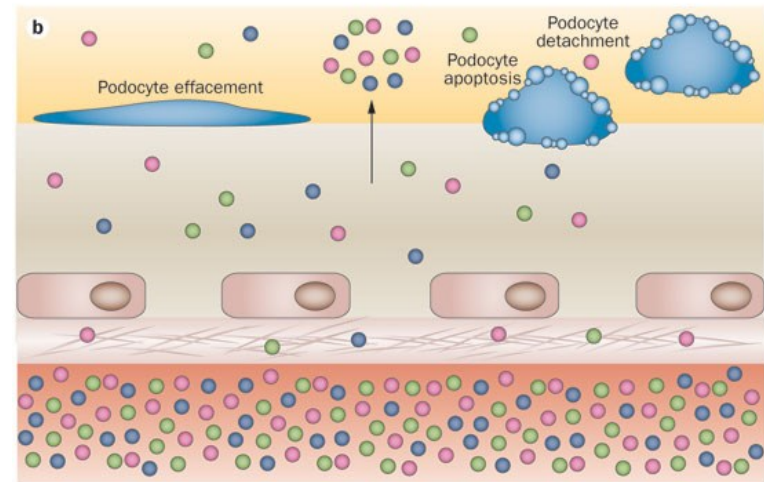
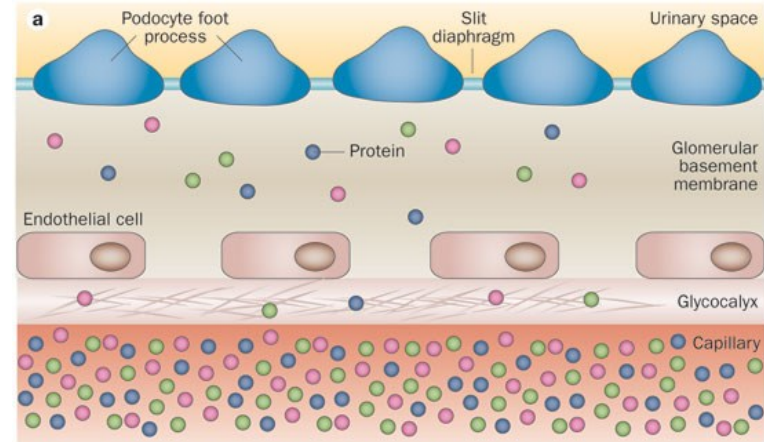
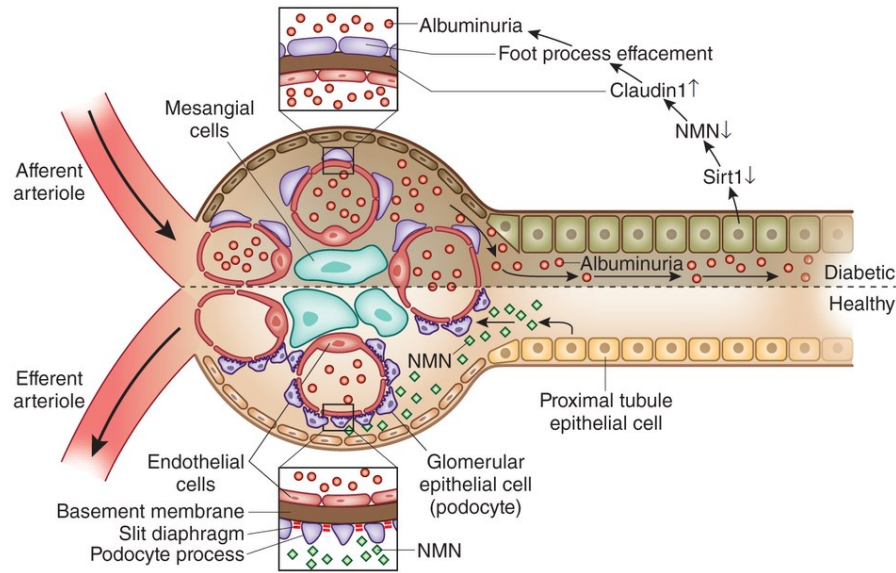
Lamina basalis

Lamina (fibro)reticularis

Fibroblast

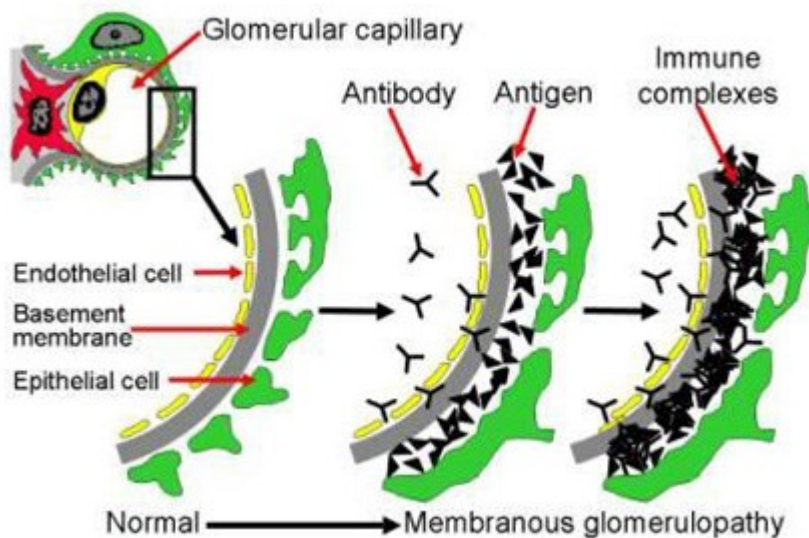
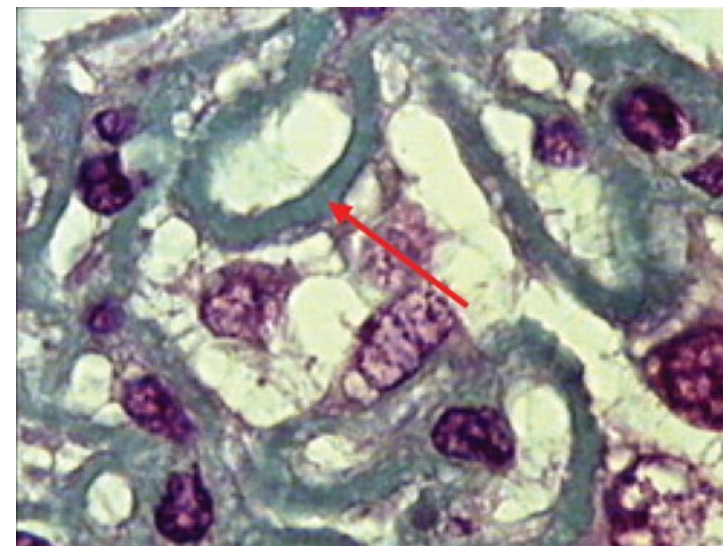
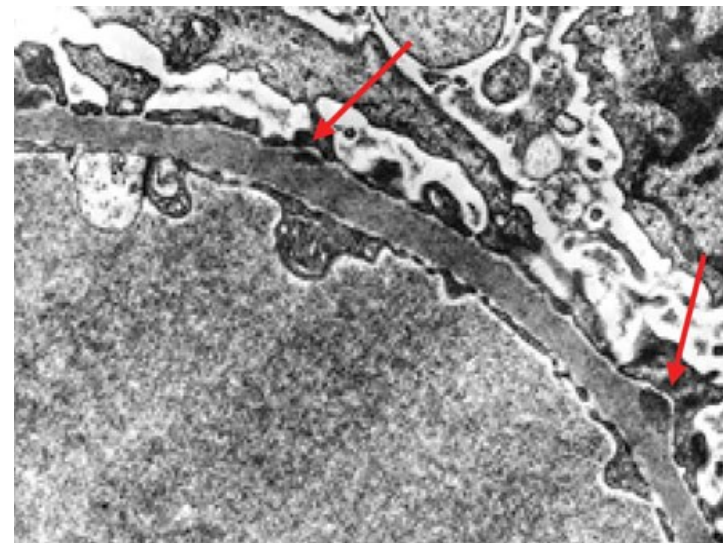
BAZÁLNÍ MEMBRÁNA V CORPUSCULUM RENIS

BAZÁLNÍ MEMBRÁNA V CORPUSCULUM RENIS

Klinické souvislosti - Membranózní glomerulonefritida

- cirkulující protilátky se váží na kapilární stěnu (BM)
- komplex komplementu (C5b-C9) napadá glomerulární epiteliální buňky
- narušení filtrační bariéry
- proteinuria, edém, hematuria, renální selhání

EMBRYONÁLNÍ PŮVOD EPITELOVÝCH TKÁNÍ

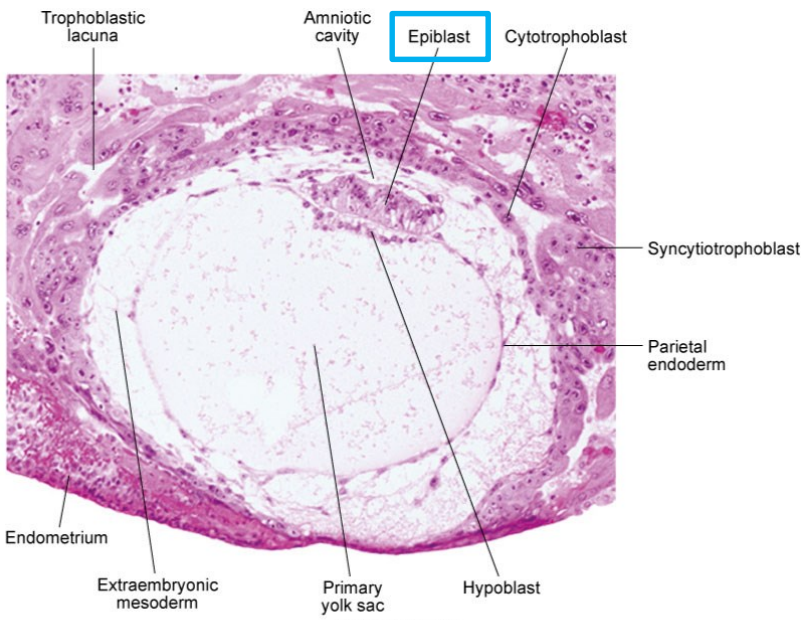

Fig. 5-3. Digital photomicrograph of a 12-day human embryo (Carnegie No. 7700) taken just as implantation within the endometrium is completed.

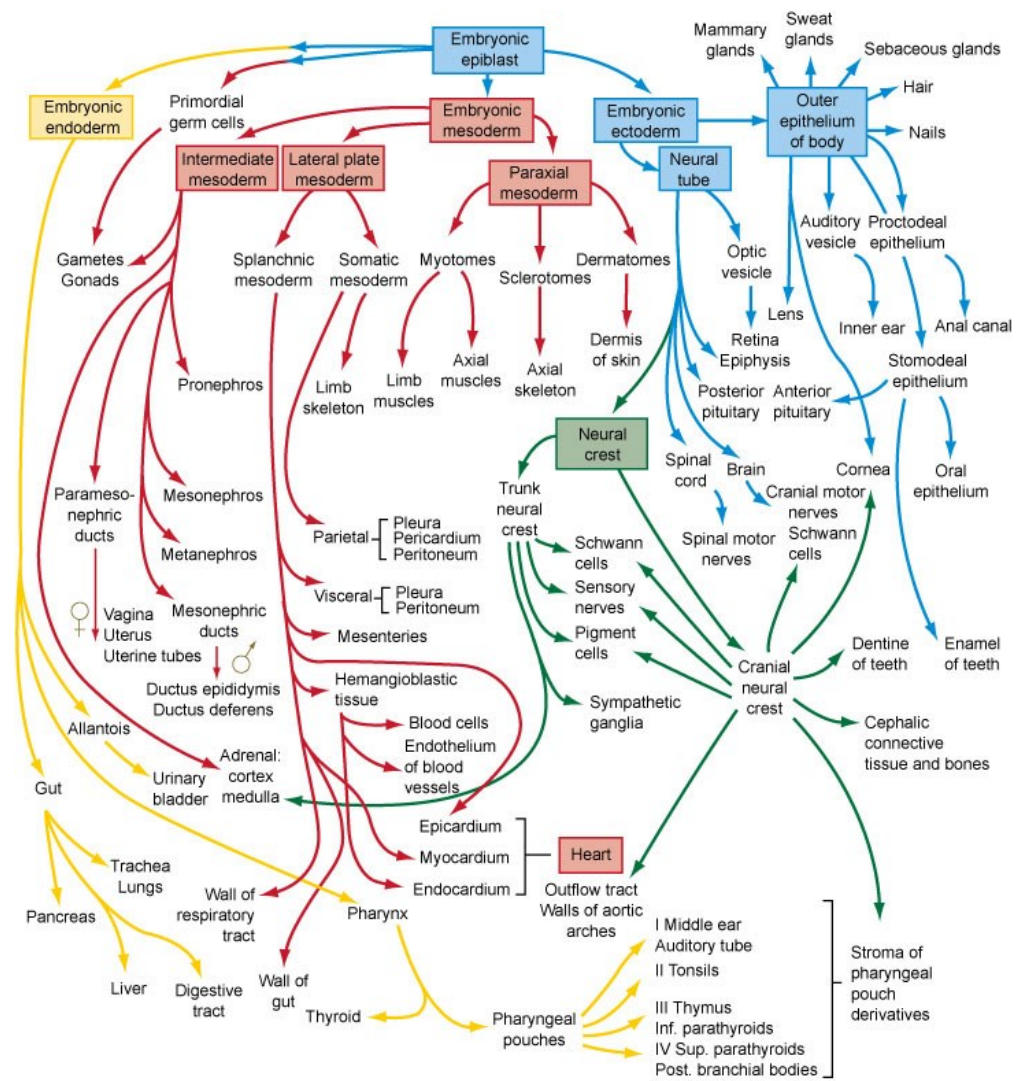

Fig. 6-27. Flow chart showing the formation of the organs and tissues of the embryo from the fundamental germ layers. The arrows are color-coded according to the germ layer of origin of the structure (see Fig. 4-1 for color code).

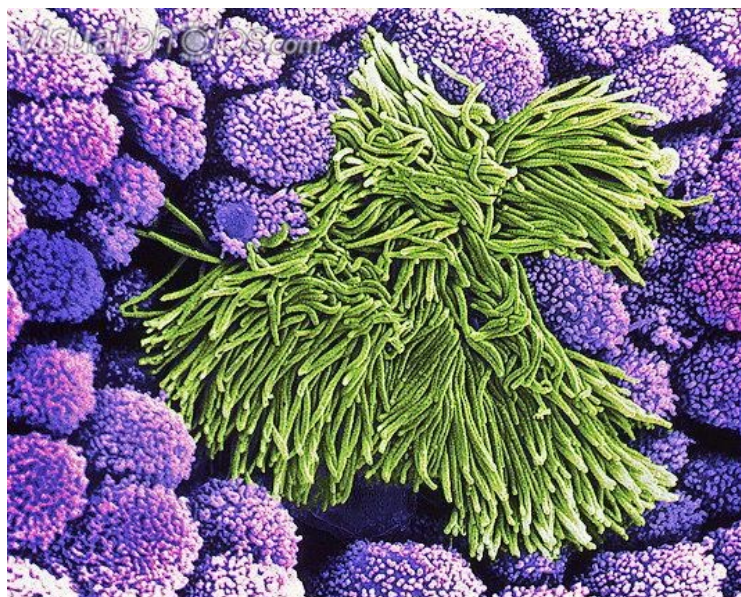
EMBRYONÁLNÍ PŮVOD EPITELOVÝCH TKÁNÍ

- derivují ze všech tří zárodečných listů

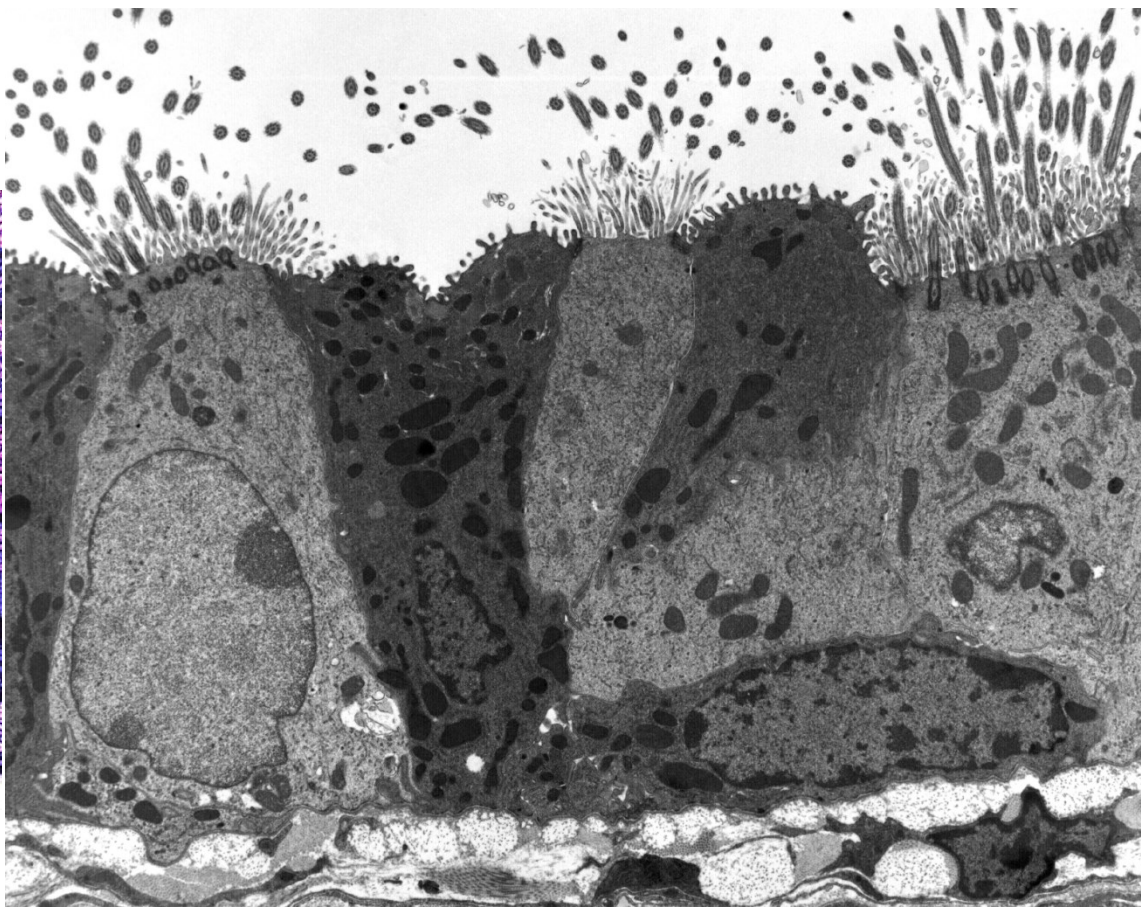
Zárodečný list	Epitelové deriváty
Ektoderm	<ol style="list-style-type: none">1. Pokožka (vícevrstevný dlaždicový rohovějící)2. Potní žlázy a jejich vývody (jednovrstevný a vícevrstevný kubický)3. Výstelka ústní dutiny, pochvy a análního kanálu (vícevrstevný dlaždicový nerohovějící)
Mezoderm	<ol style="list-style-type: none">1. Endotel vystylající krevní cévy (jednovrstevný dlaždicový)2. Mezotel vystylající tělní dutiny (jednovrstevný dlaždicový)3. Výstelky pohlavních a močových cest (přechodní, víceřadý cylindrický, jednovrstevný kubický, jednovrstevný cylindrický)
Entoderm	<ol style="list-style-type: none">1. Výstelka jícnu (vícevrstevný dlaždicový nerohovějící)2. Výstelka GIT (jednovrstevný cylindrický)3. Výstelka žlučníku (jednovrstevný cylindrický)4. Solidní žlázy (játra, pankreas)5. Výstelka dýchacího traktu (víceřadý cylindrický s řasinkami, jednovrstevný cylindrický s řasinkami, kubický, dlaždicový)

KLASIFIKACE EPITELOVÝCH TKÁNÍ

- na základě **morfologie** (krycí, trabekulární, retikulární)
- na základě **funkce** (žlázový, resorpční, smyslový, respirační atd.)

p580102 [RM] © www.visualphotos.com

3 µm

Lung/epithelium#8004-26

1/7/0 REMF

Podle

1) morphologie

2) funkce

- krycí (plošné)

- trabekulární

- retikulární

- krycí

- žlázové

- resorpční

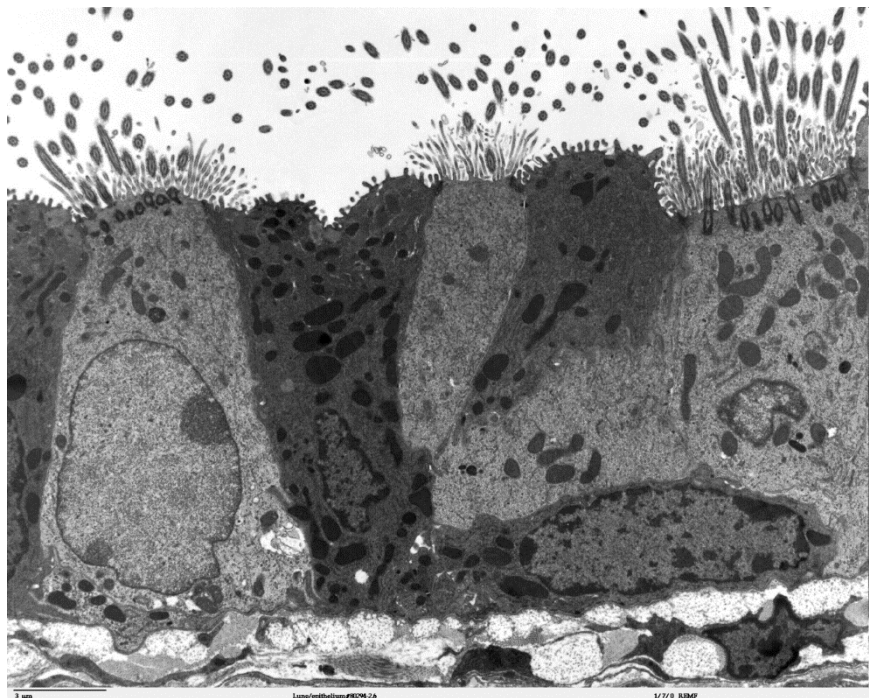
- smyslové

- respirační cesty

- alveolární

- zárodečný

- ...

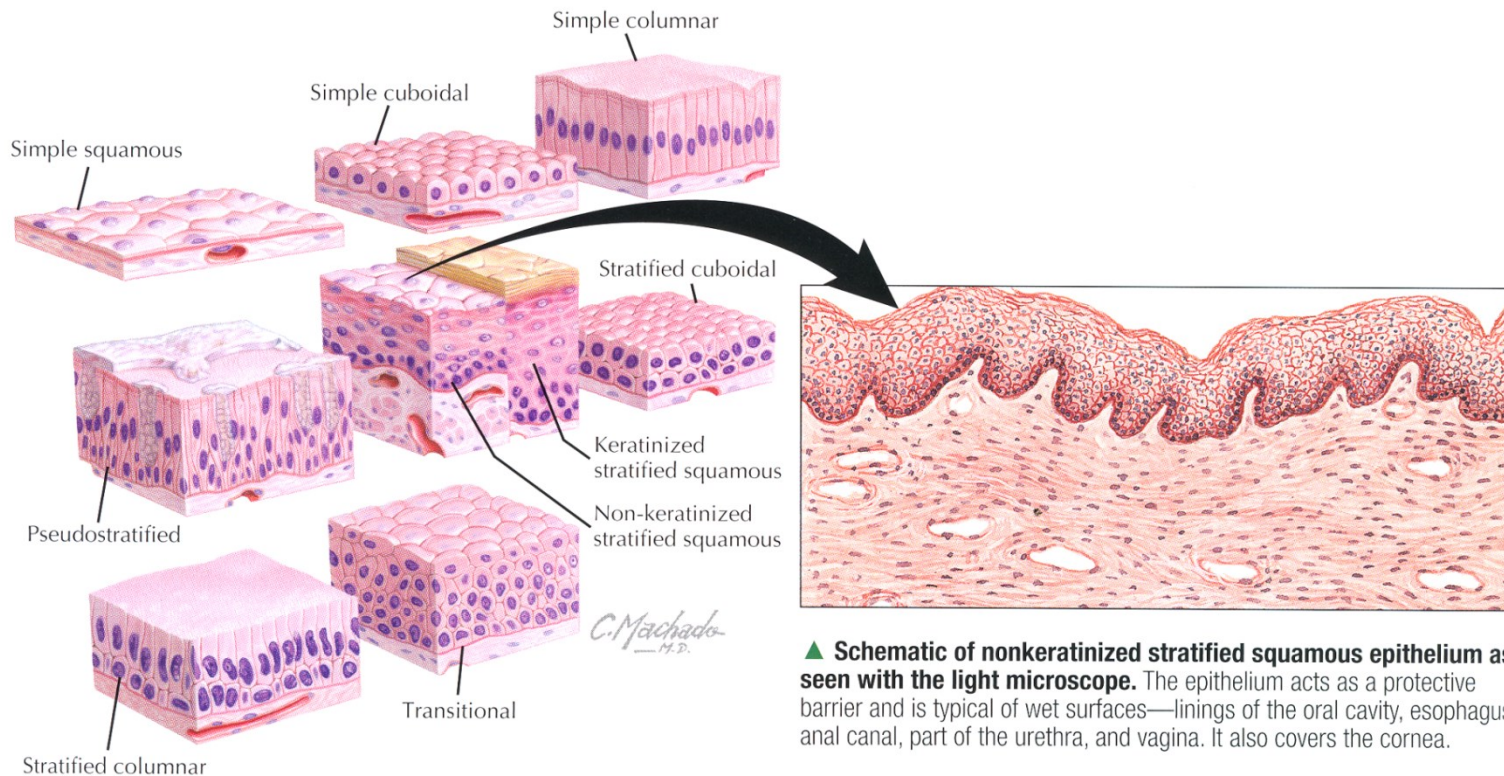
Morfologie

- Tvar a uspořádání buněk
- Počet vrstev

- 1. Epitely krycí (plošné)**
- 2. Trabekulární epitel**
- 3. Retikulární epitel**

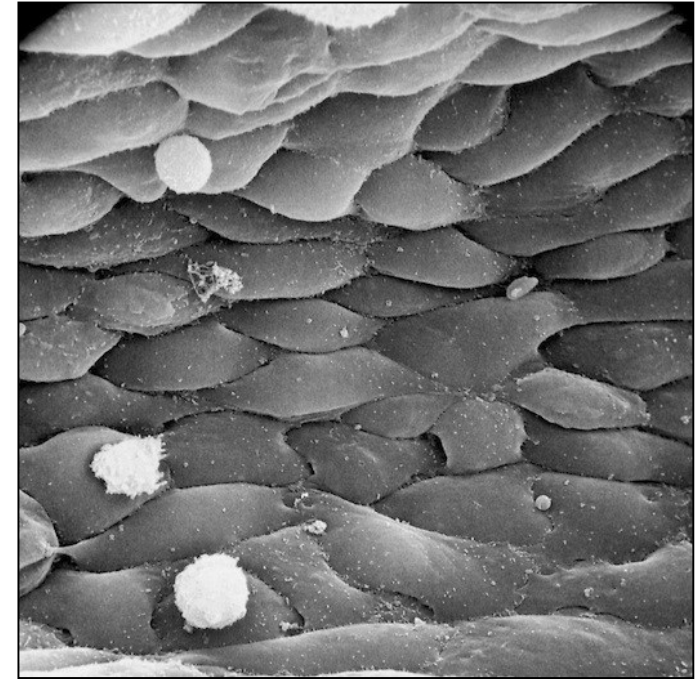
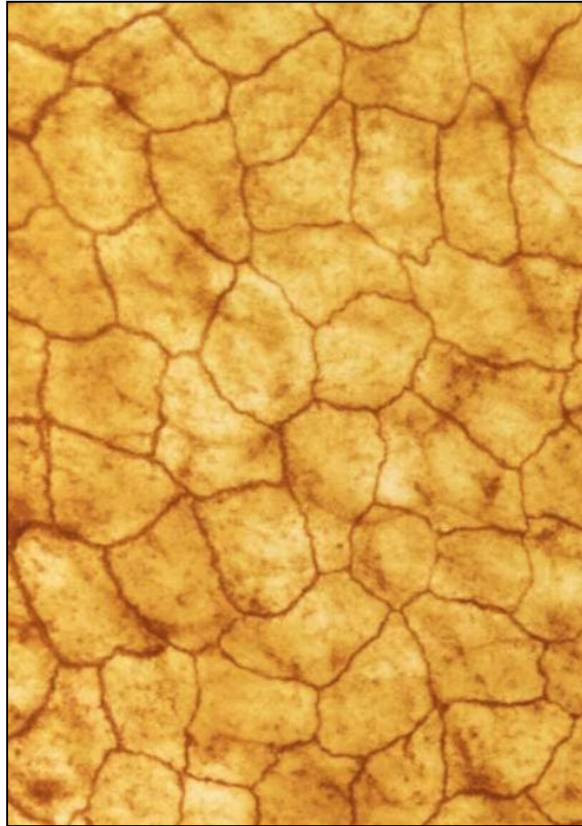
KRYCÍ EPITEL

Kritérium	Termín	Rozlišení
Počet vrstev buněk	Jednovrstevný Vícevrstevný Víceřadý	Jedna vrstva buněk Více vrstev buněk Více vrstev jader, ale všechny buňky v kontaktu s bazální laminou
Tvar povrchových buněk	Dlaždicový Kubický Cylindrický	Ploché dlaždicové buňky, šířka >> výška Polygonální buňky, šířka = výška Polygonální buňky, šířka < výška

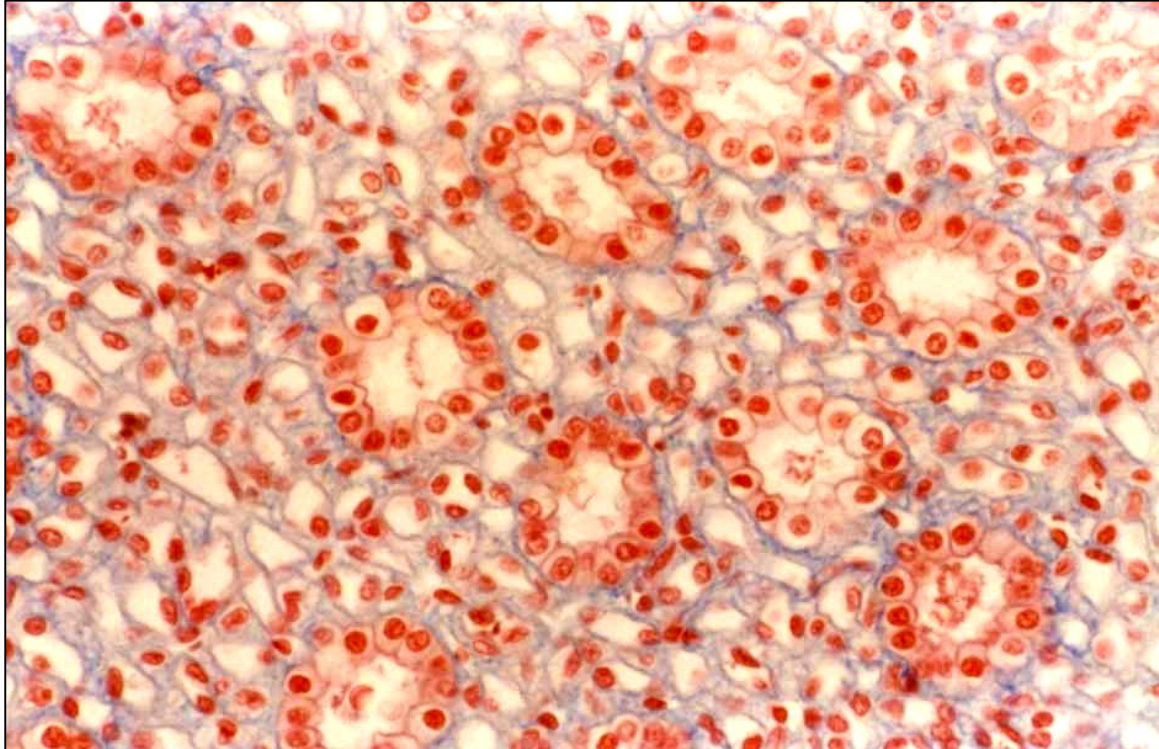
▲ **Schematic of nonkeratinized stratified squamous epithelium as seen with the light microscope.** The epithelium acts as a protective barrier and is typical of wet surfaces—linings of the oral cavity, esophagus, anal canal, part of the urethra, and vagina. It also covers the cornea.

- **Jednovrstevný dlaždicový epitel**

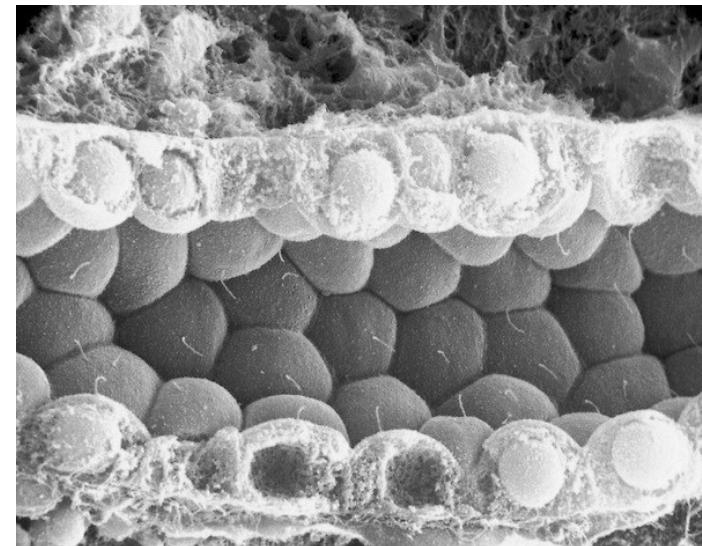
- Semipermeabilní bariéra
- Endotel cév
- Parietální list Bowmanova pouzdra (corpusculum renis)

▪ Jednovrstevný kubický epitel

- Tubuly ledvin
- Vsunuté a interlobulární vývody žláz
- Povrch ovaria
- Vnitřní povrch pouzdra čočky

- Sekreční a exkreční kanálky
- Úprava koncentrací iontů a vody

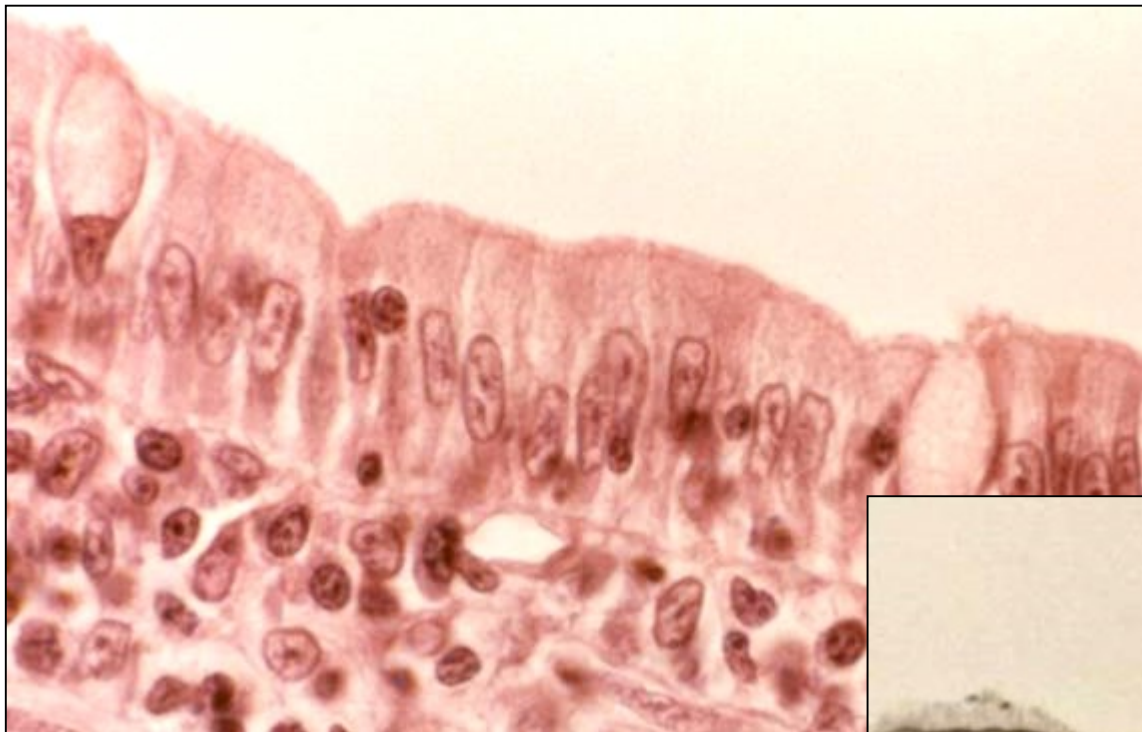
▪ **Jednovrstevný cylindrický epitel**

- Sekrece a absorpce
- Apikální povrch může být modifikovaný
- Ochranná bariéra

- Žaludek
- Střevo
- Žlučník
- Rectum
- Uterus
- Vejcovody
- Vývody větších žláz
- Ductus papillares ledvin

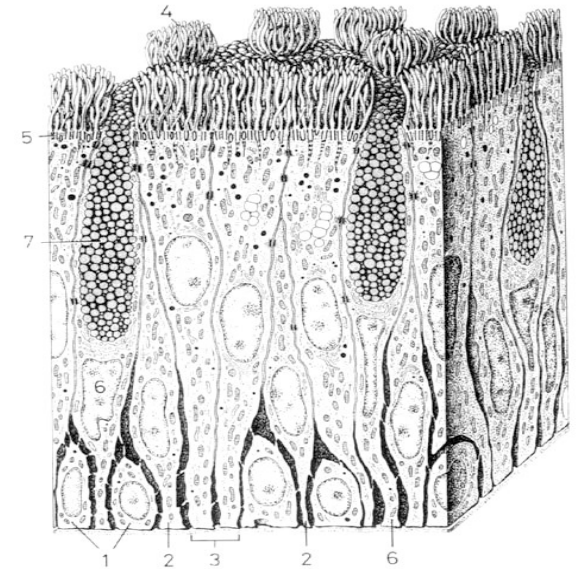
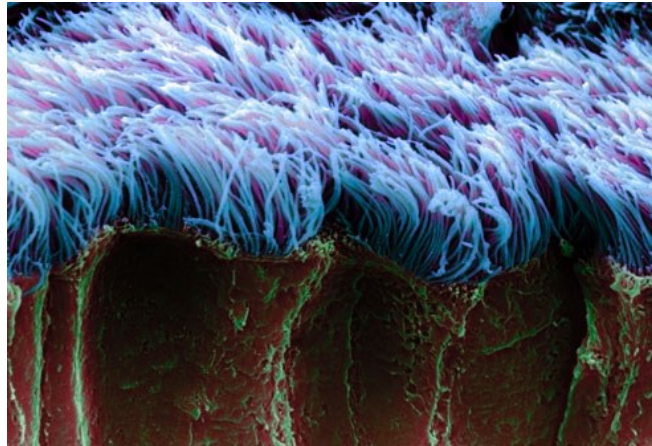
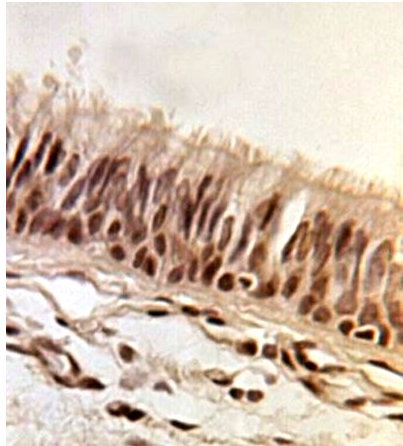

- **Jednovrstevný cylindrický epitel**

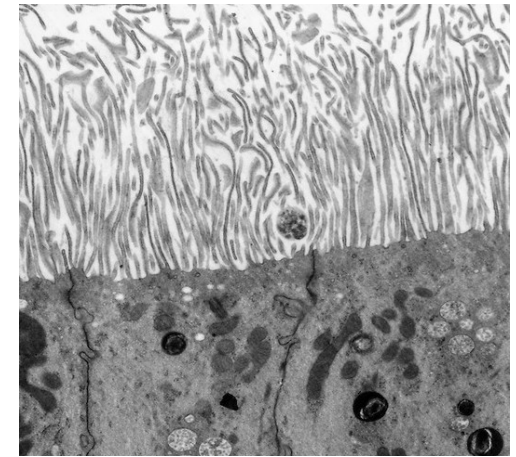
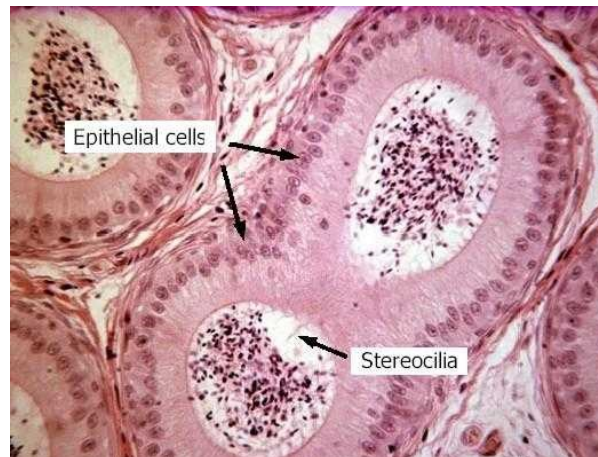
Víceřadý cylindrický epitel s řasinkami a pohárkovými buňkami

- Dýchací cesty

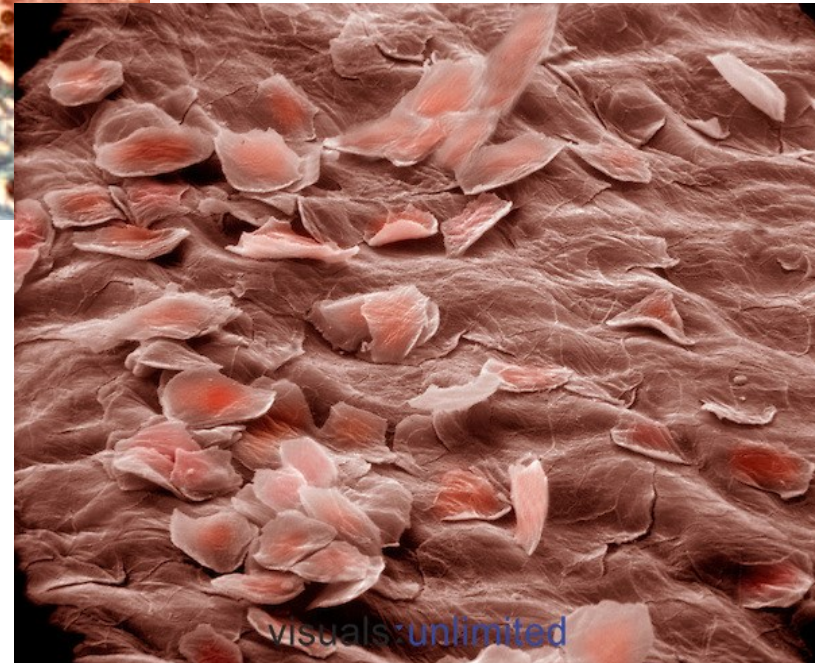
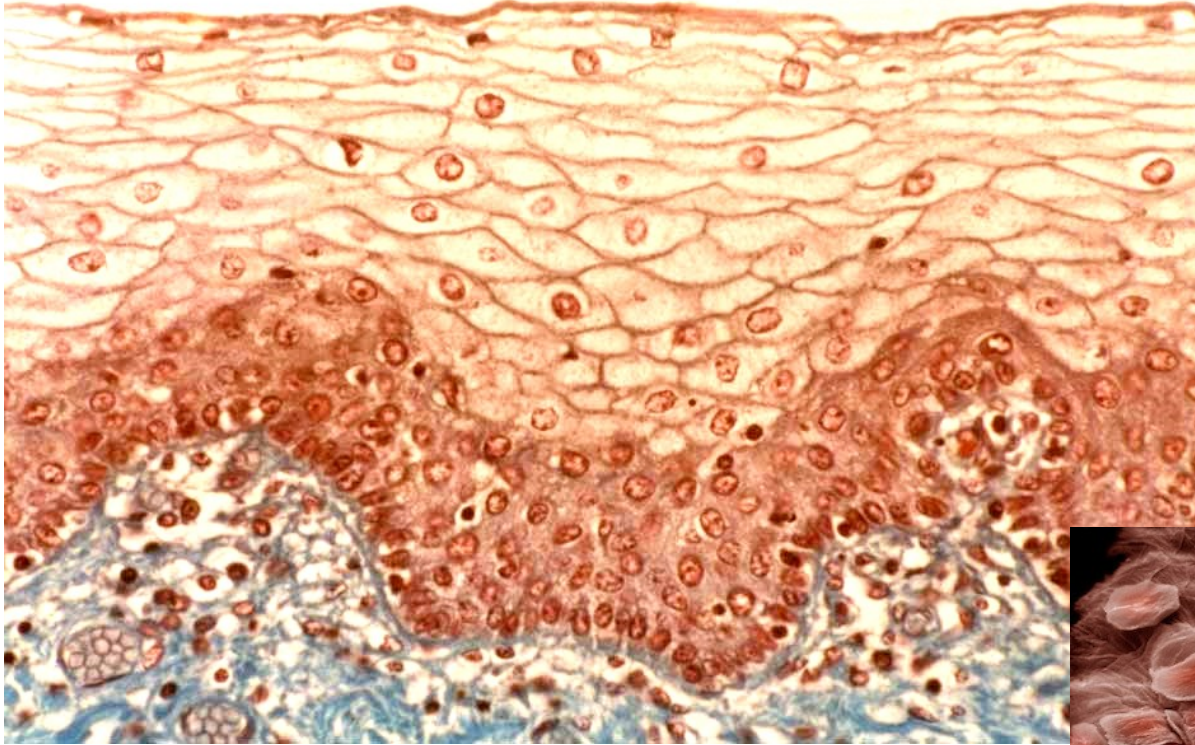

Víceřadý cylindrický epitel se stereociliemi

- Mužský reprodukční systém (epididymis)

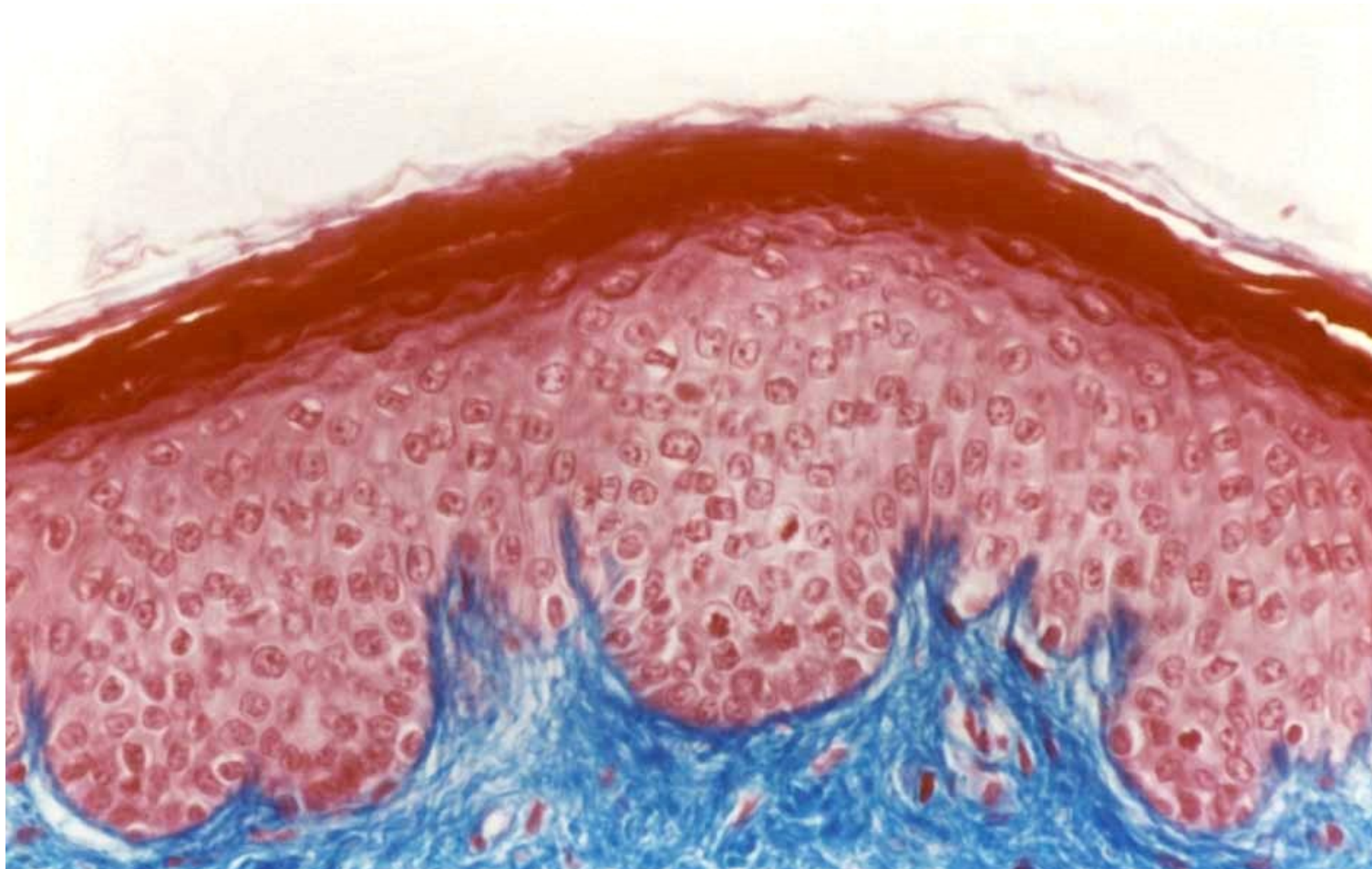
▪ Vrstevnatý dlaždicový epitel nerohovějící

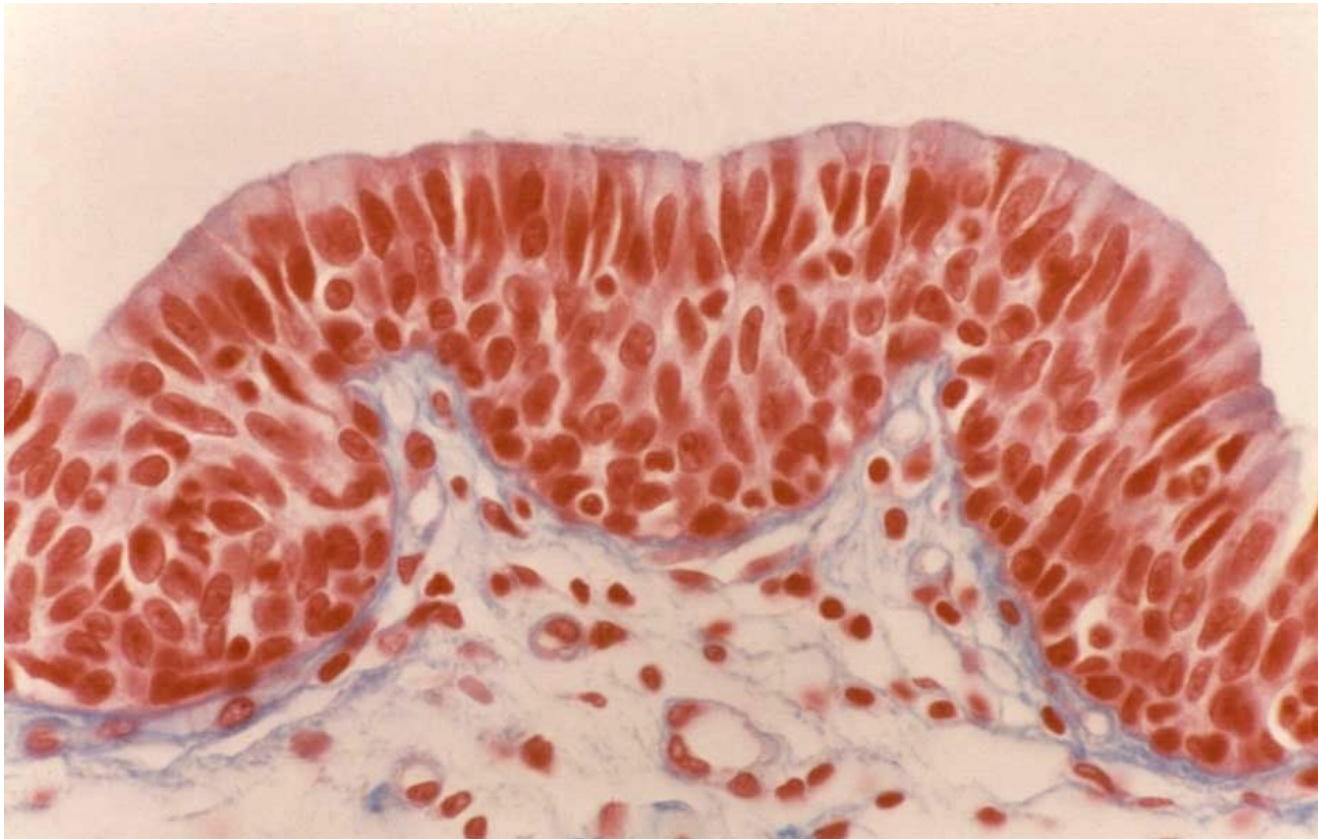
- Ústní dutina
- Jícen
- Pochva
- Anální kanál
- Hlasové valy

KRYCÍ EPITEL

- **Vrstevnatý dlaždicový epitel rohovějící**
- Epidermis

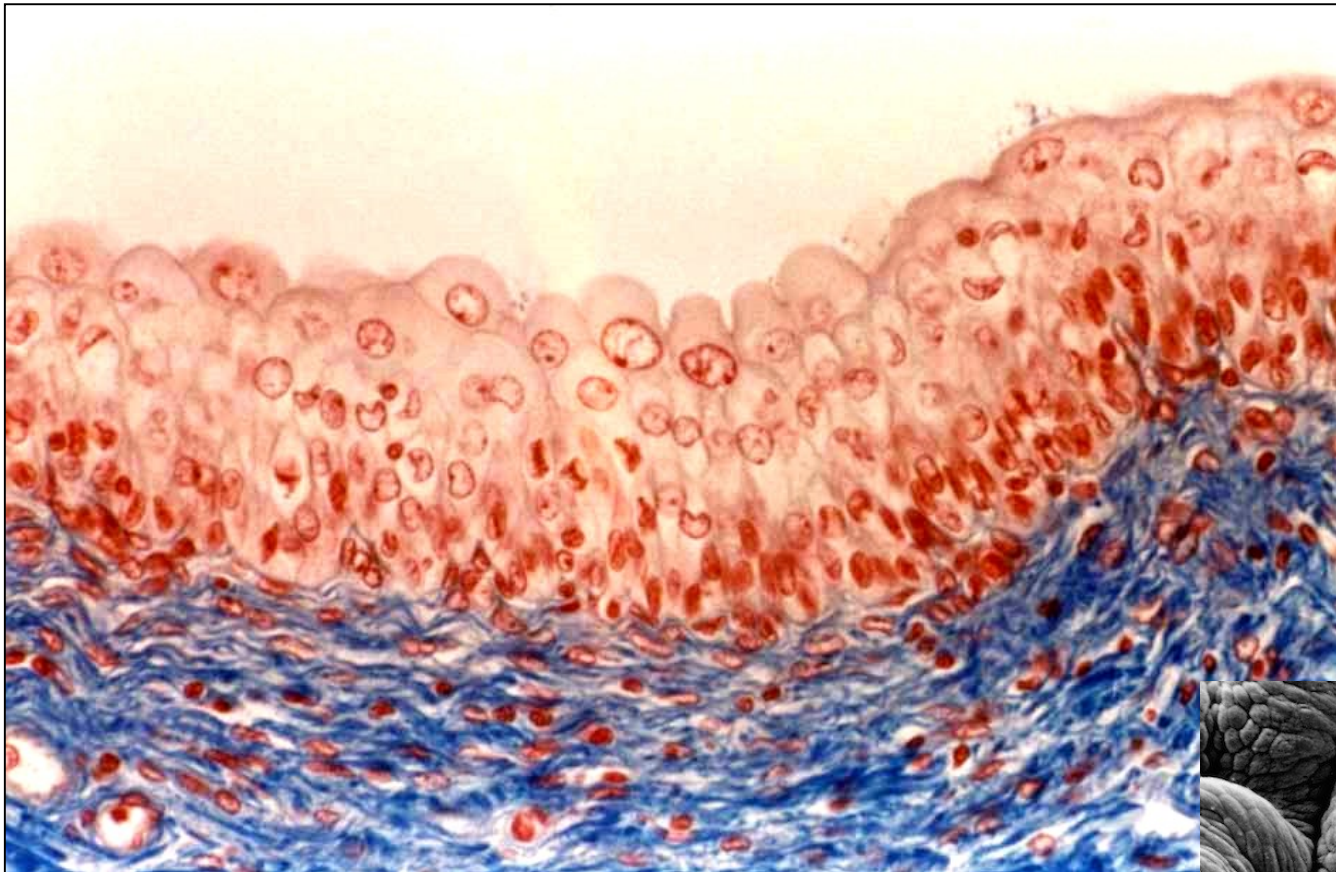

- Vrstevnatý kubický → cylindrický epitel

- Velké vývody žláz
- Spojivka

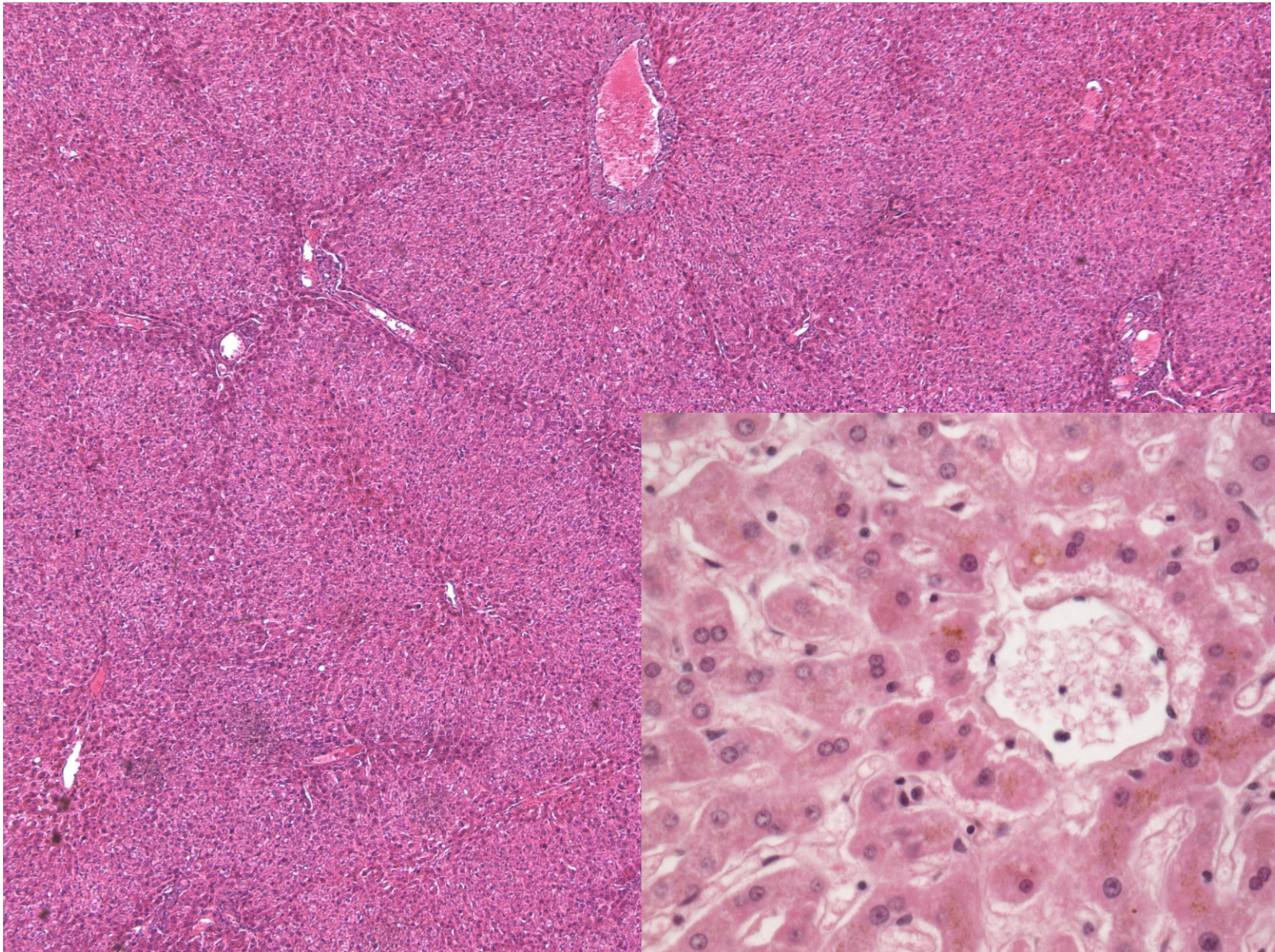
Přechodný epitel

- Ledvinná pánvička
- Ureter
- Močový měchýř

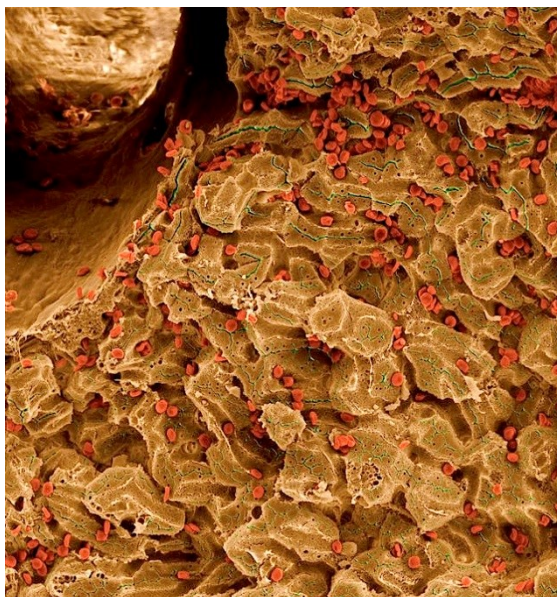
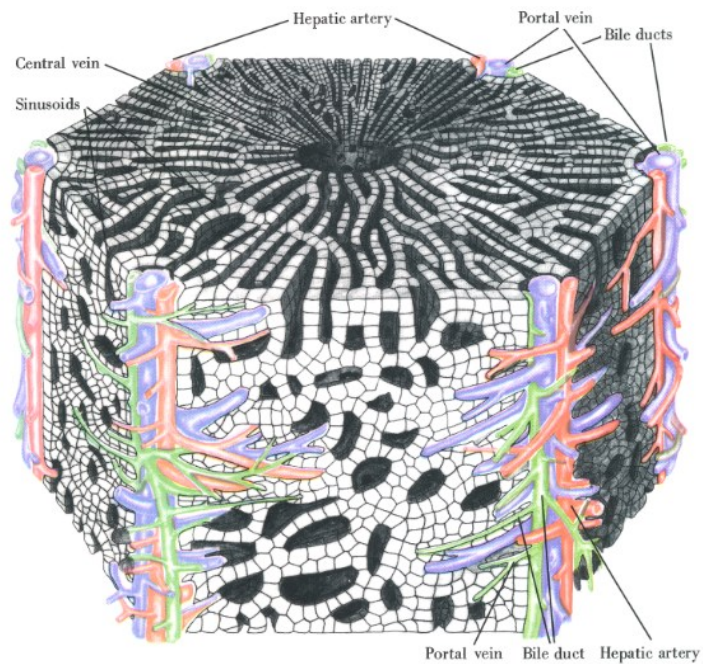

- Uspořádání jaterních hepatocytů

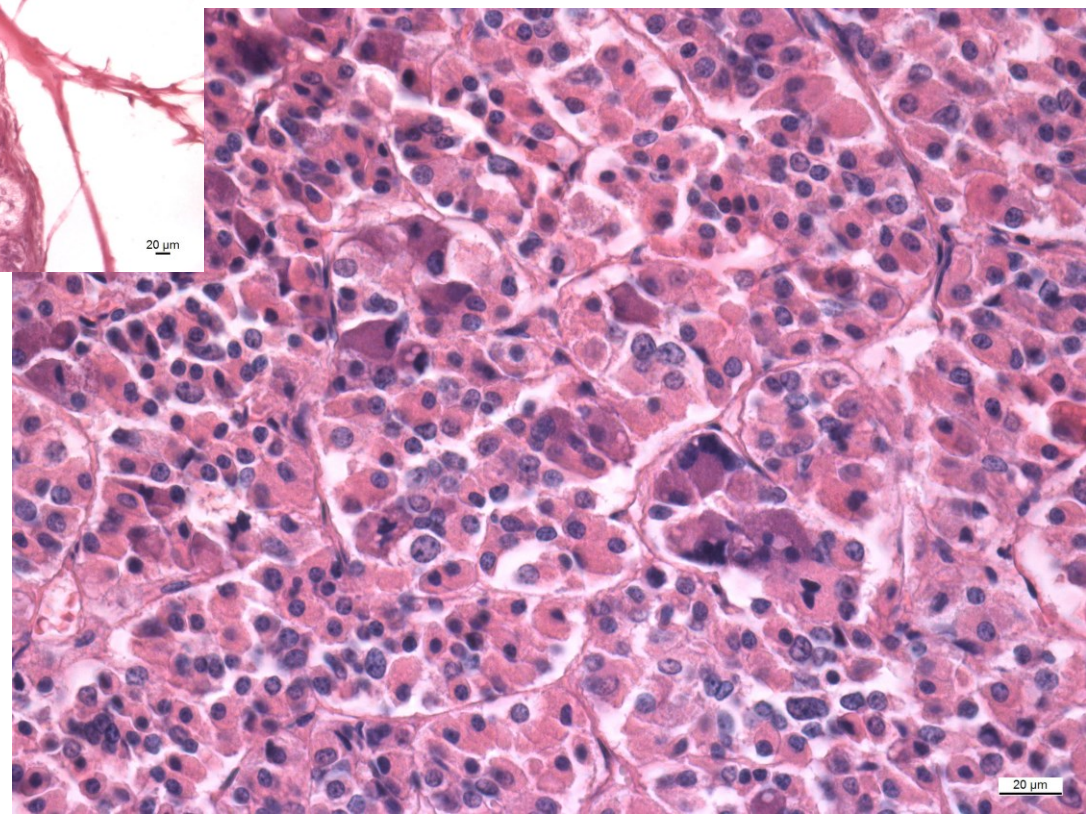
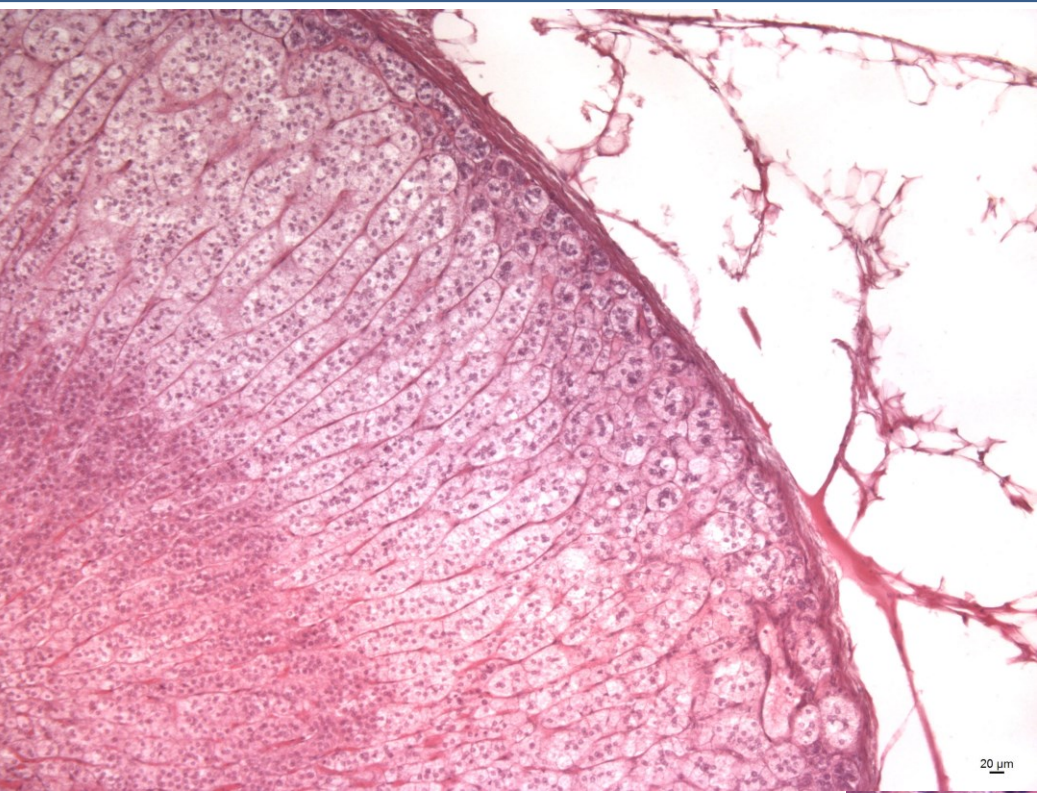

TRABEKULÁRNÍ EPITEL

- Buňky uspořádané do trámců
- Vaskularizace

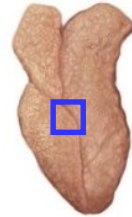
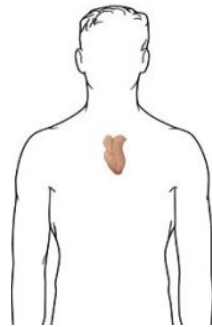
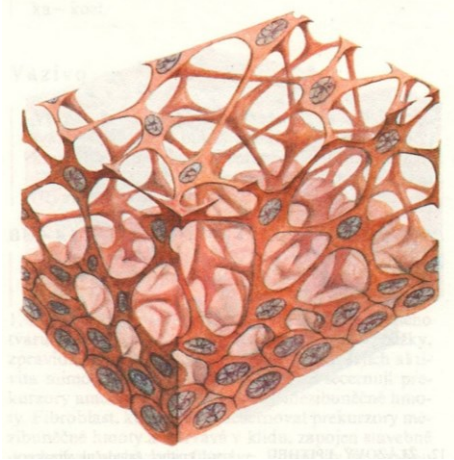

TRABEKULÁRNÍ EPITEL

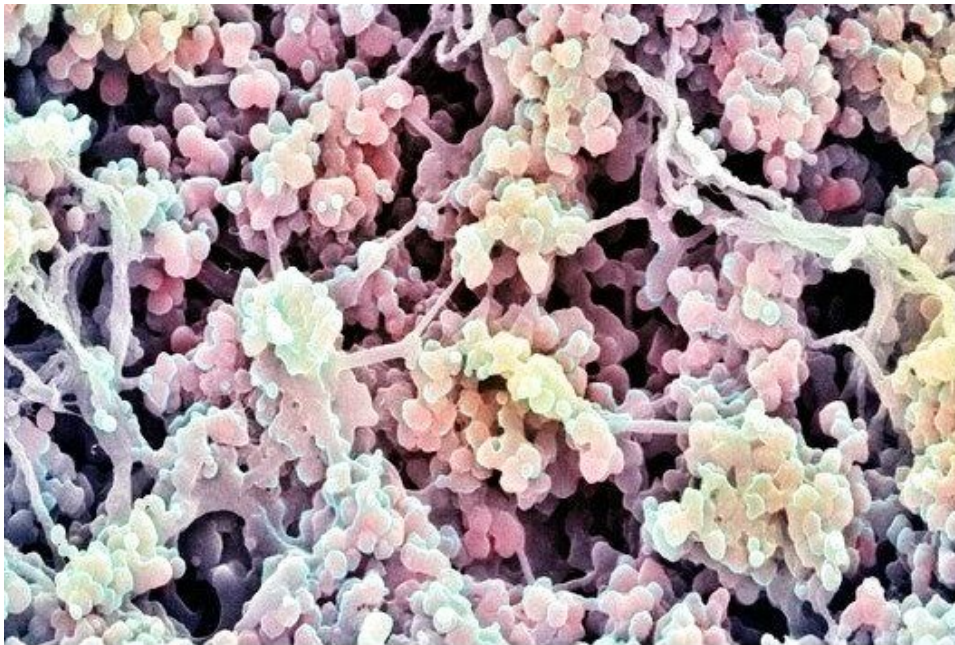
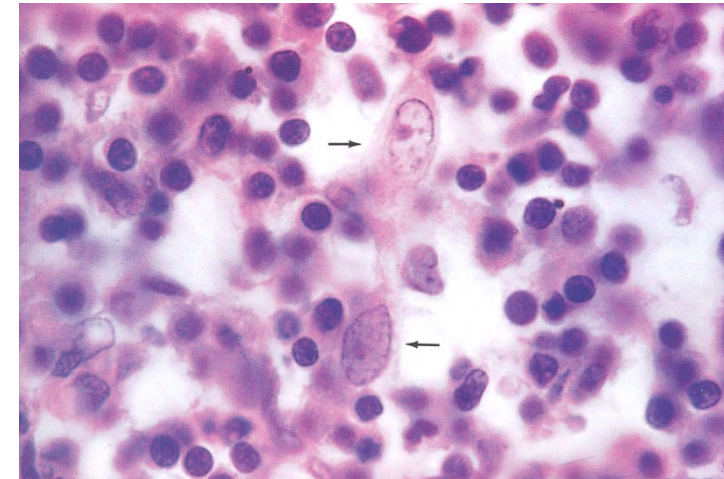
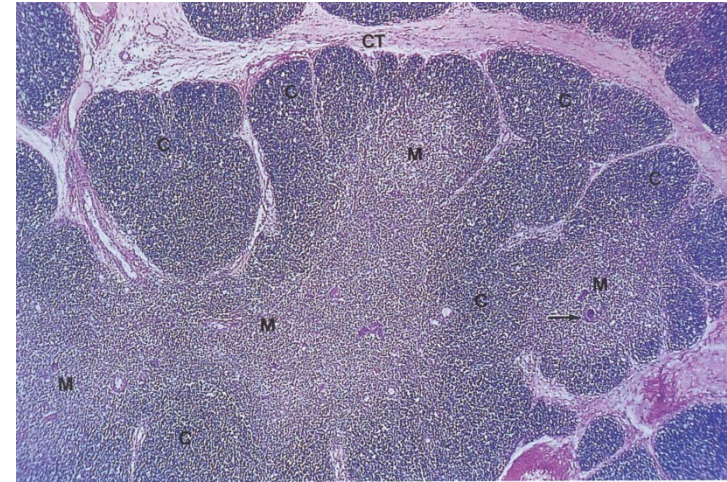

TRABEKULÁRNÍ EPITEL

Thymus - cytotretikulum

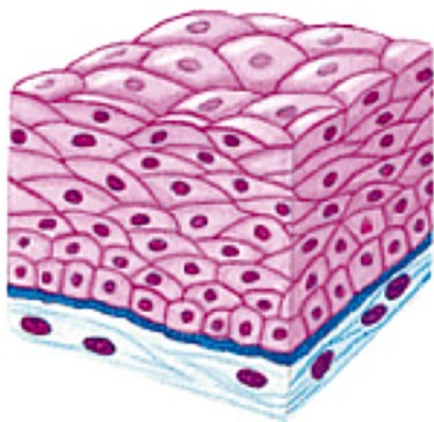

Thymus gland

p248250 [RM] © www.visualphotos.com

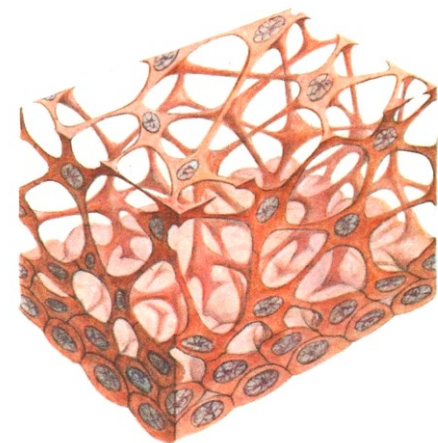
- Cytoskelet
- Adhezivní molekuly a komplexy

Epitel krycí

Epitel
trabekulární

Epitel
retikulární

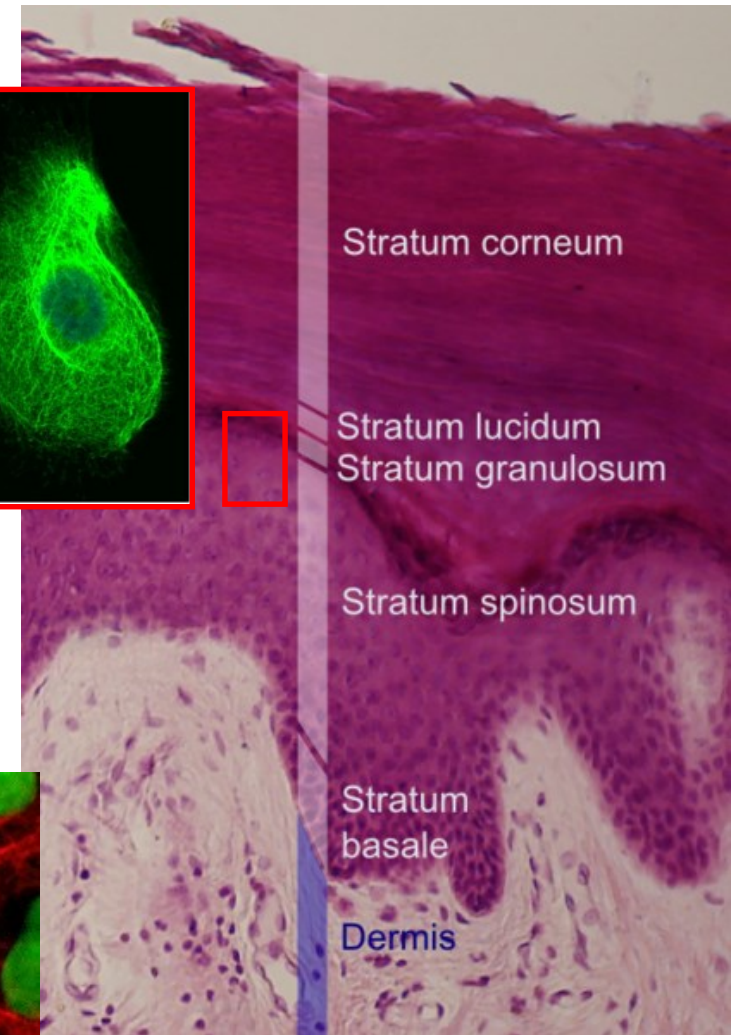
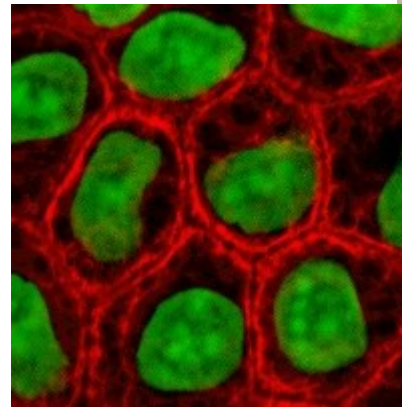
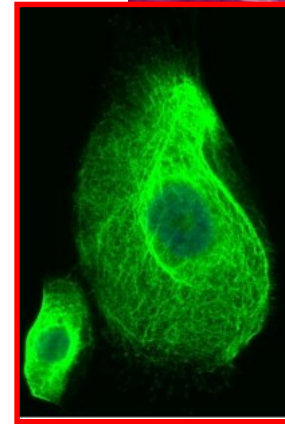
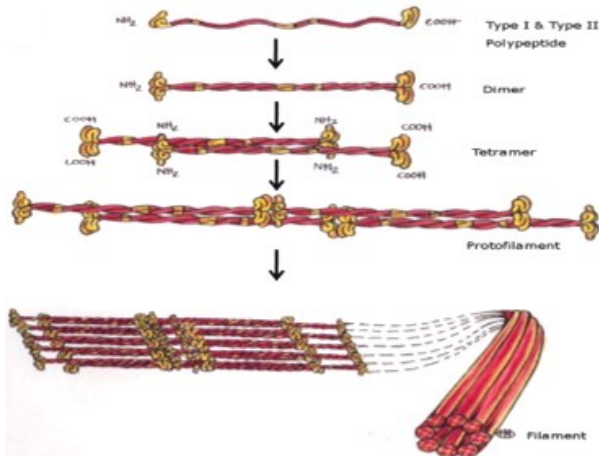
Funkce

- Ochrana tkání
- Transport a resorpce
- Sekrece
- Příjem smyslových podnětů

Příklad: Vrstevnatý dlaždicový epitel

Mechanická odolnost

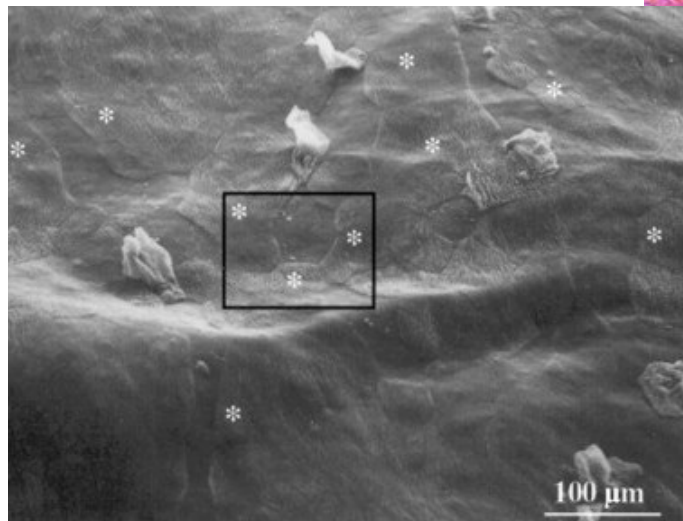
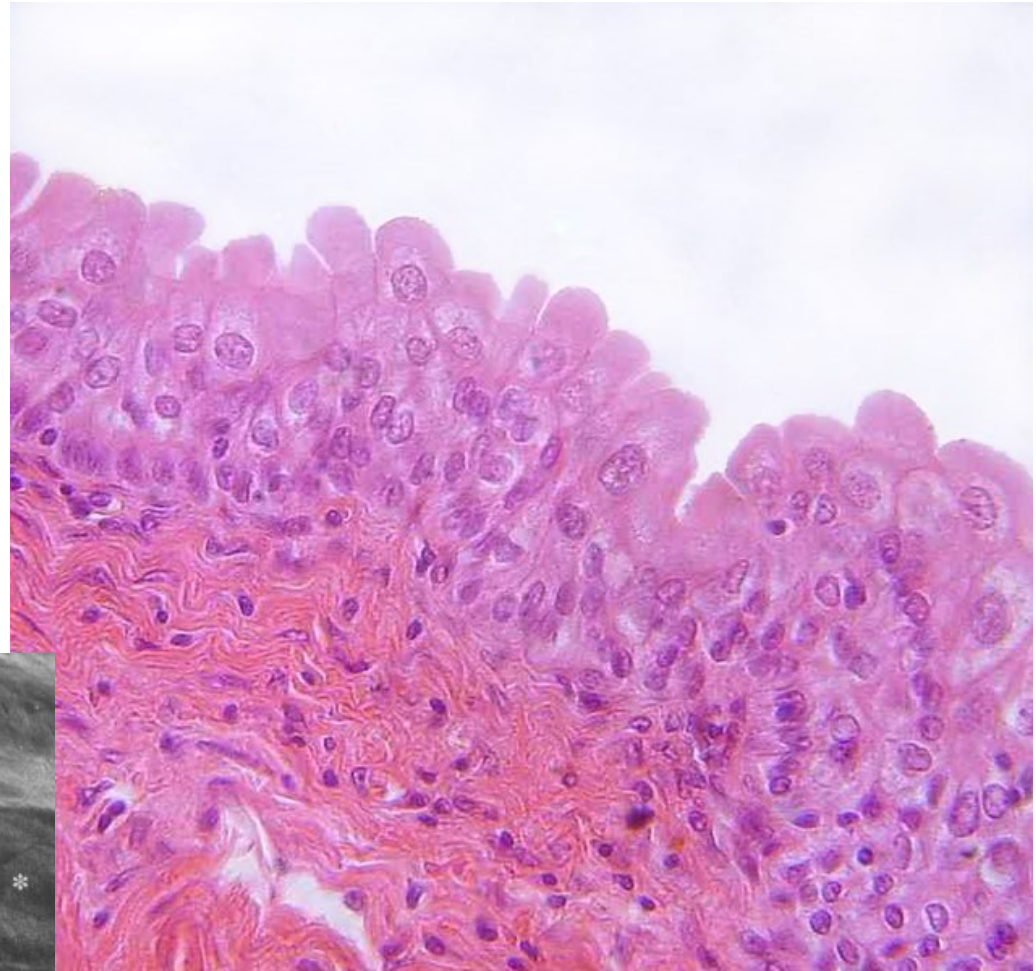
- Konstantní abraze
 - neustálá sebeobnova
- Keratin
 - základní strukturální protein epitelů, polymer
 - cytoskelet – intermediární filimenta
 - 54 genů pro keratiny (2011)
 - specifické pro vlasové folikuly, rohovku, epidermis a její deriváty, ale i v „nekeratinizovaných“ tkáních
 - diagnostika

Příklad: Urotel

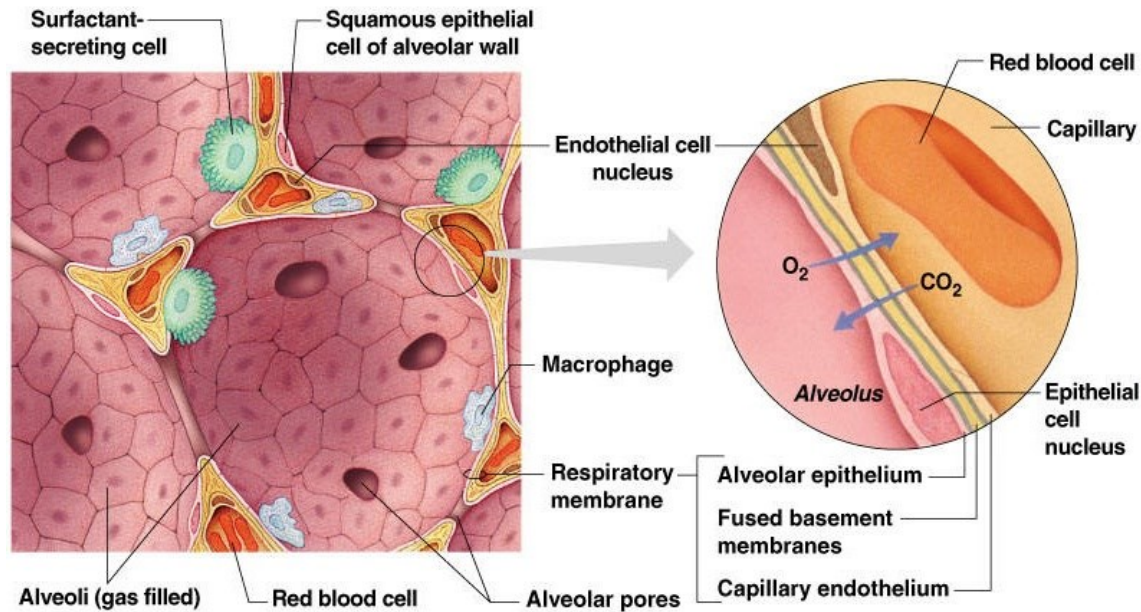
Chemická odolnost

- Buňky vytvářejí osmotickou bariéru
- Apikální membrána
 - Uroplakiny, lipidy
- Těsné spoje
- Subapikální vezikuly

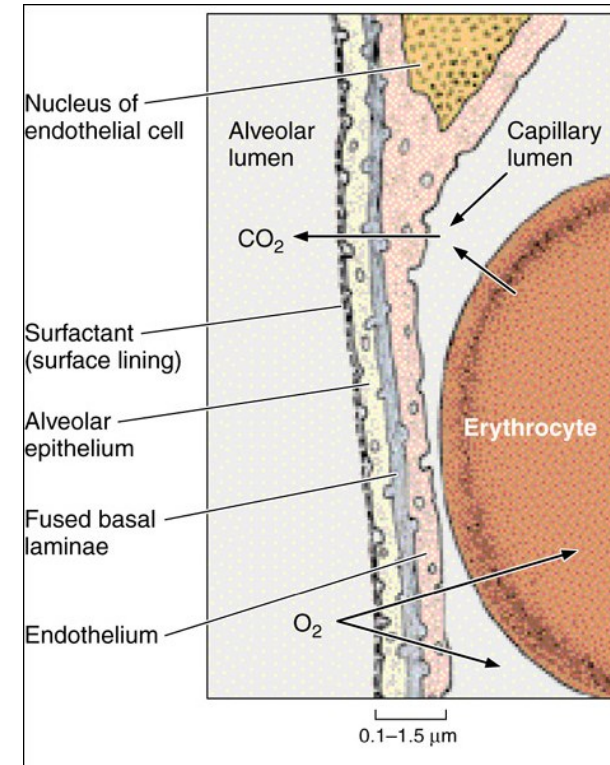

RESPIRACE

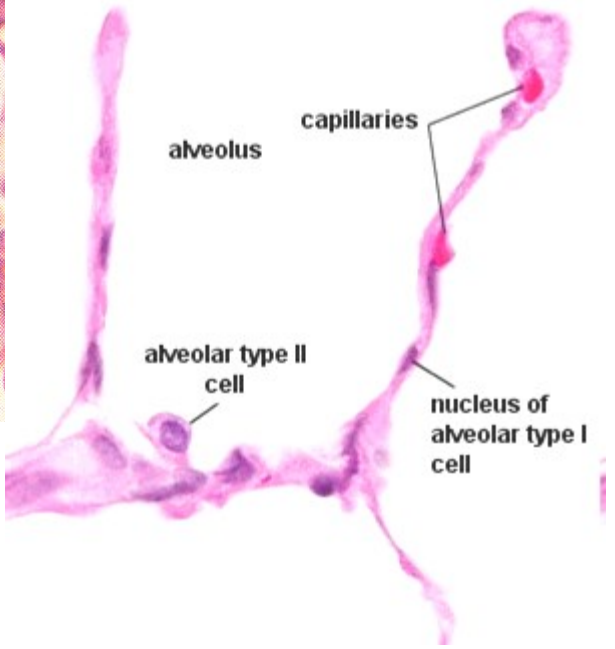
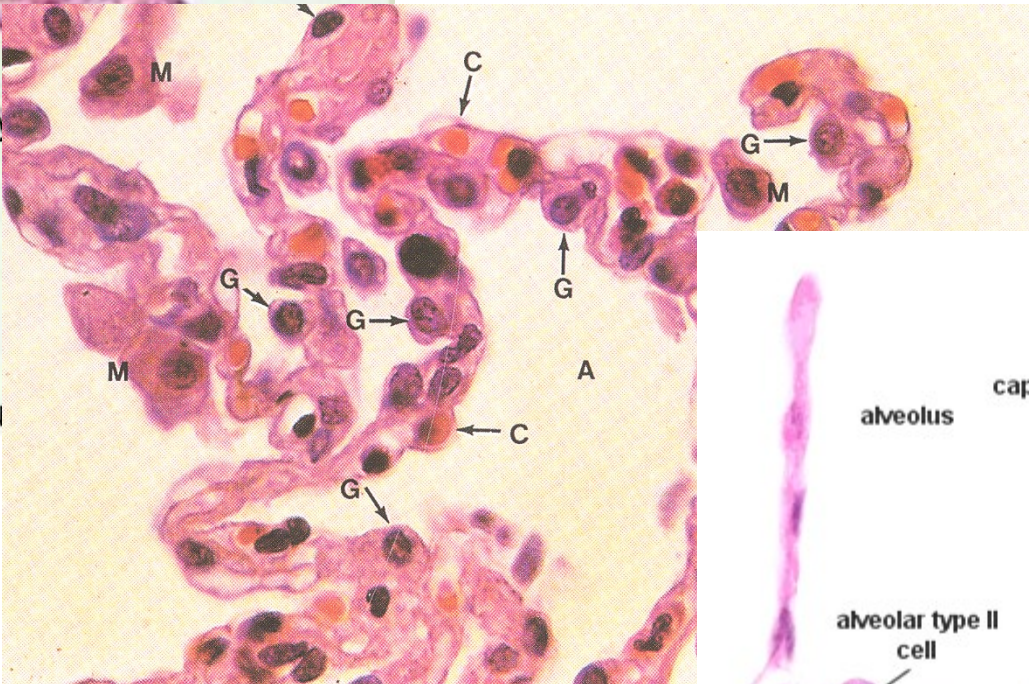
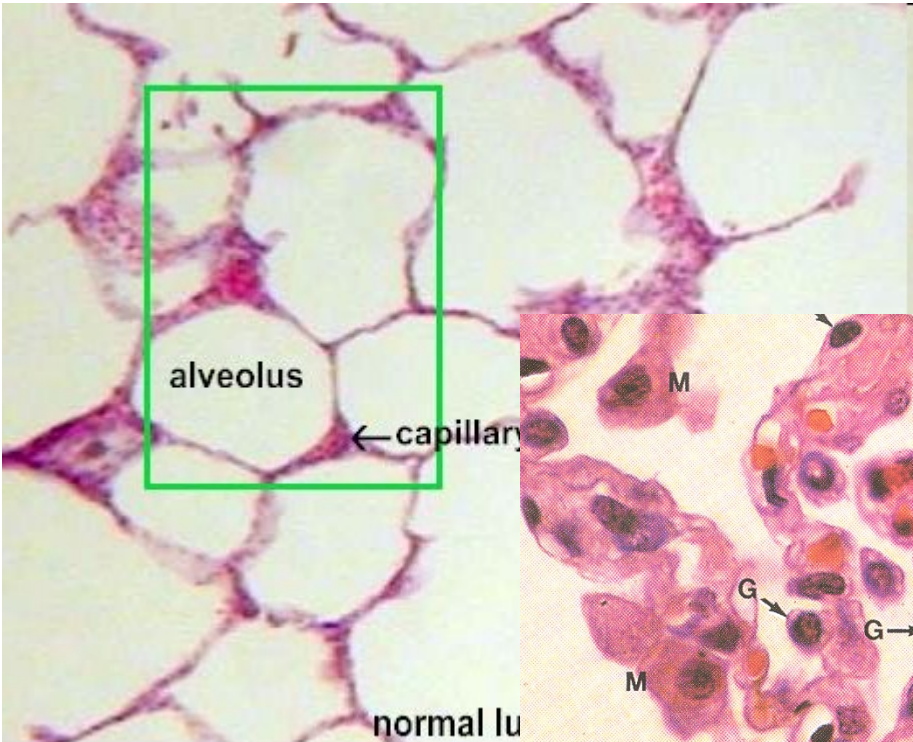
- **Výměna plynů** mezi krví a atmosférickým vzduchem (O_2 , CO_2) – koncentrační gradient
- Bariéra – krev-vzduch
- Surfactant
- Respirační oddíl plic – plicní sklípky respiračních bronchiolů, alveolárních chodbiček a váčků
- Granulární (typ I) a membranózní (typ II) pneumocyty (97%)

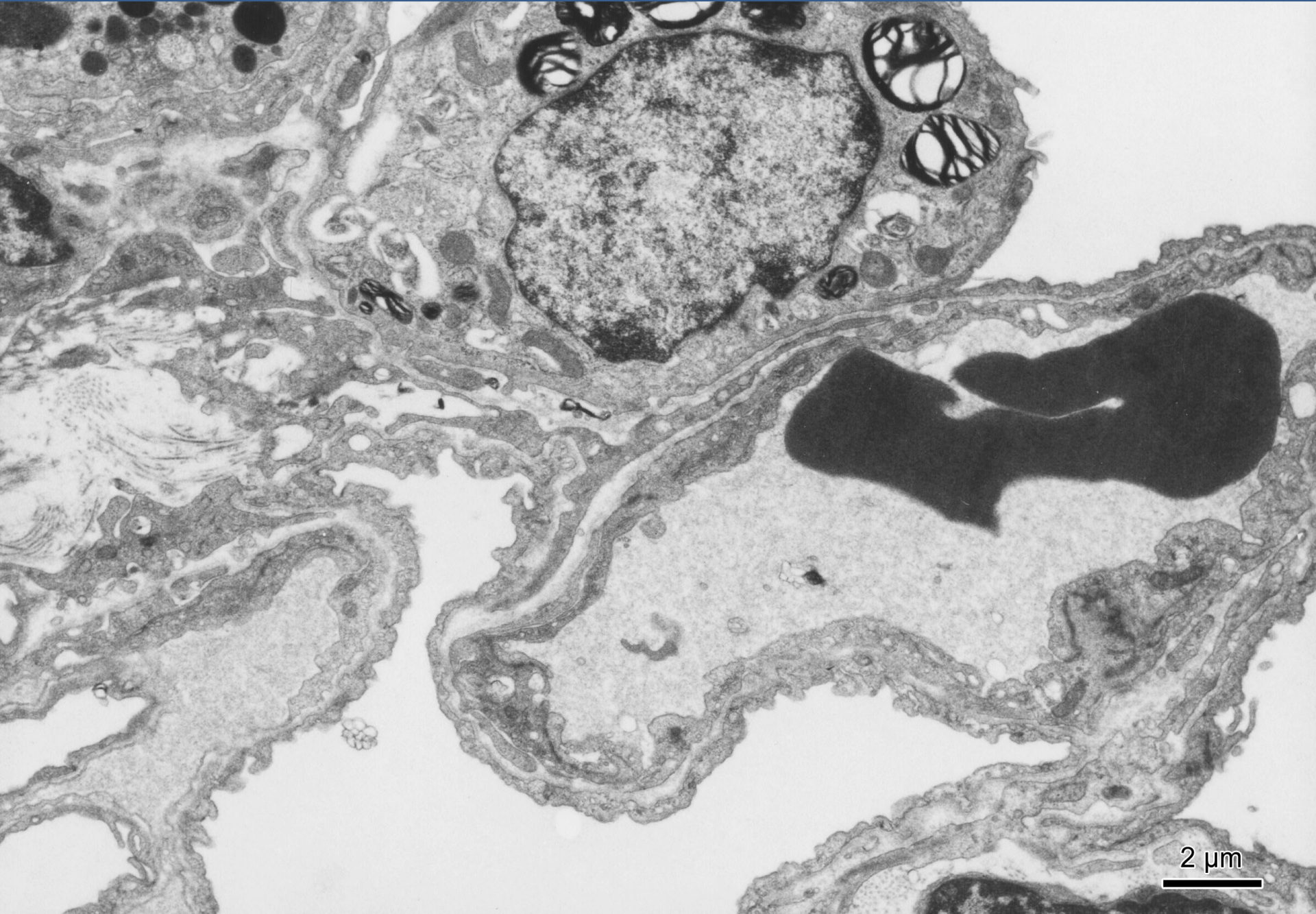
Copyright © 2003 Pearson Education, Inc., publishing as Benjamin Cummings.

ALVEOLÁRNÍ EPITEL

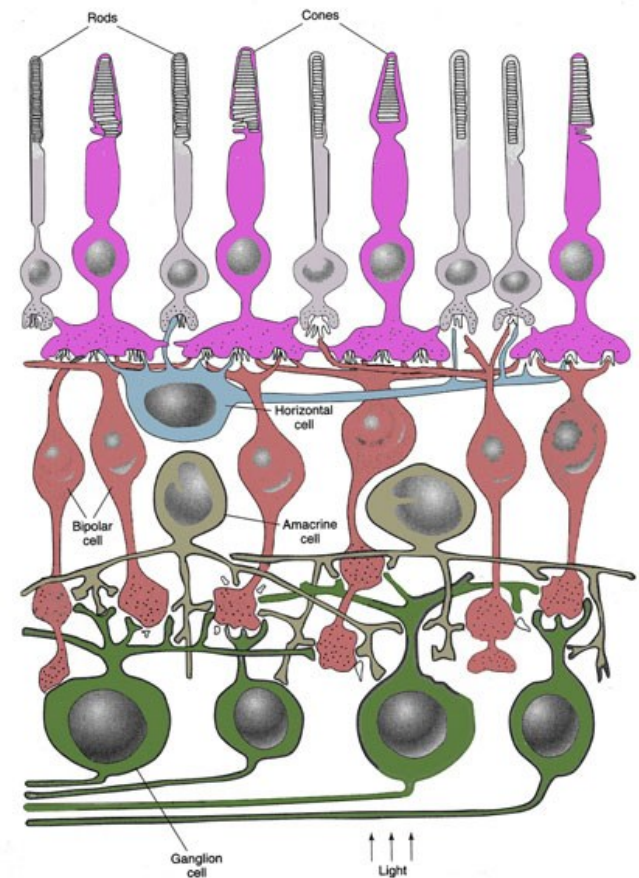
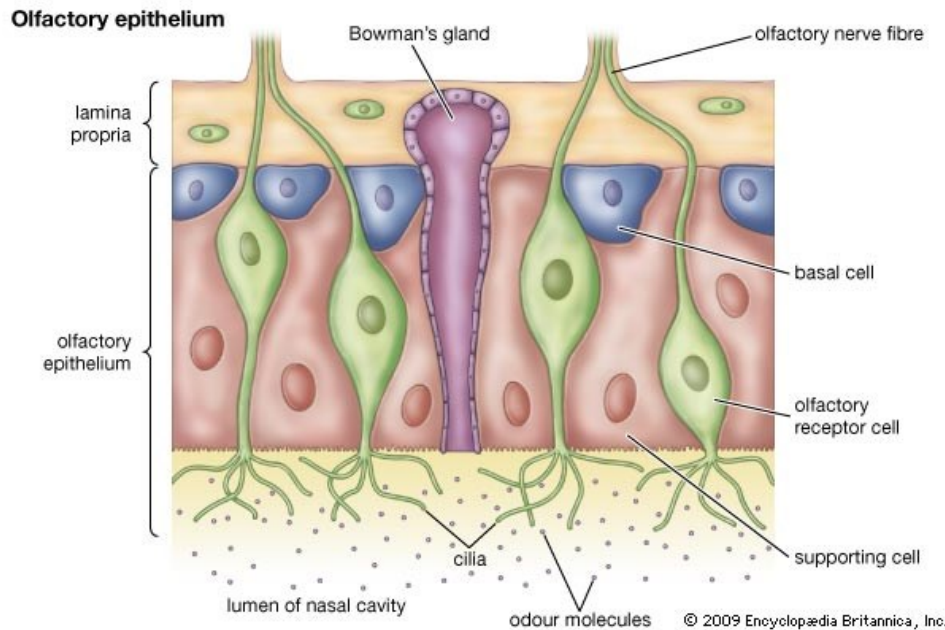
ALVEOLÁRNÍ EPITEL

2 μ m

Podpůrné a vlastní smyslové buňky

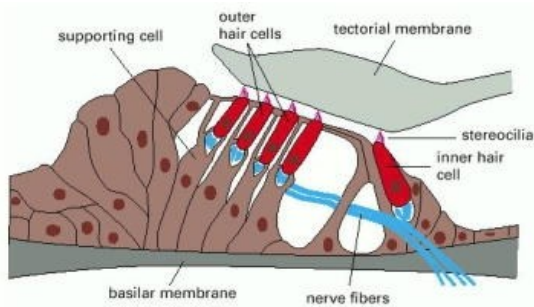
- smyslové buňky konvertují signály z vnějšího prostředí na změnu membránového potenciálu
- **primární smyslové buňky** (neurosmyslové)
 - modifikované unipolární neurony
 - generují přímo nervový vzruch
 - čichový epitel, retina

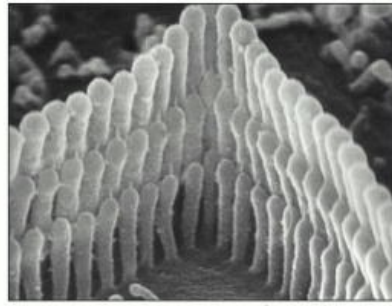
SMYSLOVÝ EPITEL A SMYSLOVÉ VNÍMÁNÍ

- sekundární smyslové buňky

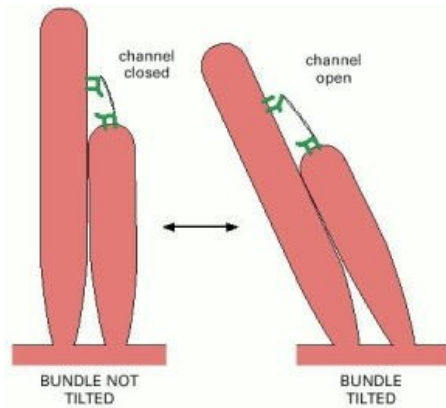
- pouze recepční úsek
- v kontaktu s terminálními zakončeními dendritů, které generují nervový vzruch
- vláskové buňky vnitřního ucha, chuťové pohárky

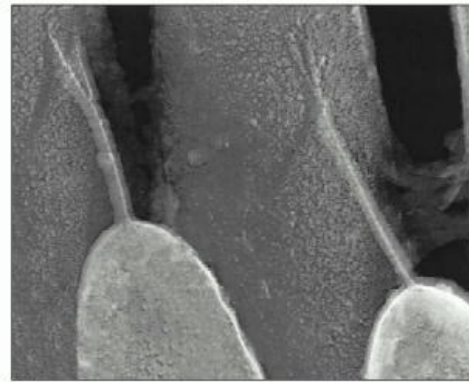
(A)

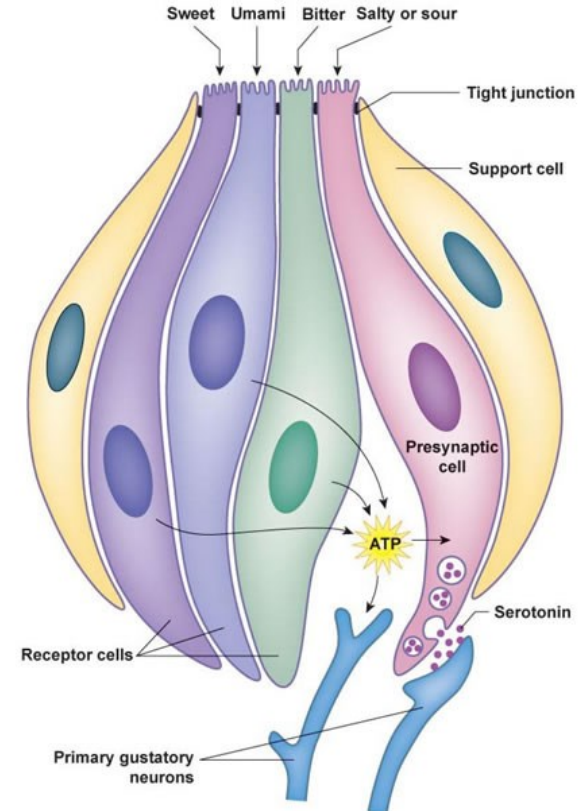
(B)

(A)

(B)

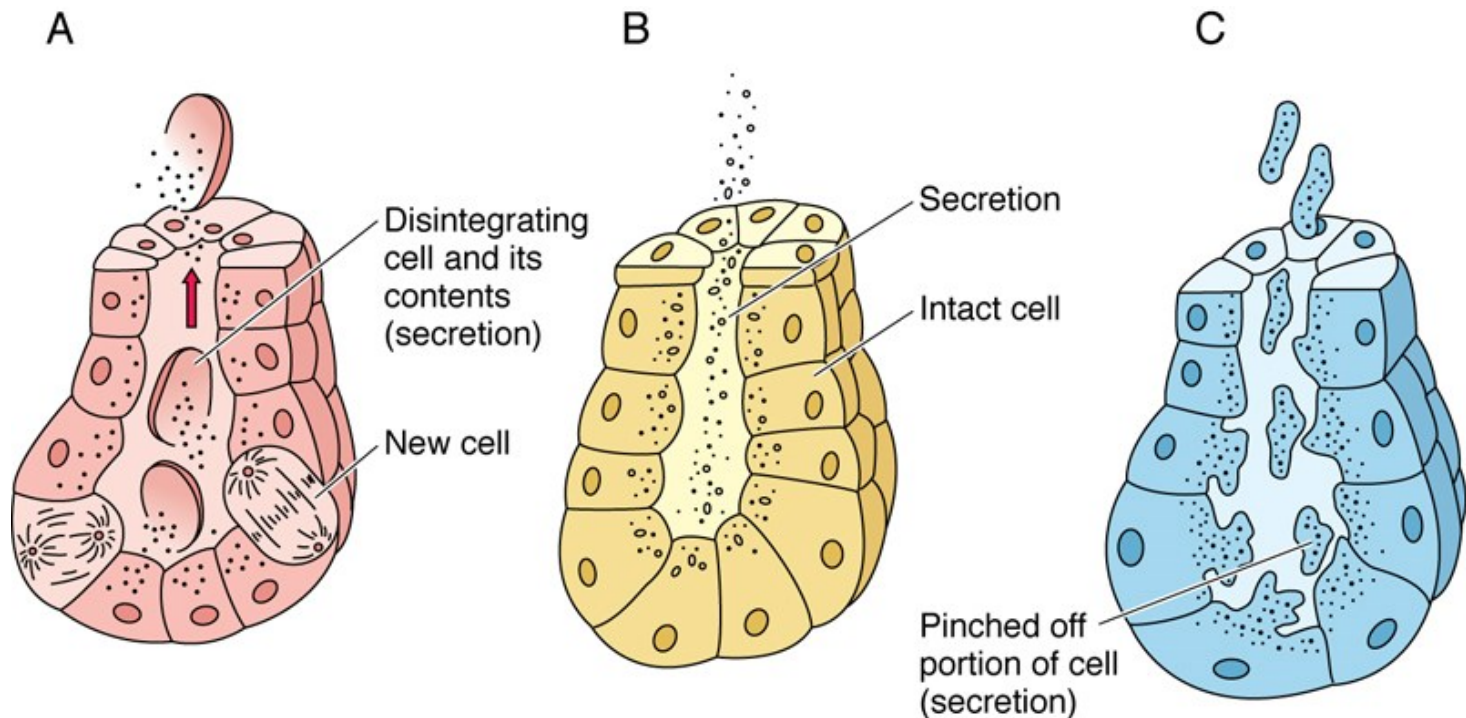
Jednobuněčné žlázy

- Pohárkové buňky
- Enteroendokrinní buňky

Mnohobuněčné žlázy

- Endoepitelové
- Exoepitelové

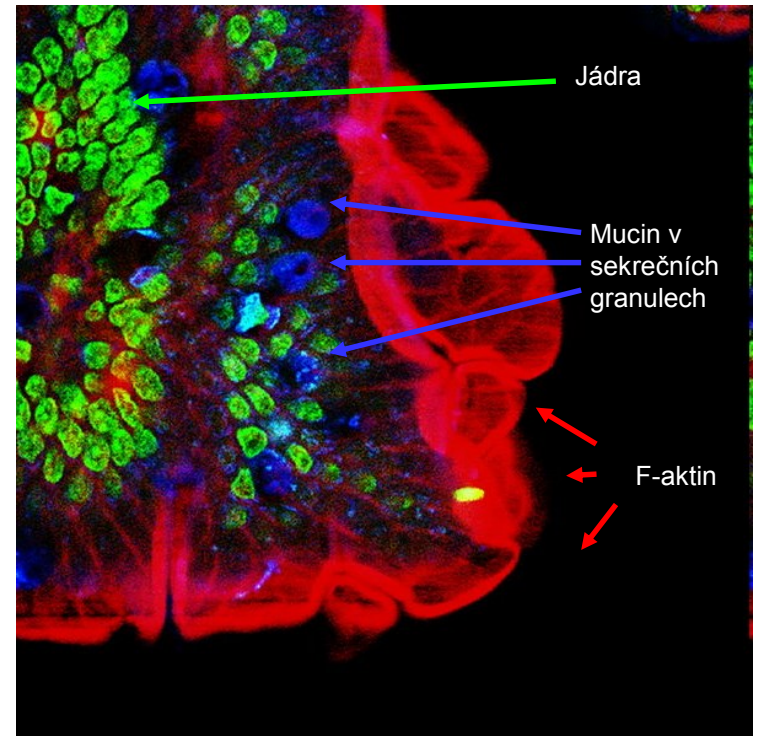
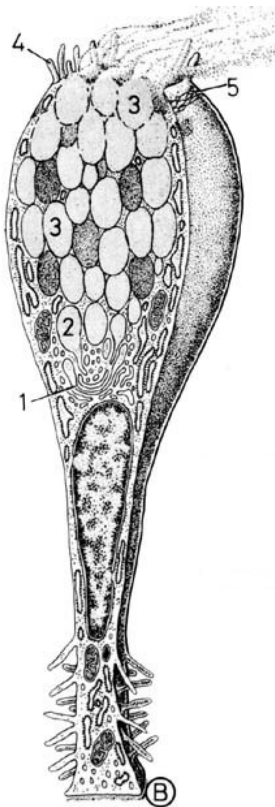
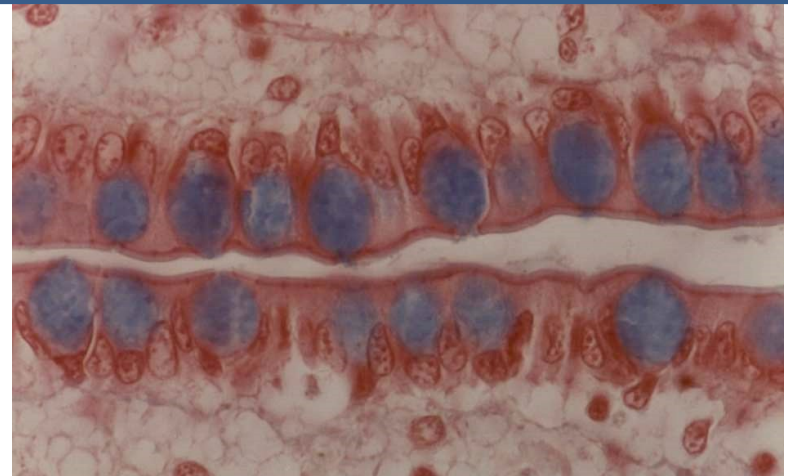
Charakter sekrece

Holokrinní × Merokrinní × Apokrinní

■ Pohárkové buňky

- Cylindrické žlázové epiteliální buňky
- Apikální povrch - apokrinní/merokrinní sekrece mucinu
- Bazální část – RER, GA, jádro, mitochondrie
- Mucinogenní zrna – barvení mucinokarmínem

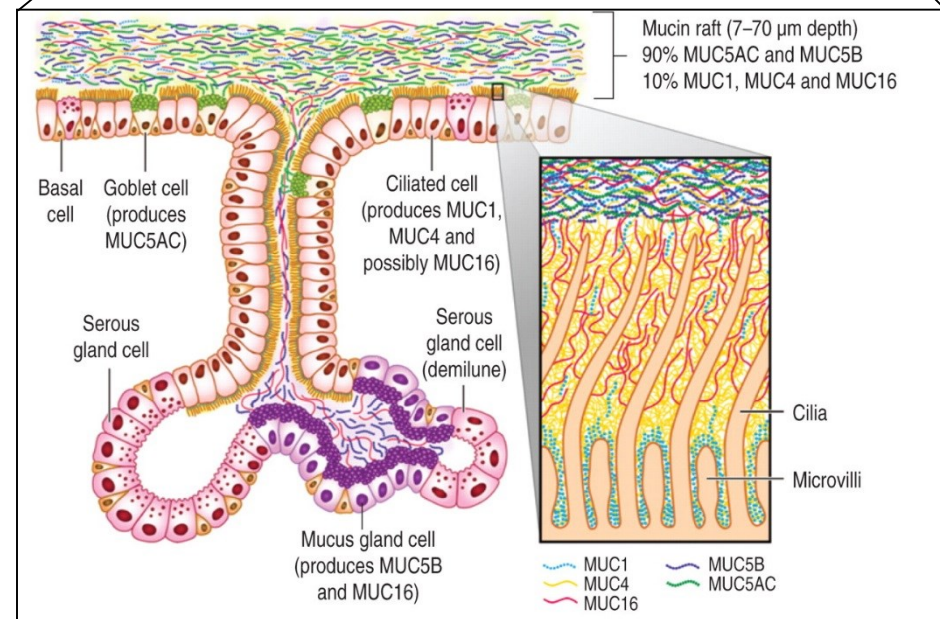
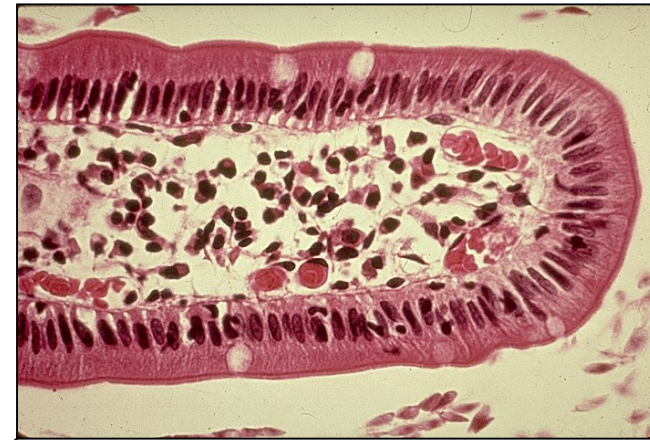
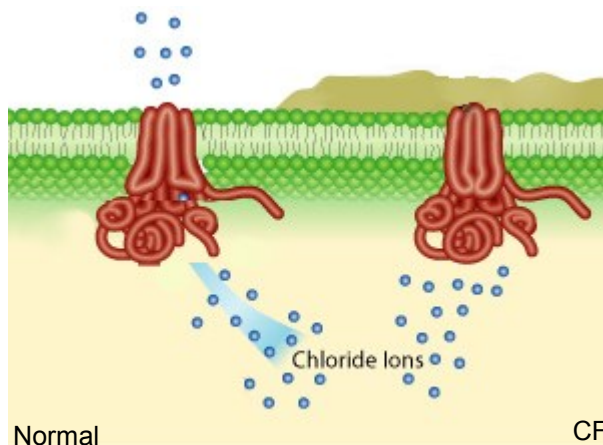

■ Pohárkové buňky

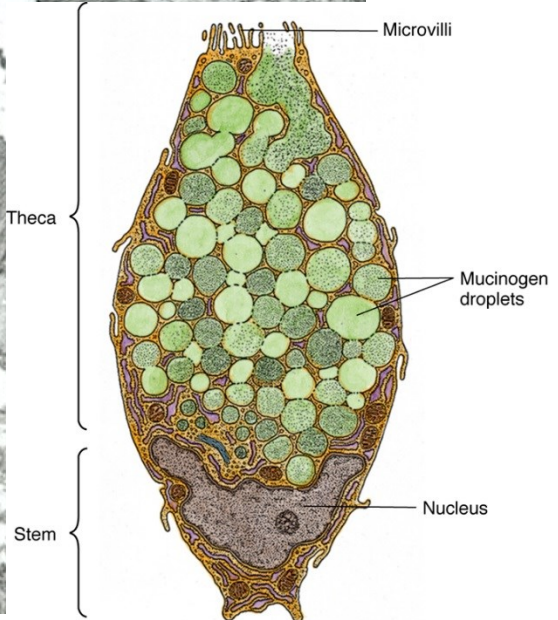
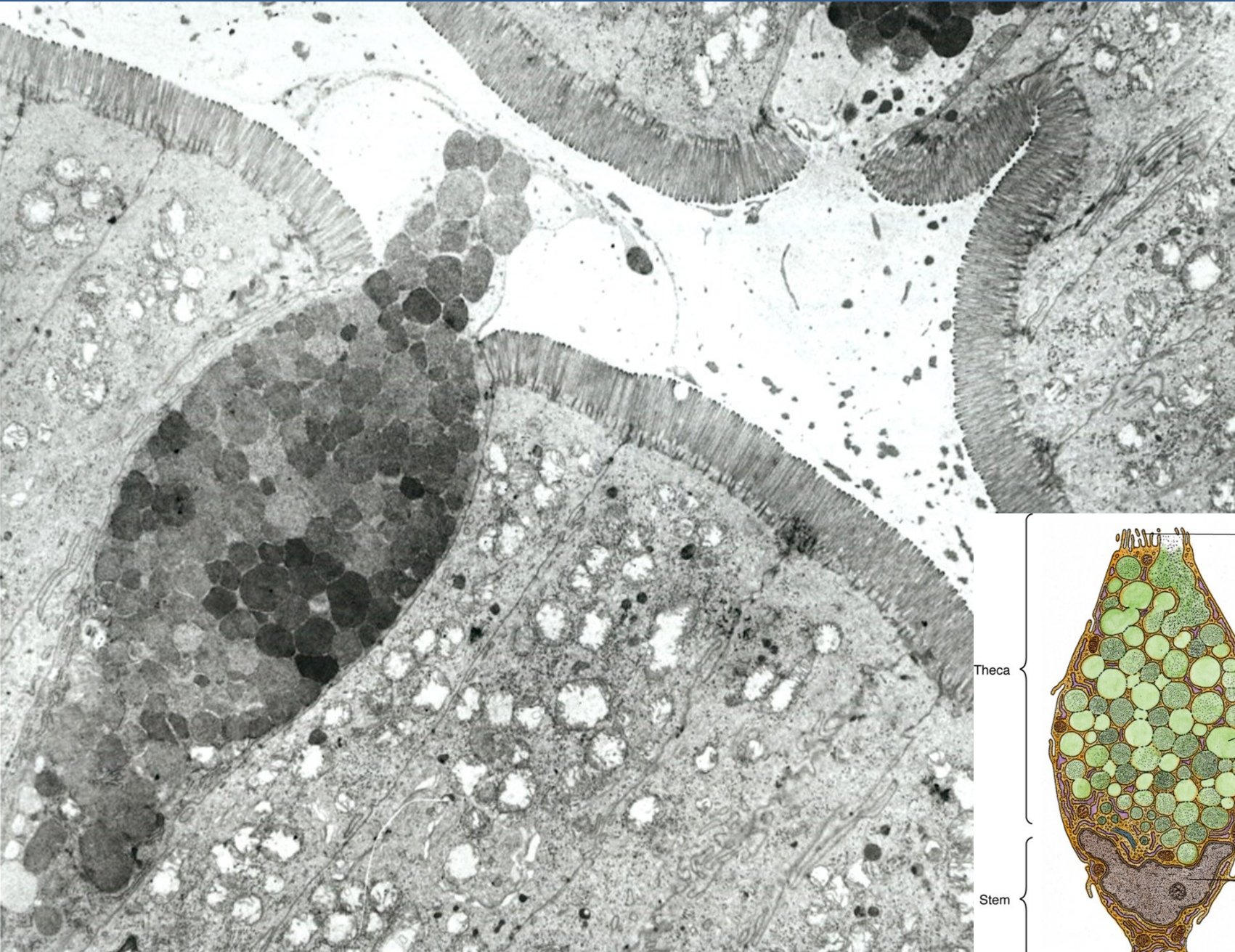
- Zejména respirační a GI trakt
- Produkují hlen (mukus) = viskózní tekutina složená z elektrolytů a vysoce glykosylovaných proteinů (muciny)
- Chrání proti mechanickému i chemickému poškození
- Zachycení a eliminace pevných částic
- Sekrece konstitutivní nebo po stimulaci (kouř, prach, bakterie)
- Mukus po sekreci expanduje 500× během 20ms

• Klinické korelace:

- změny ve složení nebo množství hlenu
- chronická bronchitida / cystická fibróza

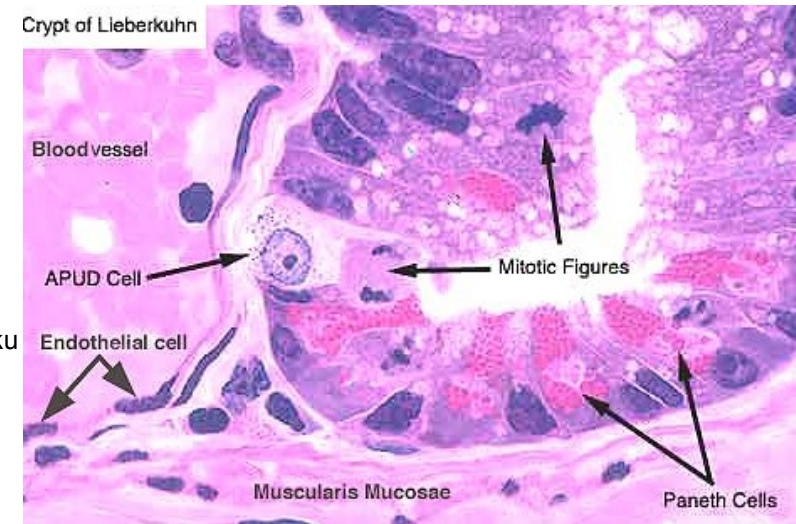
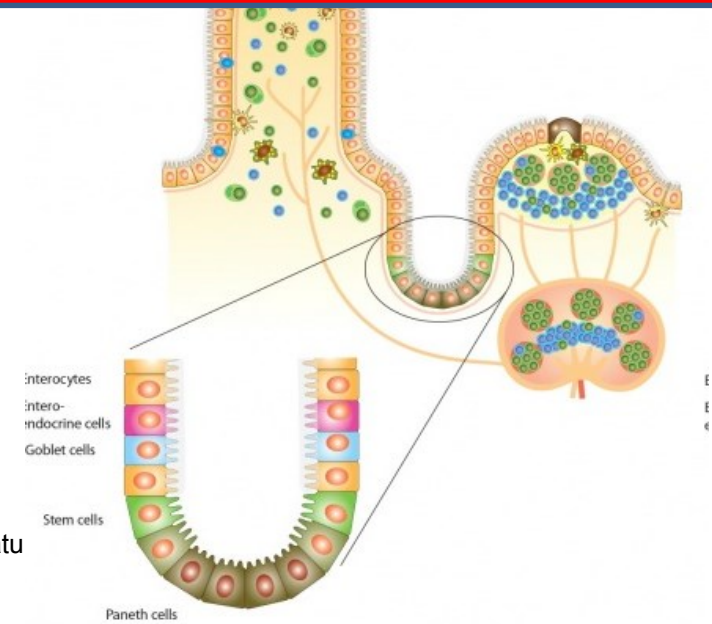
SEKRECE – JEDNOBUNĚČNÉ ŽLÁZY

■ Enteroendokrinní buňky

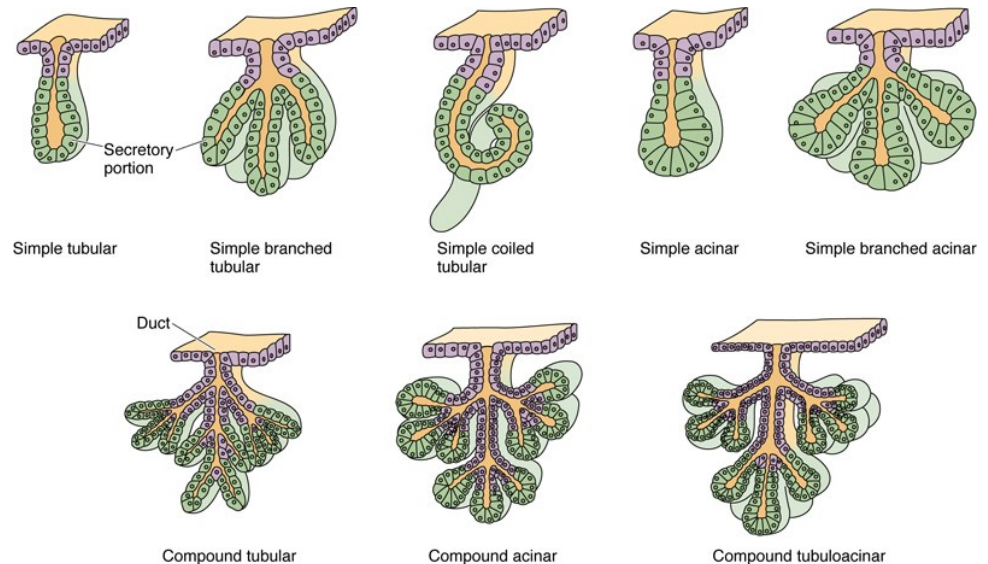
- Specializované buňky GIT
- Argentafinní, enterochromafinní buňky
- APUD = Amine Precursor Uptake Decarboxylase
- Hormony
- Řada typů:

Typ	Hormon	Lokalizace/funkce
D buňky	Somatostatin	- Žaludek, střevo, jaterní a pankreatické vývody - jako D buňky Langerhansových ostrůvků v pankreatu
EC buňky	Serotonin	- Žaludek, střevo, žlučník - Peristaltika
ECL buňky	Histamin	- Žaludek - Sekrece HCl
G buňky	Gastrin	- Pars pylorica, duodenum - Sekrece HCl, pepsinu
I buňky	Cholecystokinin	- Tenké střevo - Pankreatická šťáva, motilita žlučníku
K buňky	GIP (enterogastrin)	- Zejména duodenum - motilita žaludku, sekrece inzulinu
L (EG) buňky	Enteroglukagon	- Žaludek, střevo - tlumí sekreci pankreatických enzymů a peristaltiku
S buňky	Sekretin	- Tenké střevo, dvanáctník - Tlumí sekreci HCl

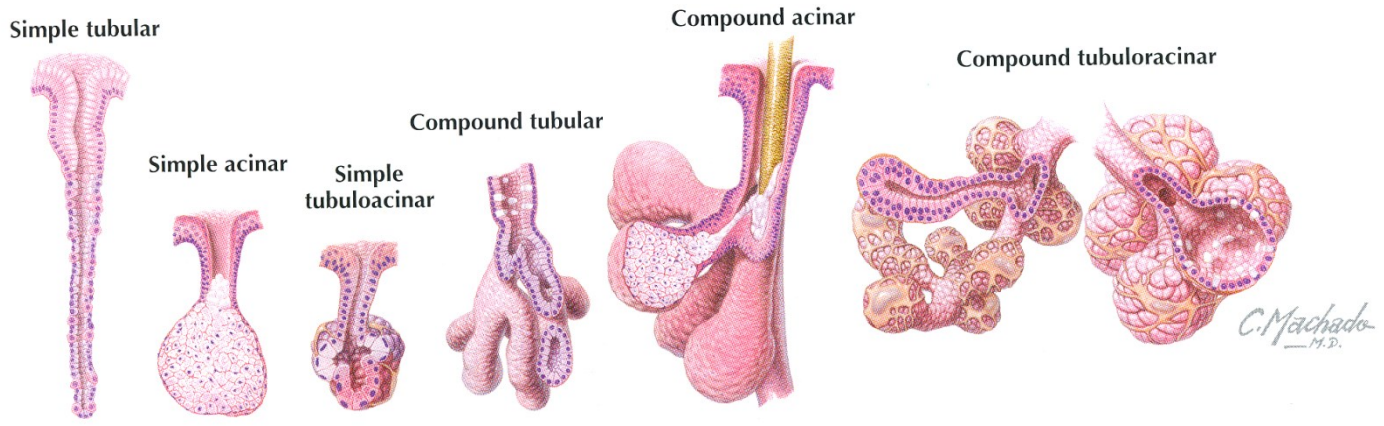
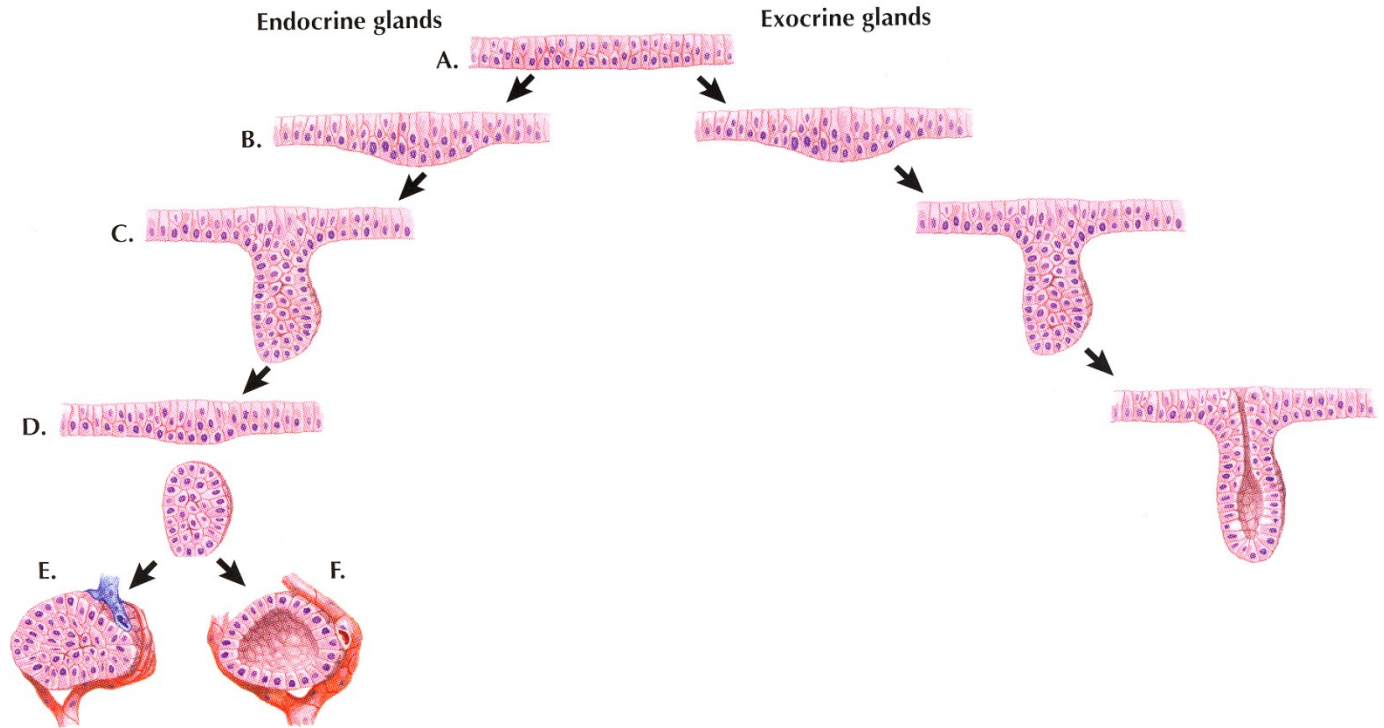
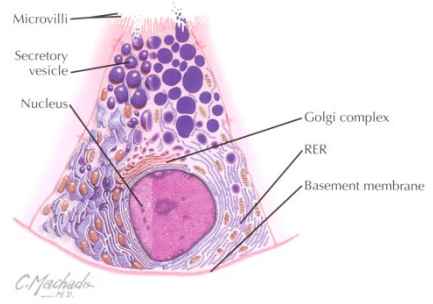

SEKRECE – MNOHOBUNĚČNÉ ŽLÁZY

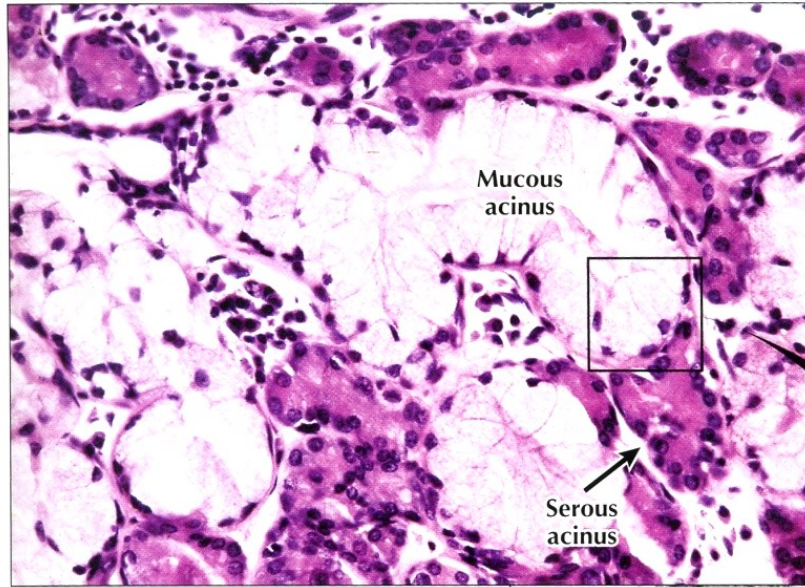
- **Endoepitelové** (neopouštějí epitel, např. endoepitelové žlázy uretry, konjunktiva)
- **Exoepitelové** (epitelové pupeny v okolním vazivu)
 - Podle tvaru sekreční komponenty
 - Alveolární (acinózní)
 - Tubulózní
 - Tuboalveolární (tubuloacinózní)
 - Podle větvení
 - Jednoduché
 - Větvené
 - Složené
 - Podle charakter sekrece
 - Mucinózní
 - Serózní
 - Složené

VÝVOJ MNOHOBUNĚČNÝCH ŽLÁZ – ENDO- A EXOKRINNÍ ŽLÁZY

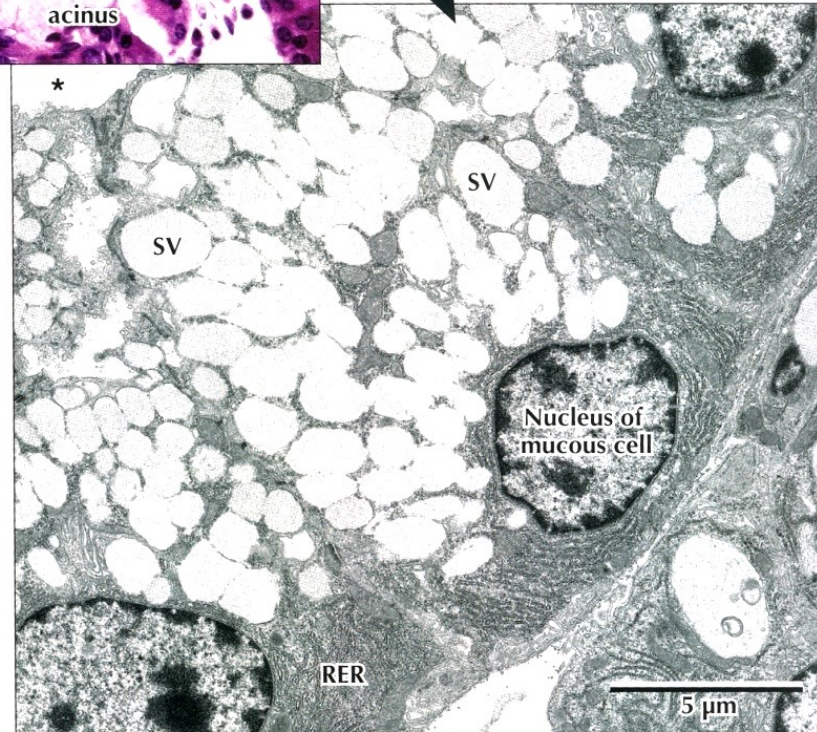

SEKRECE – MUCINÓZNÍ ŽLÁZY

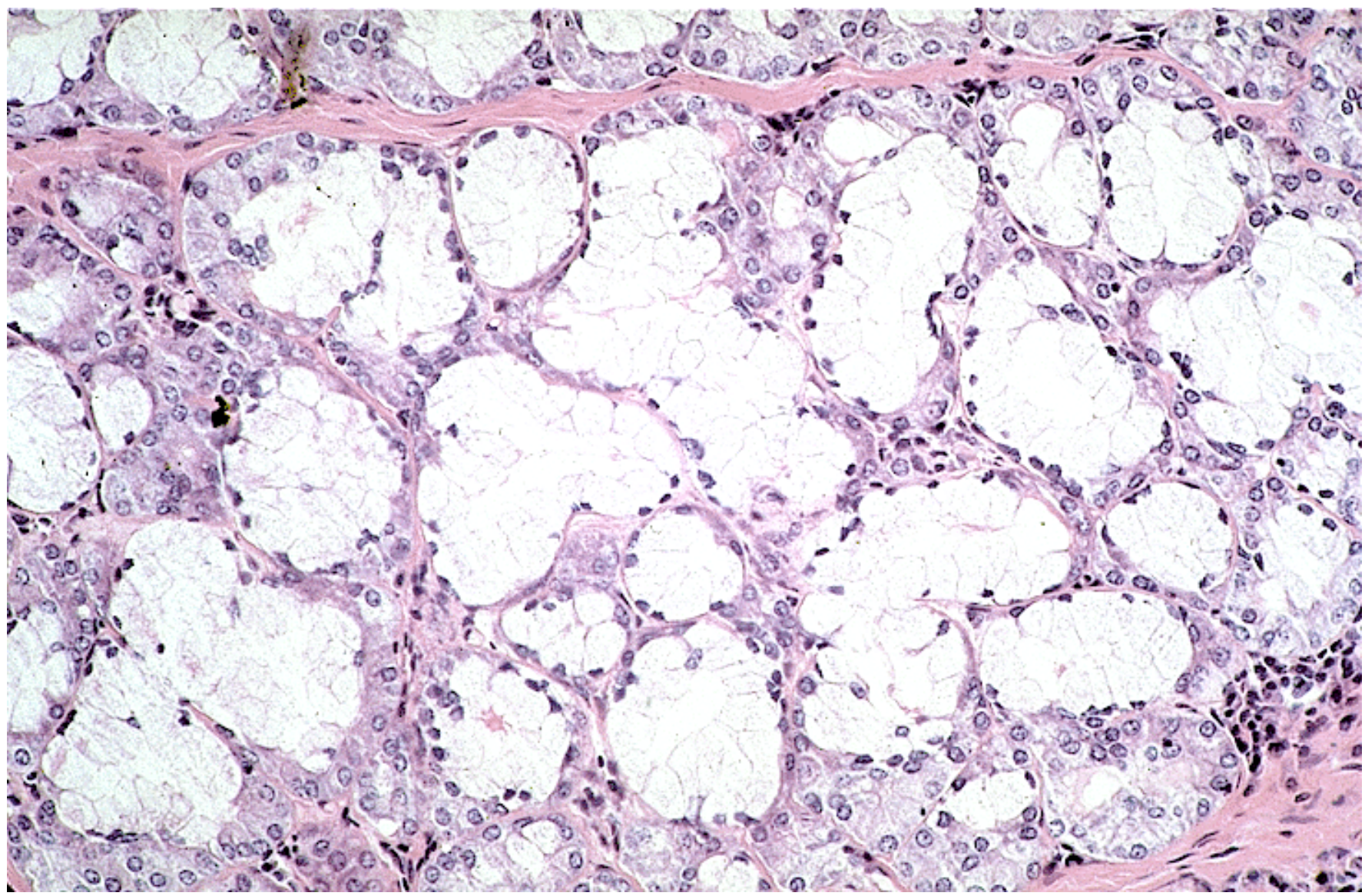

◀ **LM of part of a mixed seromucous gland in the trachea.** Several mucous acini with pale-stained mucous cells are seen. The basal nuclei are flat, and cells appear washed out because mucous droplets dissolved during specimen preparation. Darker stained serous cells in adjacent acini have more rounded basal nuclei. Serous cells are smaller than mucous cells. The square outlines the area of interest seen in the EM below. 295 \times . H&E.

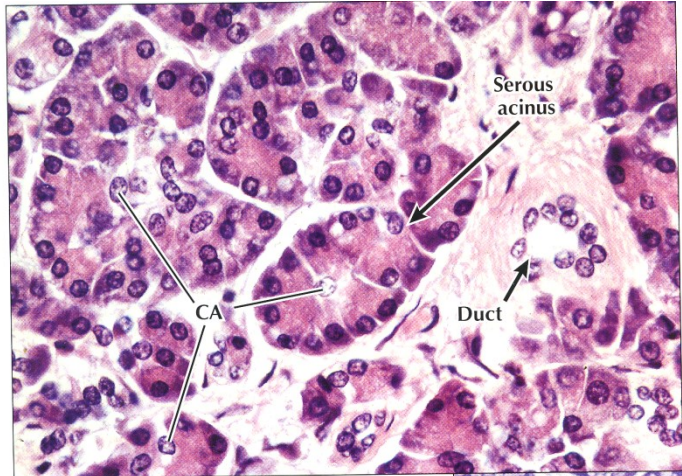
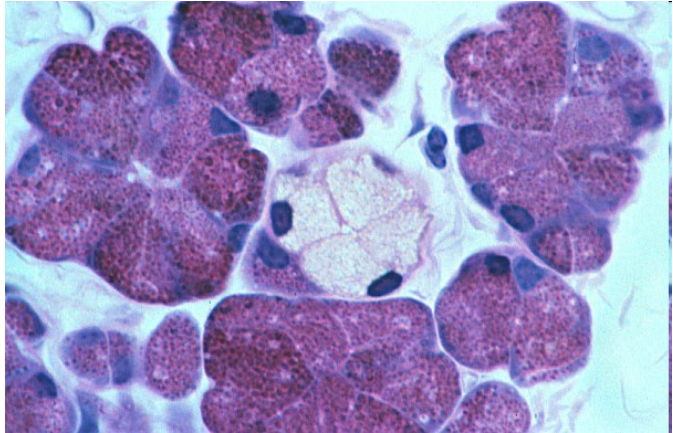
▶ **EM of part of a mucous acinus in a mixed salivary gland.** Parts of three mucous cells line the acinus lumen (*). Euchromatic basal nuclei have prominent nucleoli. Basal cytoplasm contains many profiles of rough endoplasmic reticulum (RER). Many large, electron-lucent secretory vesicles (SV) dominating the remaining cytoplasm are discharged by exocytosis into the acinus lumen. 5400 \times .

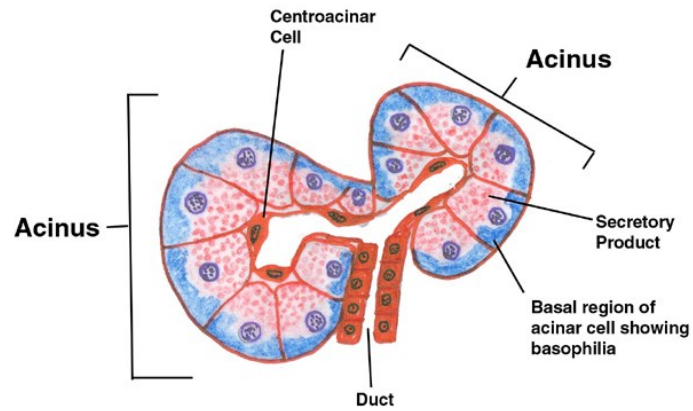
SEKRECE – MUCINÓZNÍ ŽLÁZY

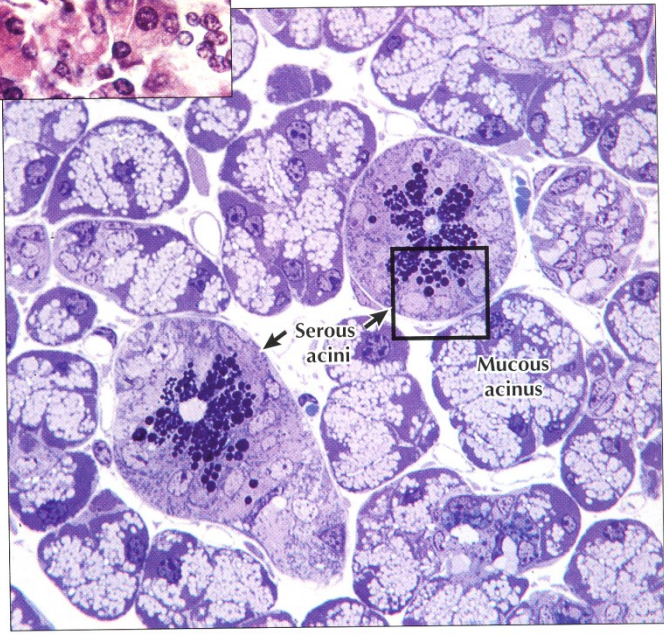
SEKRECE – SERÓZNÍ ŽLÁZY

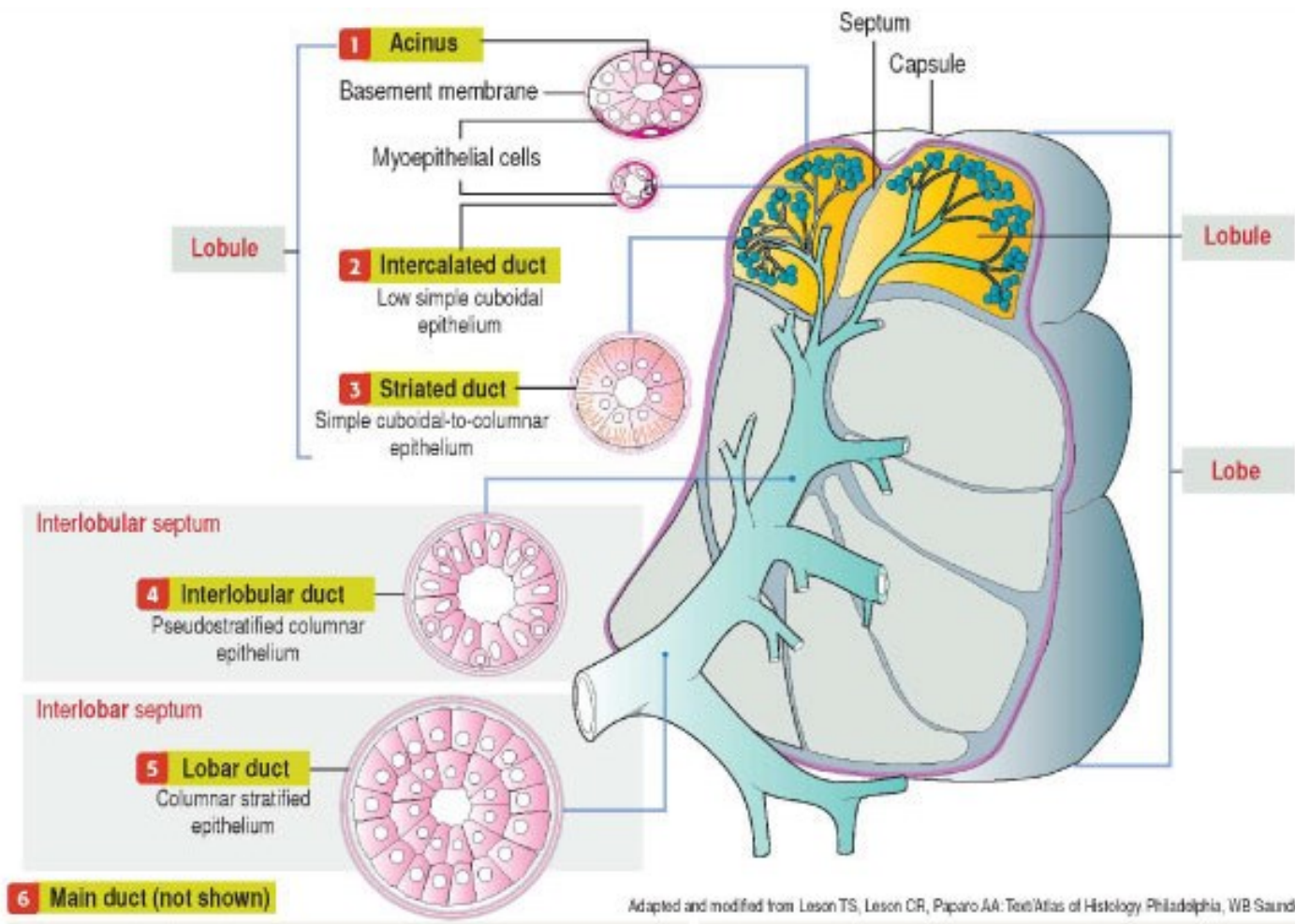
◀ **LM of part of the exocrine pancreas.** The exocrine part of the gland consists of closely packed spherical or pear-shaped serous acini. Several columnar to pyramidal acinar cells, with round basal nuclei, face a small central lumen in each **serous acinus**. Basal cytoplasm is basophilic; apical cytoplasm is more eosinophilic. Small clear centroacinar cells (**CA**) in acini centers help distinguish this purely serous gland from others, such as the parotid salivary gland. A small **duct**, in the connective tissue stroma, conveys secretions from acini to larger pancreatic ducts. 385x. H&E.

▶ **LM of part of a mixed salivary gland.** Several pale **mucous acini** surround two round **serous acini**. Serous cells have conspicuous, dark-stained secretory vesicles; mucous cells look vacuolated and washed out. EM in 2.15 shows the area in the square in detail. 600x. Toluidine blue, plastic section.

SEKRECE – SERÓZNÍ ŽLÁZY A HIERARCHIE VÝVODŮ

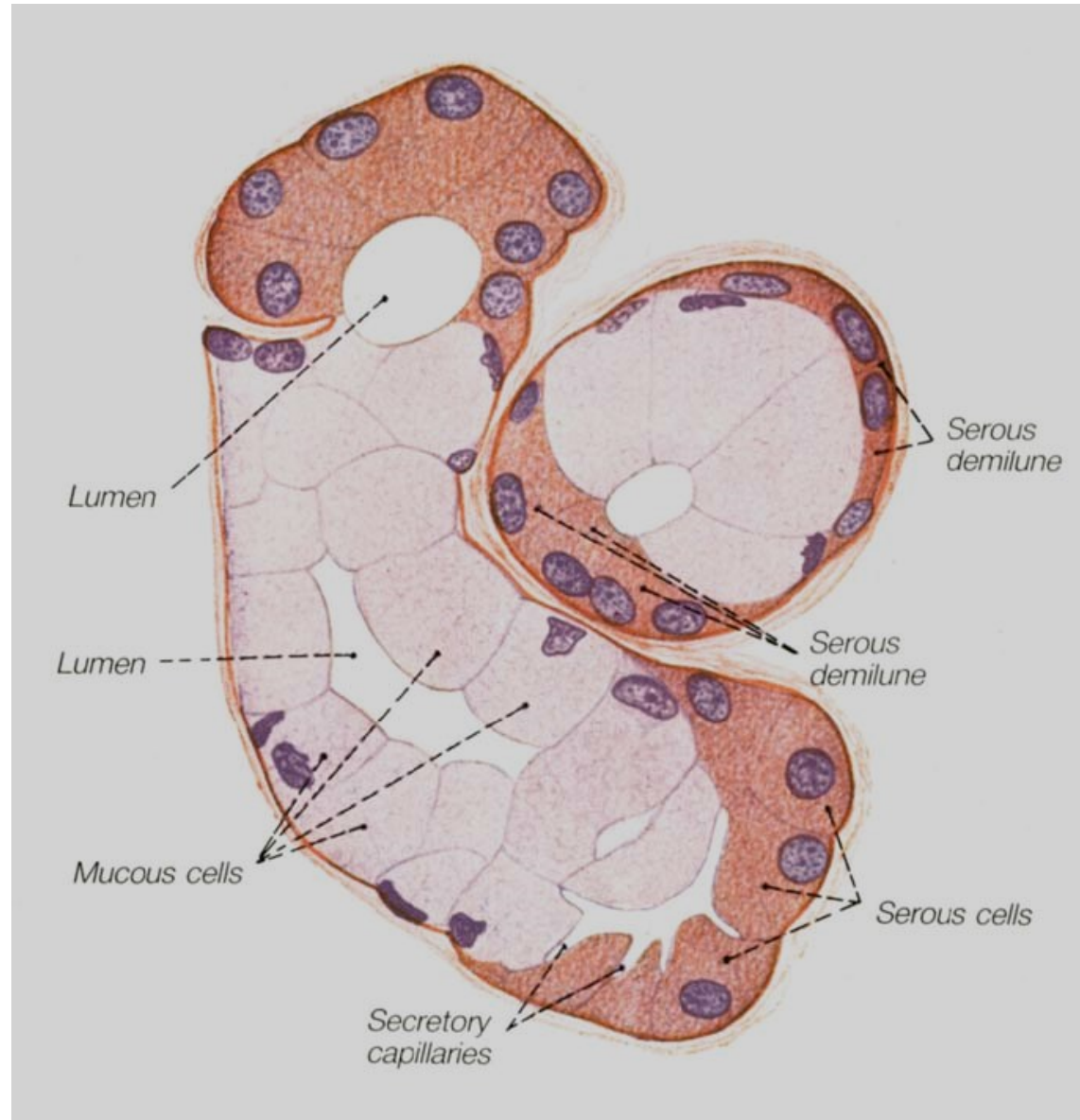
Adapted and modified from Leson TS, Leson CR, Paparo AA: Text Atlas of Histology Philadelphia, WB Saunders, 1988.

SEKRECE – SLOŽENÉ ŽLÁZY

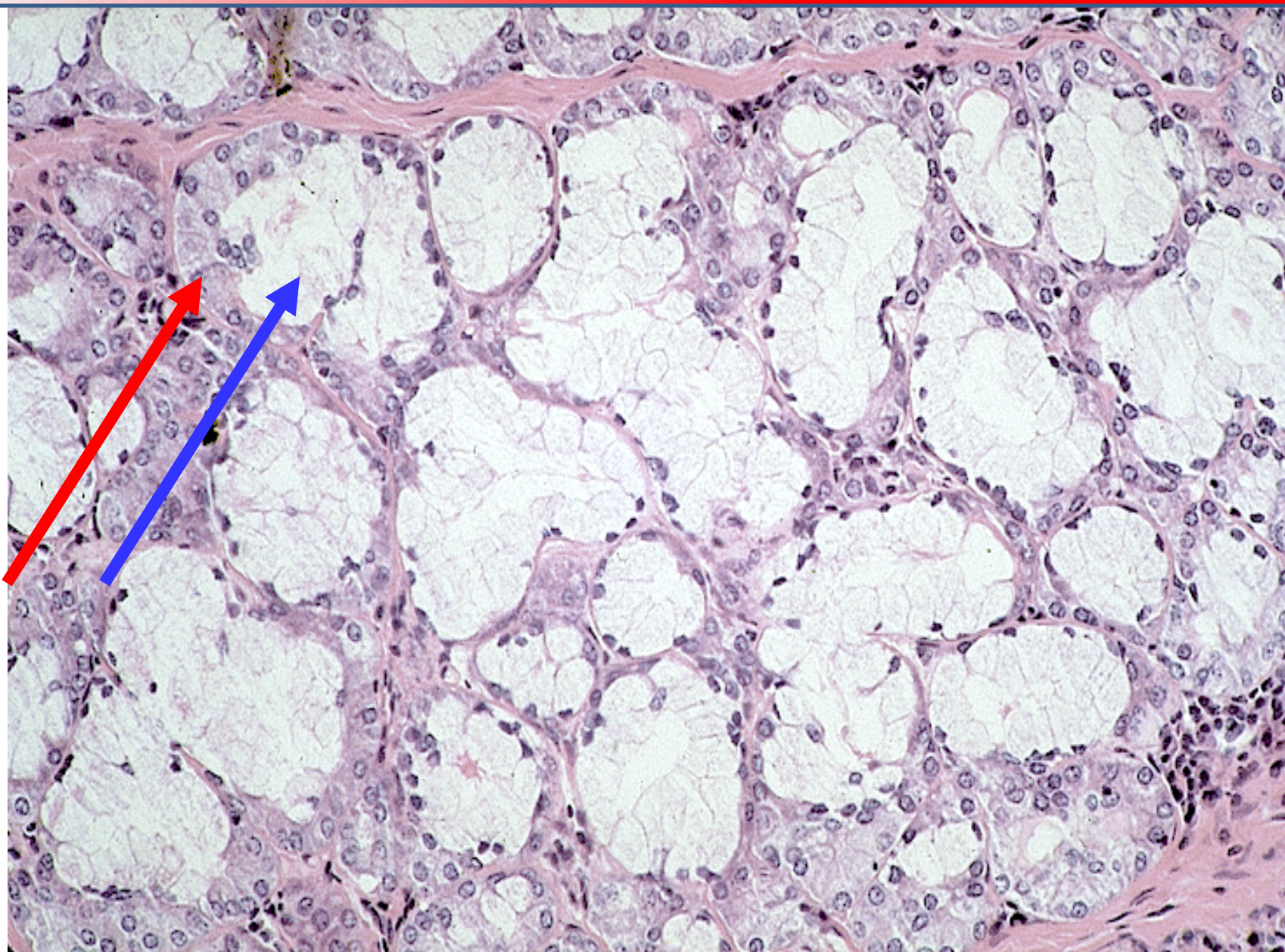
- mucinózní i serózní
- Gianuzziho lunuly (demiluny)

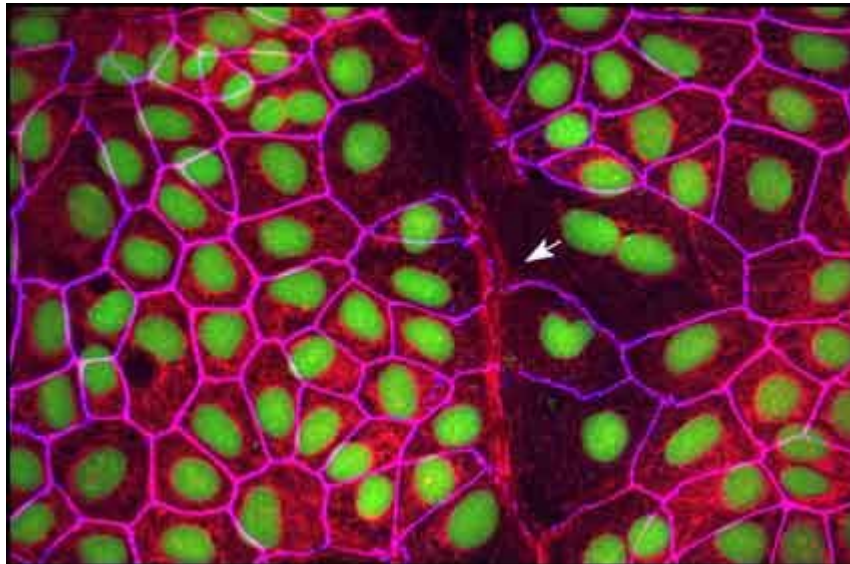
Giuseppe Oronzo Giannuzzi
(1838-1876)

SEKRECE – GIANNUZZIHO LUNULY (SERÓZNÍ DEMILUNY)

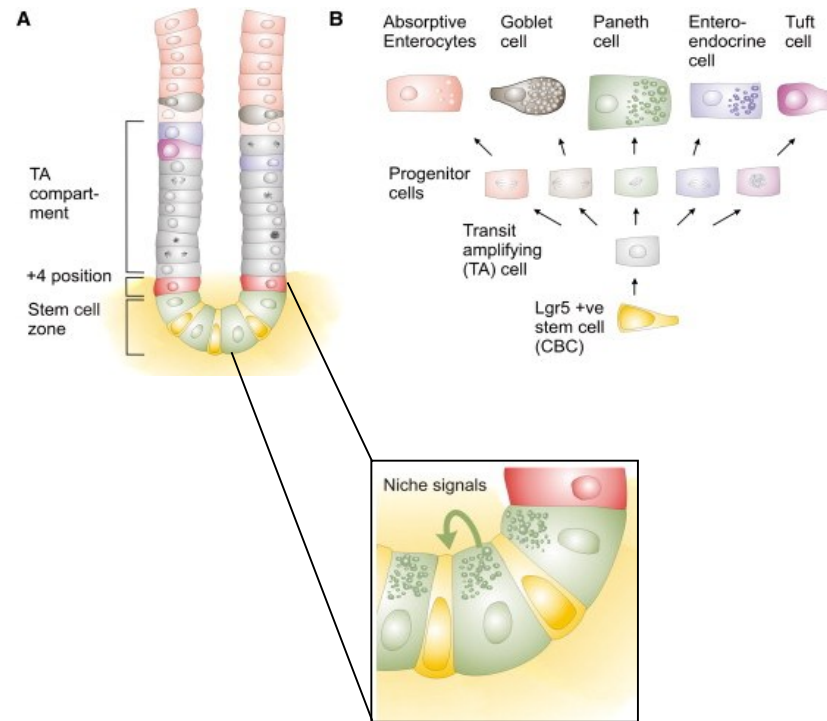
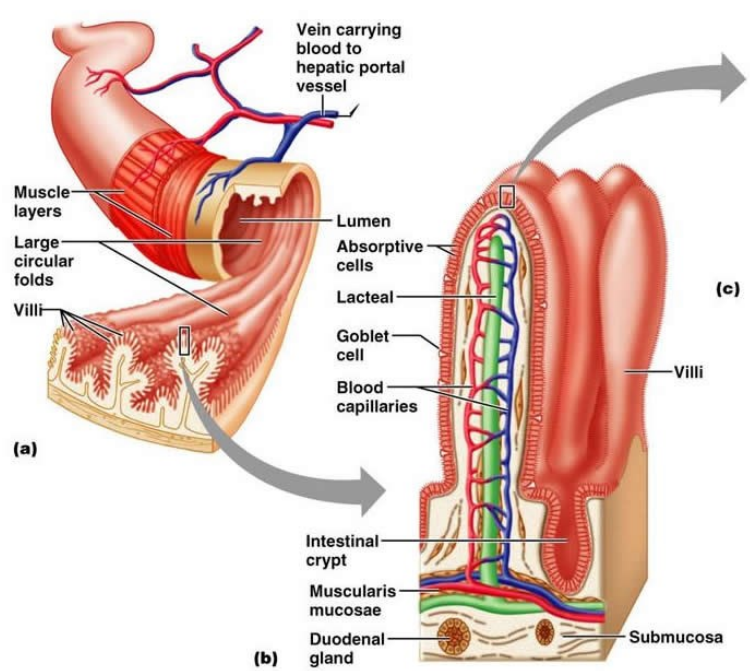
Regenerace a plasticita epiteliální tkáně

REGENERACE EPITELIÁLNÍCH TKÁNÍ

- **Různé epitely mají různou schopnost regenerace** (epidermis × smyslový vnitřního ucha)
- Multi- a oligopotentní kmenové buňky
- Mikroprostředí – *stem cell niche*

Příklad: Obnova střevního epitelu

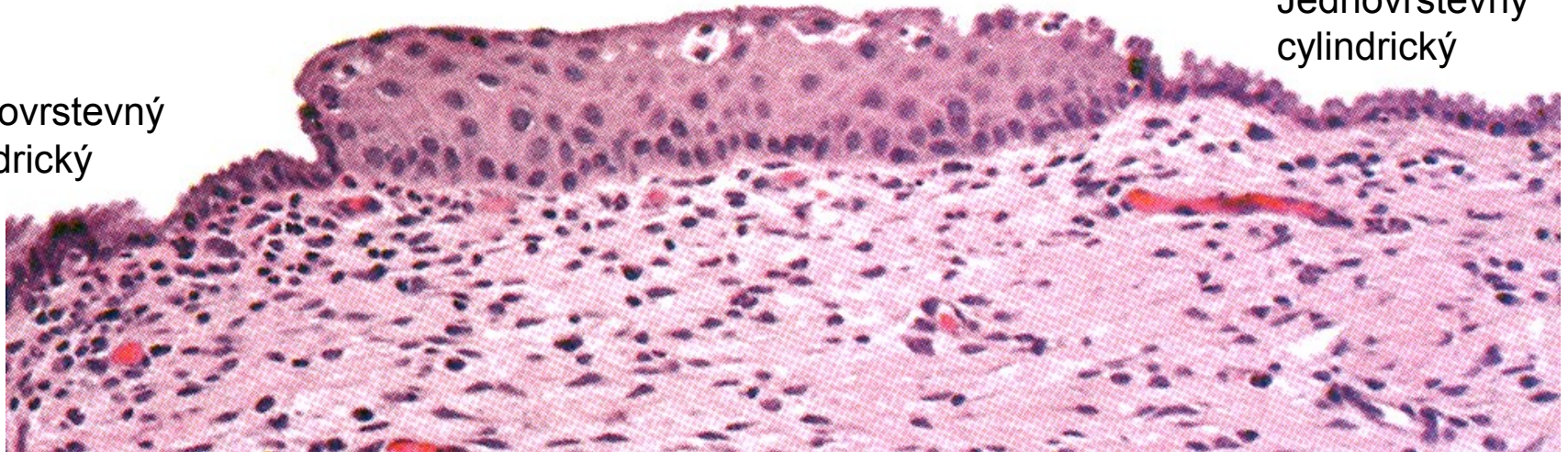
Abnormální plasticita:

▪ Metaplasie

Vícevrstevný dlaždicový

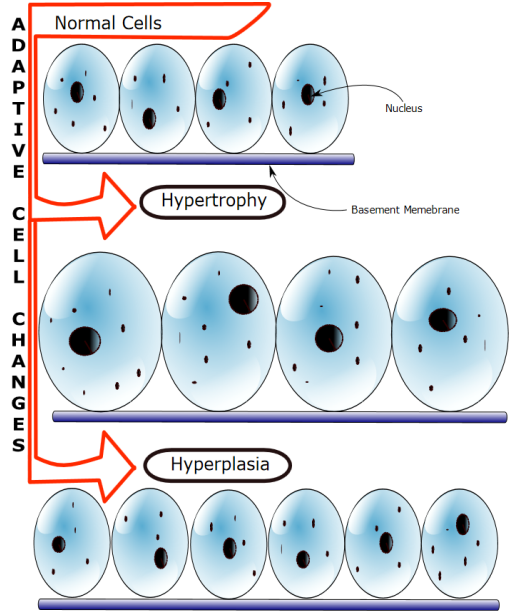
Jednovrstevný
cylindrický

Jednovrstevný
cylindrický

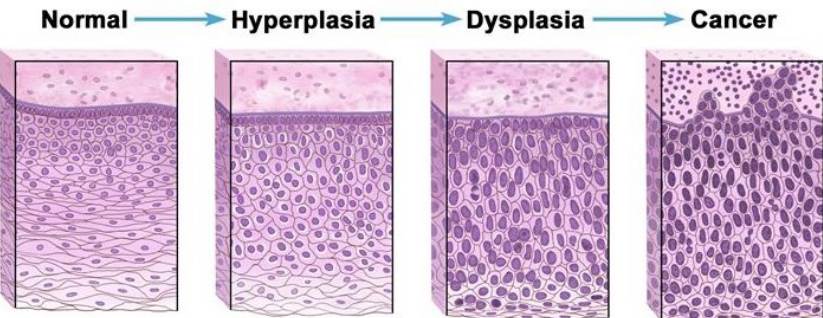

- Skvamózní metaplazie děložního krčku
- Respirační cesty
- Prekanceróza

Hyperplasie a hypertrofie

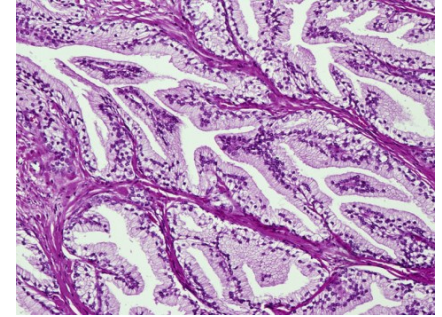

Dysplasie

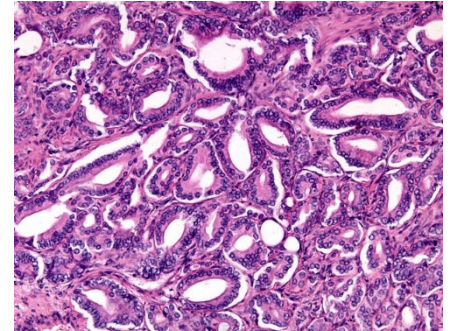

Prostata

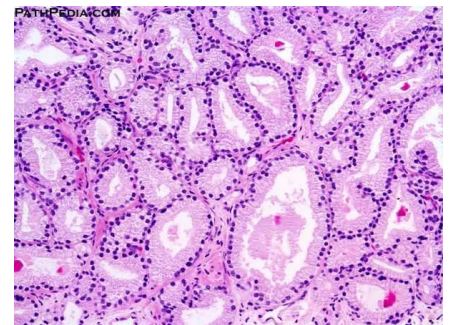
Normální
prostatičká tkáň

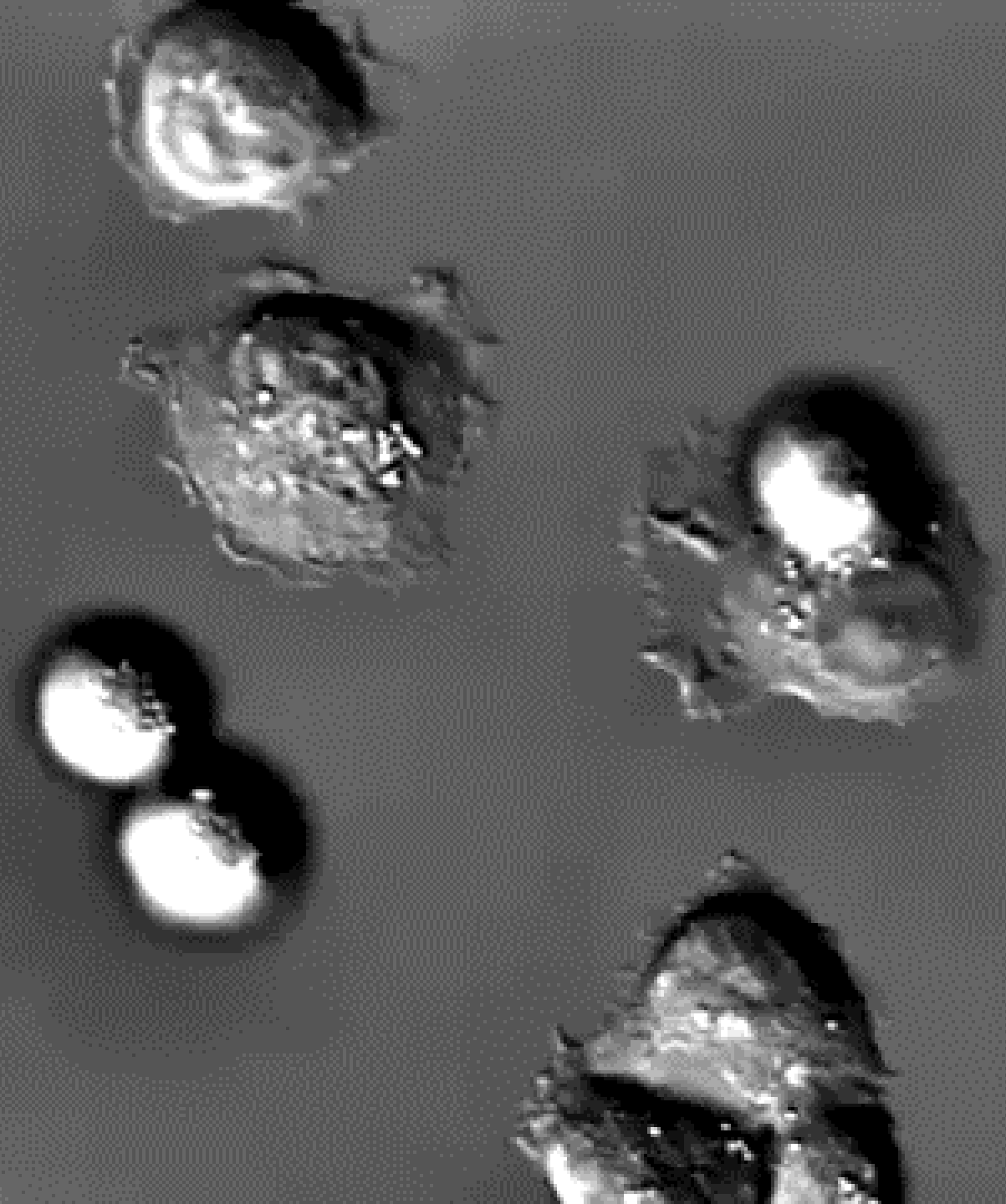
Hyperplasie
žlázového
epitelu prostaty

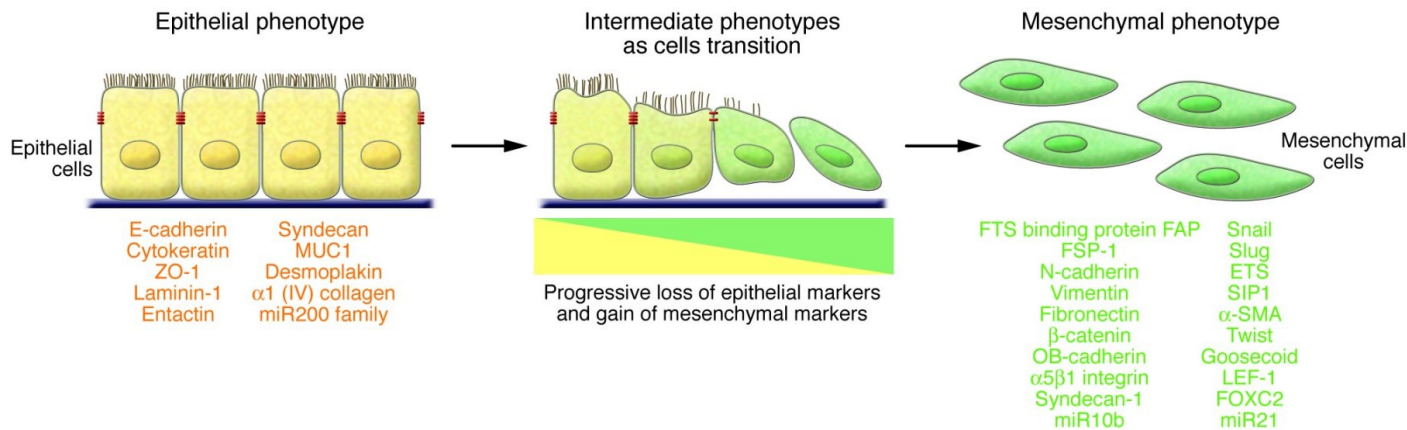
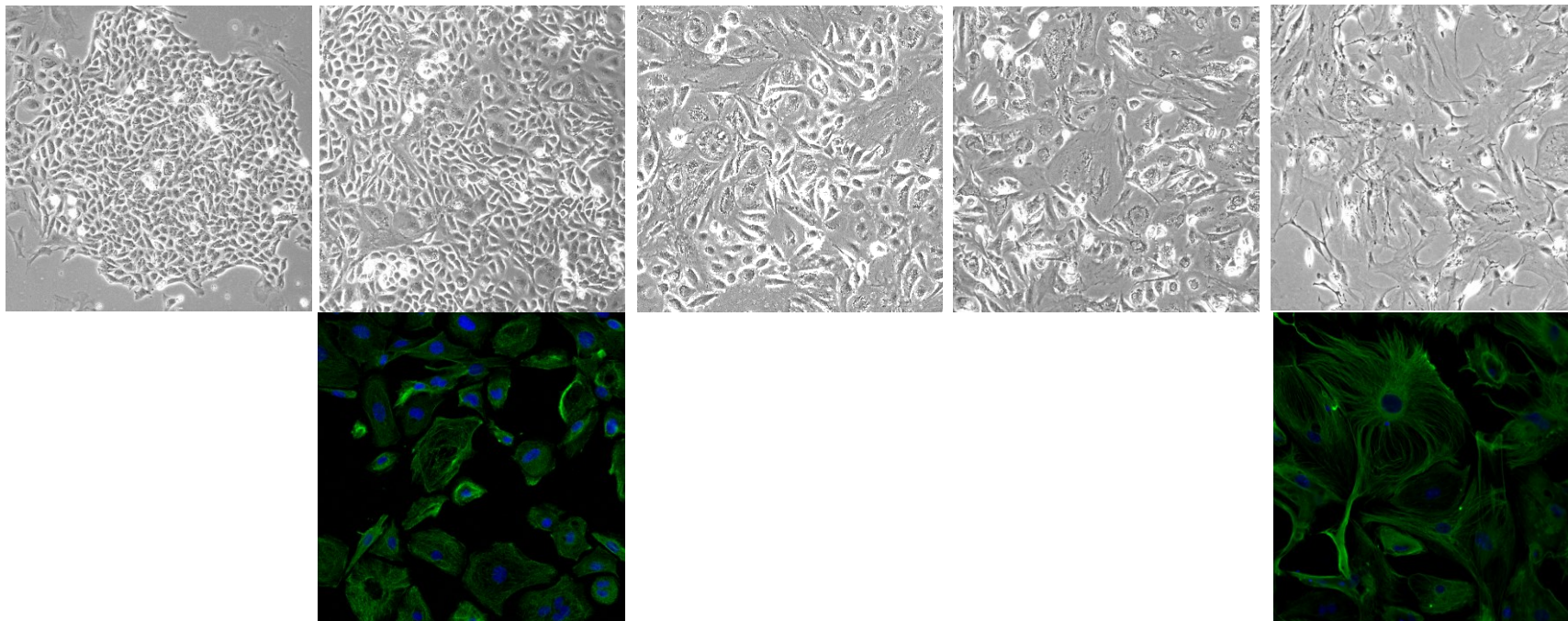
Adenokarcinom
prostaty

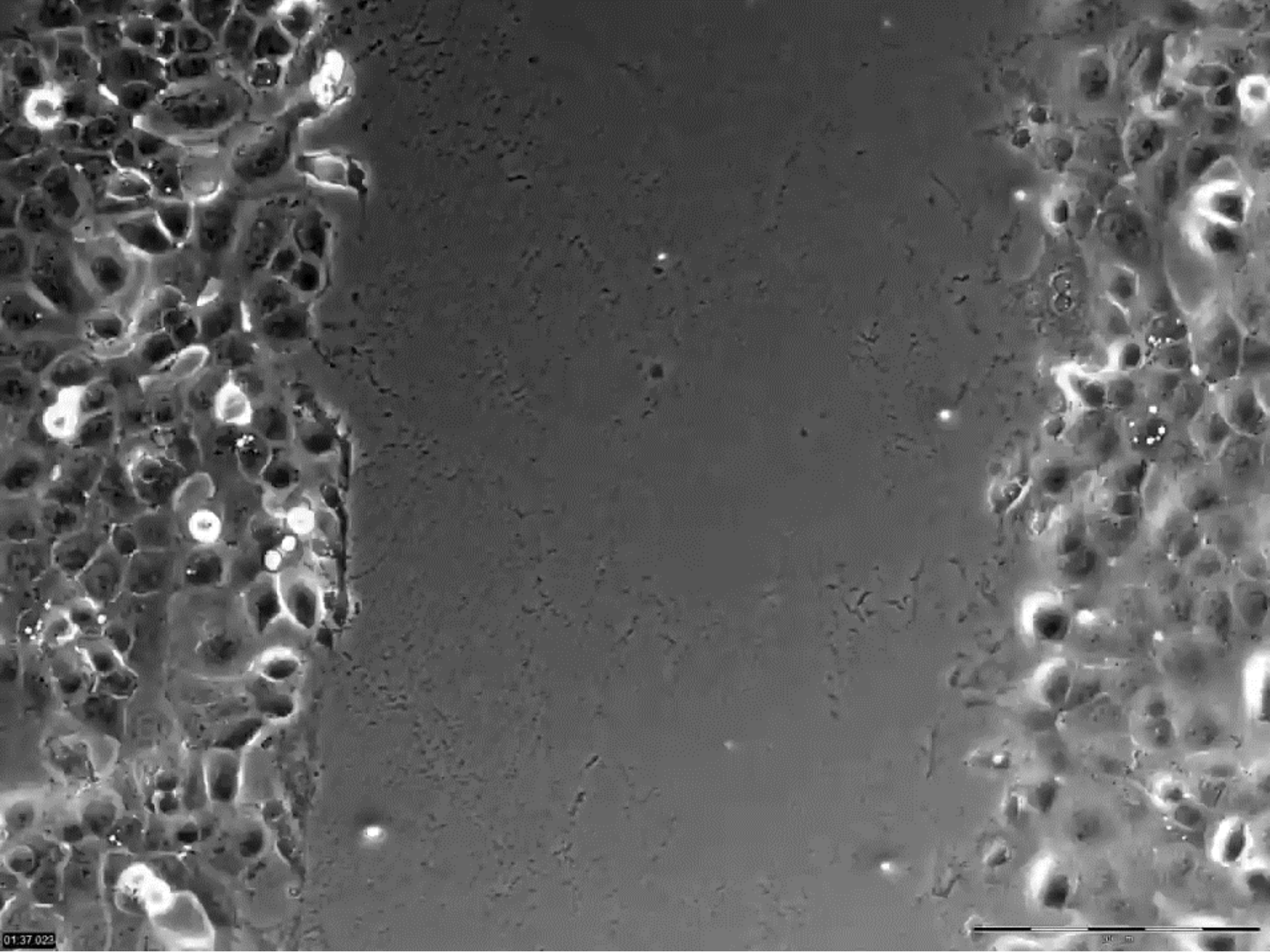

00:00

Epiteliální – mesenchymální tranzice (EMT)

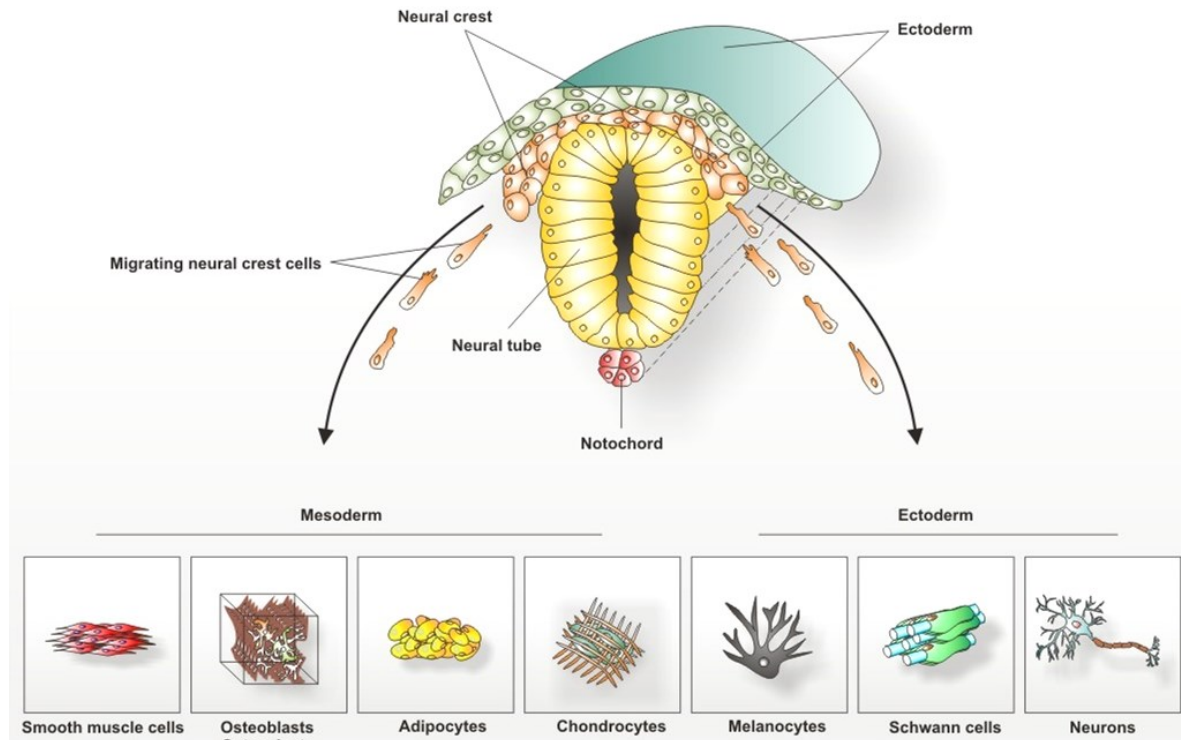
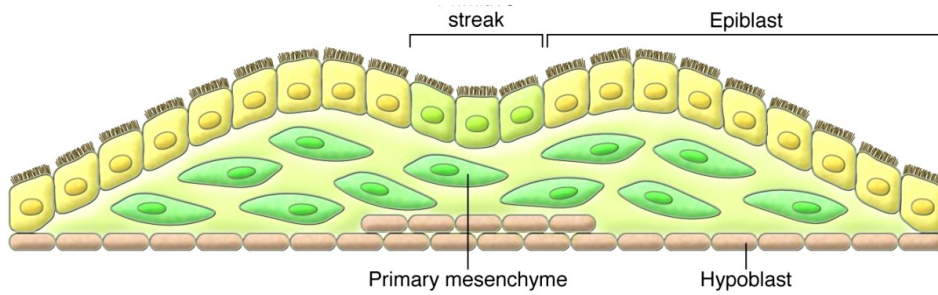

01.37.023

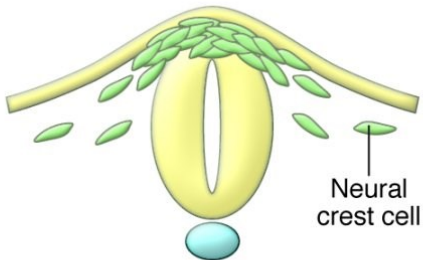
PLASTICITA EPITELOVÉ TKÁNĚ

EMT v embryonálním vývoji

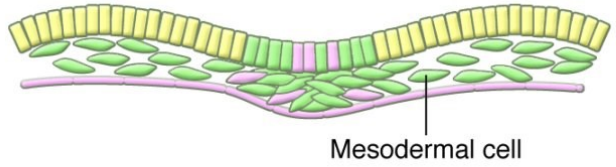

ABNORMÁLNÍ PLASTICITA EPITELOVÉ TKÁŇĚ

Embryos

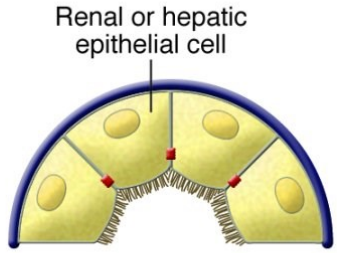

EMT inducers
Physiological expression

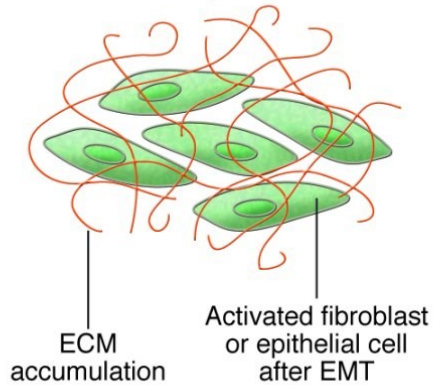

	Epithelial cells
	Mesenchymal cells

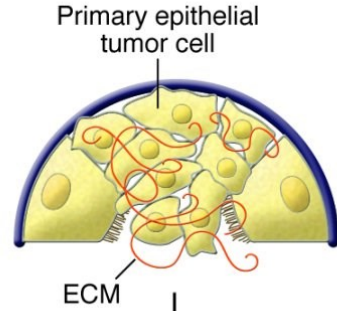
Fibrosis

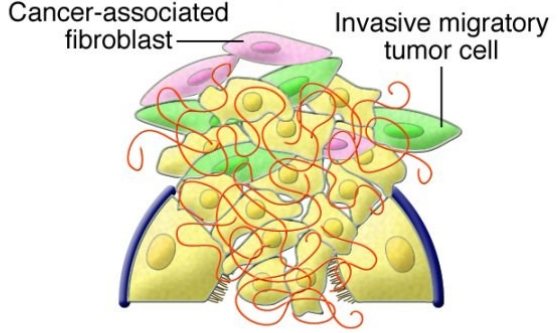
EMT inducers
Aberrant activation

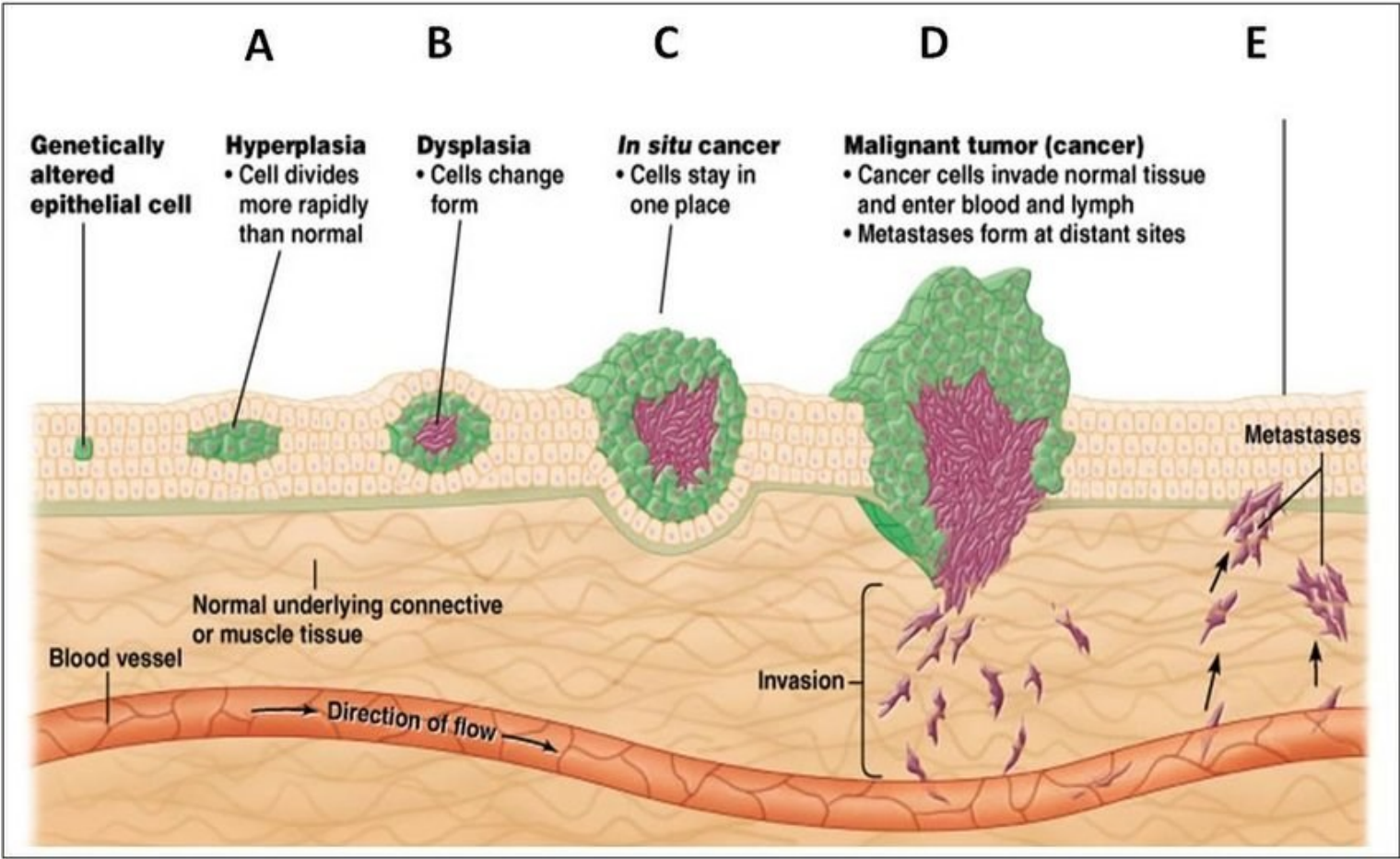
Tumor progression

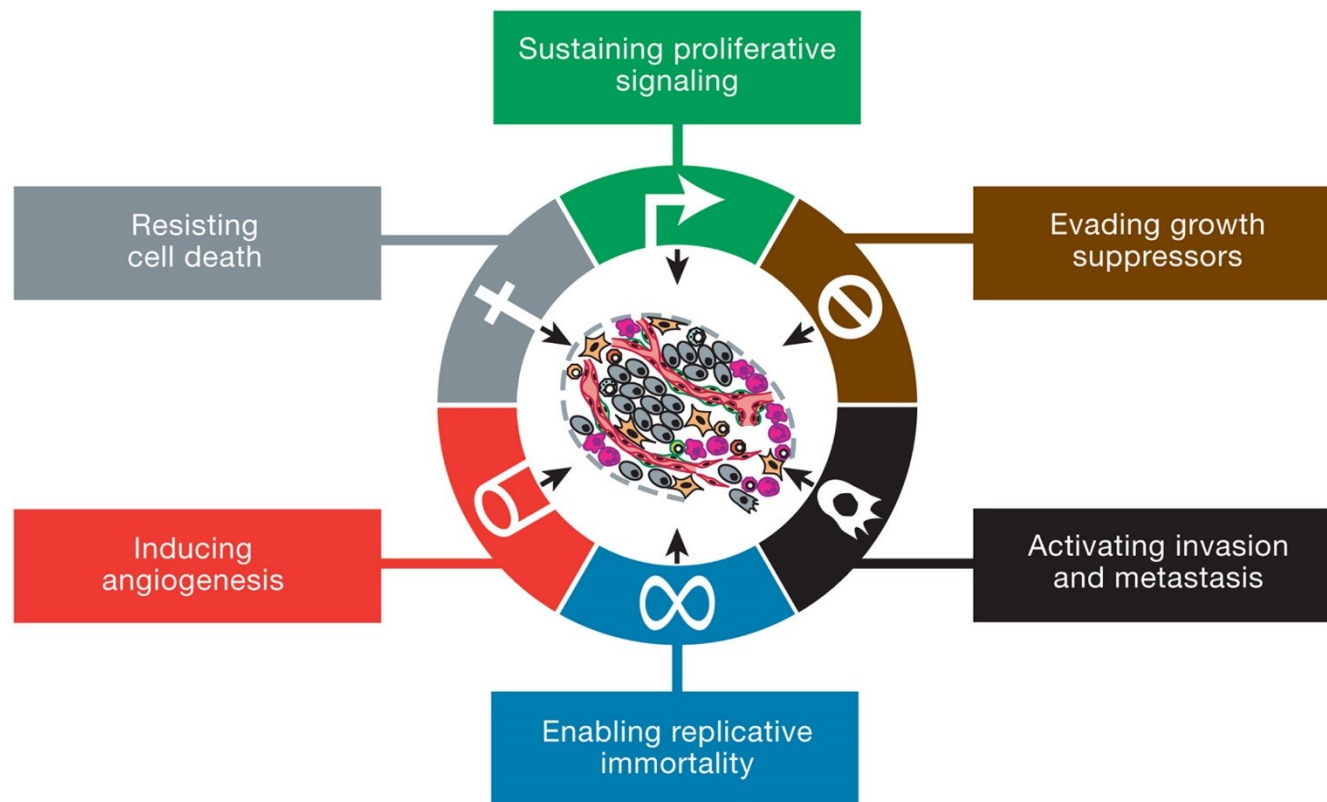
EMT inducers
Aberrant activation

PLASTICITA EPITELOVÉ TKÁŇĚ

PLASTICITA EPITELOVÉ TKÁNĚ – DISEMINACE NÁDOROVÉ TKÁNĚ

Hanahan & Weinberg, Cell 2011. The six hallmarks of cancer.

<https://doi.org/10.1016/j.cell.2011.02.013>

DĚKUJI ZA POZORNOST

